

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ**

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ
Διπλωματική Εργασία**

Ήταν το σύστημα του Bretton Woods ένα σύστημα διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματικό σε σχέση με τη σύγχρονη διεθνοποίηση των εντελώς ελεύθερων αγορών;

του Παναγιώτη Κουτσού
Επιβλέπων κ. Δημήτριος Κυρκιλής

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2021

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Παναγιώτης Κουτσός

Οι απόψεις που εκφράζονται στην παρούσα διπλωματική εργασία εκφράζουν αποκλειστικά το συγγραφέα.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Αφιερώνεται σε τρία αστέρια που φωτίζουν τη ζωή μου, τη γυναίκα μου
Ξανθή και τις κόρες μου Πελαγία και Λυδία.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	1
ΓΕΝΙΚΑ _____	1
ΣΚΟΠΟΣ _____	4
ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ _____	5
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ</u>	6
1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ _____	6
1.2 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ _____	8
1.2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ- ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ _____	8
1.2.2 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ _____	9
1.3 ΠΕΔΙΑ ΔΡΑΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ _____	10
1.4 ΛΟΓΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ____	10
1.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ _____	12
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ</u>	13
2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ _____	13
2.2 ΠΟΡΕΙΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ _____	14
2.3 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ _____	15
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ</u>	17
3.1 ΘΕΩΡΙΕΣ _____	17
3.1.1 ΜΕΡΚΑΝΤΙΛΙΣΜΟΣ _____	17
3.1.2 ΑΠΟΛΥΤΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ _____	18
3.1.3 ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ _____	19
3.2 Η ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ Α΄ΠΠ _____	19
3.2.1 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΗΠΑ _____	21

3.2	Η ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ Α΄ΠΠ (ΙΟΥΛΙΟΣ 1914- ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1918) 22	
3.3	Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΥΦΕΣΗ _____	25
3.3.1	ΙΣΤΟΡΙΚΟ _____	25
3.3.2	ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΣ- ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ __	27
3.3.3	Η ΜΕΓΑΛΗ ΥΦΕΣΗ-ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΦΕΣΗ 1929 ____	28
3.4	Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ _____	33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΒΡΕΤΤΟΝ WOODS **35**

4.1	ΙΣΤΟΡΙΚΟ _____	35
4.2	ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ _____	36
4.3	ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΡΕΤΤΟΝ WOODS _____	37
4.3.1	ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΑ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΥ _____	37
4.3.2	ΟΙ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗΣ _____	39
4.4	Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΝΤ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ _____	41
4.5	ΓΙΑΤΙ ΗΤΑΝ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΟ ΤΟ ΒΡΕΤΤΟΝ WOODS _____	41
4.6	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ- ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ _____	42
4.7	ΕΞΕΛΙΞΗ-ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΠΡΕΤΟΝ ΓΟΥΝΤΣ ____	43
4.7.1	ΕΞΕΛΙΞΗ _____	43
4.7.2	Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΠΡΕΤΟΝ ΓΟΥΝΤΣ __	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ **47**

5.1	ΟΜΙΛΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ _____	47
5.1.1	ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ _____	48
5.1.2	ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΩΝ _____	48
5.1.3	ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ _____	48
5.1.4	ΠΡΟΕΔΡΟΣ _____	48
5.1.5	ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ _____	49

5.1.6	ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ (INTERNATIONAL FINANCE CORPORATION-IFC)	50
5.1.7	ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (INTERNATIONAL DEVELOPMENT ASSOCIATION- IDA)	50
5.1.8	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ (MULTILATERAL INVESTMENT GUARANTEE AGENCY-MIGA)	51
5.1.9	ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΑΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	51
5.2	ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ- ΔΝΤ (INTERNATIONAL MONETARY FUND- IMF)	51
5.2.1	ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ	52
5.2.2	ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ	53
5.2.3	Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΣΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟ	53
5.2.4	ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΚΑΙ ΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΔΝΤ	54
5.2.5	ΔΑΝΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΔΝΤ	54
5.2.6	ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΑΝΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ- ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΗΣ	55
5.2.7	ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ	56
5.2.8	ΚΥΡΙΑ ΜΕΣΑ ΔΑΝΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΝΤ	56
5.2.9	ΑΙΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑ- CONDITIONALITY	57
5.2.10	ΥΠΕΡΗΜΕΡΙΑ ΚΡΑΤΟΥΣ ΟΦΕΙΛΕΤΗ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΛΗΞΙΠΡΟΘΕΣΜΩΝ ΟΦΕΙΛΩΝ	58
5.2.11	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ	59
5.2.12	WASHINGTON CONSENSUS	59
5.3	GENERAL AGREEMENT ON TARIFFS AND TRADE-ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΔΑΣΜΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΥ (GATT)	60
5.3.1	ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ GATT	61
5.3.2	ΓΥΡΟΙ ΤΗΣ GATT	61
5.3.3	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΓΥΡΟΥ ΤΗΣ ΟΥΡΟΥΓΟΥΑΗΣ	62
5.3.4	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΥΡΟΥ ΤΗΣ ΟΥΡΟΥΓΟΥΑΗΣ	62
5.3.5	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ- ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ GATT	63
5.4	ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ (WORLD TRADE ORGANIZATION- WTO)	63
5.4.1	ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ	64
5.4.2	ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΤΟΥ ΠΟΕ	65

5.4.3	ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΠΟΕ	66
5.4.4	ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6° : ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΝΤΕΛΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ

ΑΓΟΡΩΝ **68**

6.1	ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ- ΕΙΣΑΓΩΓΗ	68
6.2	ΝΕΑ ΤΑΞΗ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ	68
6.3	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΤΑΞΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ	70
6.4	ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ (ΔΝΣ)	72
6.5	ΤΟ ΔΟΛΑΡΙΟ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΩΣ ΚΥΡΙΟ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ ΝΟΜΙΣΜΑ	73
6.6	ΚΥΡΙΑΡΧΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΝΤΕΛΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΑΓΟΡΩΝ	76
6.6.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	76
6.6.2	ΓΕΝΝΕΣΗ ΚΡΑΤΩΝ	76
6.6.3	ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	77
6.6.4	ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΔΟΜΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΥ	78
6.6.5	ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ	79
6.6.6	ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΓΟΡΩΝ	80
6.6.7	ΜΕΤΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟΣ	81
6.6.8	ΕΞΑΣΘΕΝΙΣΗ ΤΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	82
6.6.9	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	83
6.6.10	ΕΞΑΡΣΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ	83
6.6.11	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	84
6.6.12	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ DUMPING	85

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7° : ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΠΟΥ ΣΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΑΝ ΤΟΝ 20° ΚΑΙ ΤΟΝ 21°

ΑΙΩΝΑ **86**

7.1	Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ PLAZA	86
7.2	Η ΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ 1997-99	86
7.3	Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2008	87

7.4	Η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΤΟΥ PITTSBURGH (2009)	88
7.5	Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΤΟΥ COVID-19	89
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8° : Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ</u>		92
8.1	ΠΕΔΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ	92
8.2	ΑΡΙΣΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	92
8.3	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ- ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ	93
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9° : ΨΗΦΙΑΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ</u>		95
9.1	Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ	95
9.2	ΑΝΑΛΥΣΗ CBDC (CENTRAL BANK DIGITAL CURRENCIES)	96
9.3	ΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΕΥΡΩ	97
9.4	ΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ RENMINBI (E-YUAN)	98
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10° :ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ</u>		100
10.1	ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ BRETTON WOODS	100
10.2	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΑΓΟΡΩΝ	102
10.3	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΑΓΟΡΩΝ	103
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11° :ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ</u>		105
11.1	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	105
11.2	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	107
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12° :ΕΠΙΛΟΓΟΣ</u>		110
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>		111

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΑ

«Κάνε άλμα ίδιο γρήγορο από τη φθορά»

Οδυσσέας Ελύτης, Έλληνας ποιητής και Νομπελίστας

Από την απαρχή της δημιουργίας των κρατών είναι προφανής η ιδιαίτερα ισχυρή σχεσιακή επίδραση της οικονομικής ισχύος στην πολιτική και το αντίστροφο. Μεταξύ της πολιτικής ισχύος και της οικονομικής ισχύος, υφίσταται μια αόρατη διπλή συνεπαγωγή που καθιστά τη μια απαραίτητο συστατικό για την επιτυχία της άλλης. Παράλληλα, στόχος οποιασδήποτε κρατικής οντότητας είναι όχι μόνο η επιβίωση αλλά και η ευμάρεια. Το κράμα συνδυασμού πολιτικής και οικονομικής ισχύος αποτελεί το «ιερό δισκοπότηρο» για κάθε κράτος, που καταναλώνει τεράστιο μέρος των προσπαθειών αναβάθμισής του, καθώς έχει άμεσο αντίκτυπο στην ποιότητα ζωής των πολιτών του.

Η αλληλεπίδραση της πολιτικής και της οικονομίας μεταξύ των κρατών, αλλά και μεταξύ κρατών και των διεθνών αγορών αποτελεί τη βάση της πολιτικής οικονομίας. Σήμερα όμως, περισσότερο από κάθε άλλη εποχή η αλληλεπίδραση αυτή έχει καταστεί πολυεπίπεδη και απρόβλεπτη, καθώς στην ήδη πολύπλοκη εξίσωση κρατών και αγορών, έρχονται να προστεθούν επιπλέον δρώντες, όπως οι διεθνείς οργανισμοί αλλά και οι μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις, που λειτουργούν ανεξάρτητα και διαμορφώνουν το παγκόσμιο οικονομικό σκηνικό. Τα κράτη αναπροσαρμόζουν τις οικονομικές πολιτικές τους προκειμένου να επιβιώσουν στις διαμορφωθείσες συνθήκες, επιδιώκοντας να αυξήσουν την εισροή κεφαλαίων και τη γενικότερη ενίσχυση της οικονομίας τους. Ως εκ τούτου, η παγκόσμια οικονομική πολιτική, αποτέλεσμα των παραπάνω δυναμικών σχέσεων, αποτέλεσμα των παραπάνω δυναμικών σχέσεων, χαρακτηρίζεται από αέναη κινητικότητα και μεταβλητότητα.

Βασικοί, αλλά όχι μοναδικοί παράγοντες της ισορροπίας της παγκόσμιας πολιτικής οικονομίας, είναι τα κράτη, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) και οι διεθνείς οργανισμοί, που

αλληλοεπηρεαζόμενοι ως οντότητες δημιουργούν το πλέγμα μια παγκόσμιας διακυβέρνησης. Σημαντική όμως στην εξέλιξη της οικονομίας είναι η συμβολή των κρατών και των διεθνών οργανισμών καθώς η ιδιαίτερη δυναμική, λειτουργικότητα και συνεργασία που επέδειξαν με συμφωνίες από τα τέλη των δύο μεγάλων πολέμων και που διαμόρφωσε ένα νέο πλαίσιο διεθνούς συνεργασίας.

Κατά τη διάρκεια της ανάλυσης θα δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στους παράγοντες και τις συνθήκες που διαμόρφωσαν τις δυνάμεις, οι οποίες με τη σειρά τους έπλασαν το σύστημα της διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης. Η απαρχή του εγχειρήματος θα είναι τα πρώτα χρόνια του προηγούμενου αιώνα, καθώς η πρότερη ανάλυση διαφέρει τρομακτικά από τις σύγχρονες οικονομικές και πολιτικές θεωρίες και καθώς επίσης ο ίδιος ο άνθρωπος (μοναδικό πλανητικό πολιτικό όν), το απόλυτο κύτταρο της κοινωνίας, χαρακτηριζόταν από διαφορετική προτεραιοποίηση ως προς την οικονομική, πολιτική και κοινωνική του υπόσταση.

Αναγκαία καθίσταται η ανάλυση της ιστορικής πορείας προς το σύγχρονο σύστημα οικονομικής διακυβέρνησης, μέσα από το μετασχηματισμό των οργανωτικών δομών και την προσέγγιση της εξέλιξης της παγκοσμιοποίησης. Οι μεγάλοι πόλεμοι (Α΄ και Β΄ Παγκόσμιοι) αποτέλεσαν ιστορικούς σταθμούς που παρακούνησαν συθέμελα το ανθρώπινο γένος δημιουργώντας την εικόνα της γενικευμένης καταστροφής και οδηγώντας την ανθρώπινη σκέψη να αγαπήσει τις έννοιες της ειρήνης και της ισορροπίας σε διεθνές επίπεδο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη συλλογική προσπάθεια για ευημερία σε παγκόσμιο επίπεδο, όχι πάντα με τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Η «κόπωση» των πολέμων οδήγησε τα κράτη στην προσπάθεια δημιουργίας συνθηκών που θα υποστήριζαν μακροπρόθεσμα τη διατήρηση του υπάρχοντος status quo, τόσο του πολιτικού όσο και του οικονομικού, με απώτερο στόχο την πρόοδο σε όλες τις εκφάνσεις της ποιότητας ζωής που καλούνταν να παρέχουν στους υπηκόους τους. Αρχικά η «κατασκευή» του συστήματος της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης που είχε ως πρωτεργάτες του νικητές του Β΄ ΠΠ, οι οποίοι στο Bretton Woods έθεσαν ουσιαστικά τις βάσεις και τους όρους για την παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση, είχε ως κύριο στόχο τη διασφάλιση της παγκόσμιας οικονομικής σταθερότητας και την αποφυγή μίας νέας οικονομικής κρίσης όπως αυτής του 1929. Η «γένεση» διεθνών οργανισμών και μηχανισμών

με σκοπό να παρεμβαίνουν, να μεσολαβούν, να θέτουν κανόνες για τη διεξαγωγή του διεθνούς εμπορίου, των διεθνών συναλλαγών και επενδύσεων στηρίχτηκε στην αρχή στις πολιτικές ιδέες του φιλελευθερισμού και της ισότητας των κρατών μέσω στο πλαίσιο του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ). Πέραν αυτού όμως ο πολιτικός φιλελευθερισμός που επικρατούσε στο πολιτικό σκηνικό των χωρών του Bretton Woods θεωρούσε ότι η προώθηση του διεθνούς εμπορίου και η κατάργηση των εθνικών ορίων των οικονομιών, συνέβαλλε στην παγκόσμια ανάπτυξη και οικονομία. Οι μεταπολεμικές οικονομικές και πολιτικές συμμαχίες γενικότερα είχαν σκοπό την κατάργηση των κρατικών ορίων και περιορισμών, ενώ ταυτόχρονα η ιδέα υλοποίησης της παγκοσμιοποίησης εμφανίζονταν σαν μία όαση κέρδους για τα κράτη και τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Η οικονομική προοπτική της διεθνοποίησης των αγορών παρουσιάζονταν από τους θεωρητικούς της διεθνούς οικονομικής πολιτικής ως μια κατάσταση «win-win» για όλους. Η πραγματικότητα όμως έμελλε να είναι πιο απρόβλεπτη και σύνθετη.

Η έννοια του ρεαλισμού του Θουκυδίδη δεν έμελλε να καταργηθεί και συνέχισε να επικρατεί στην πολιτική σκέψη των κυβερνήσεων. Οι ευνοϊκές συνθήκες που δημιουργήθηκαν μέσω του παραπάνω συστήματος ιδιαίτερα για τον κύριο πρωταγωνιστή, τις ΗΠΑ και το δολάριο, δημιούργησαν αντιδράσεις και αντίστοιχες αλλαγές στους κανόνες του παιχνιδιού. Επιπλέον η πολυσυνθετικότητα και αδυναμία ελέγχου όλων των παραμέτρων των κρατικών και μη δρώντων του διεθνούς οικονομικού συστήματος καθιστά αναντίρρητα τη παγκόσμια διακυβέρνηση δύσκολη. Γεγονότα όπως η πετρελαϊκή κρίση το 1975, η οικονομική κρίση της Ασίας στα τέλη του 20^{ου} αιώνα και λίγο αργότερα το 2008 με την διεθνή οικονομική κρίση αμφισβήτησαν εμπράκτως τον σχεδιασμό και το όραμα για παγκόσμια οικονομική σταθερότητα. Η οικονομική ανασφάλεια, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας στα ανεπτυγμένα κράτη, οι ροές μετανάστευσης πληθυσμών με προορισμό τα δυτικά κυρίως κράτη ως απόρροια της παγκοσμιοποίησης, δημιούργησε σκεπτικισμό και πολιτική ανησυχία σχετικά με την προσδοκώμενη διεθνή οικονομική εξέλιξη. Τα ανεπτυγμένα κράτη που δημιούργησαν το υφιστάμενο διεθνές σύστημα διακυβέρνησης, το αναθεωρούν με γνώμονα την εξυπηρέτηση των οικονομικών συμφερόντων τους. Ο πολιτικός ρεαλισμός και ο προστατευτισμός ιδιαίτερα μετά το 2008 εμφανίζεται και θέτει διαφορετικό πλαίσιο στις πολιτικές διακρατικές συμμαχίες.

Η κληρονομιά όμως του Bretton Woods είναι αναμφισβήτητα σημαντική. Οι διεθνείς οργανισμοί που δημιουργήθηκαν τότε αποτέλεσαν τους δομικούς πυλώνες για το σύγχρονο διεθνές οικονομικό σύστημα και τη διασφάλιση της εύθραυστης παγκόσμιας οικονομικής σταθερότητας. Οι πιο σημαντικοί, η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο θα αποτελέσουν τα κύρια όργανα της διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης που θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της διεθνούς οικονομίας μέχρι και τη σημερινή εποχή των εντελώς ελεύθερων αγορών. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στο γεγονός ότι οι δυο παραπάνω οργανισμοί αποτελούν εξειδικευμένες οργανώσεις του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών, αποτελώντας αυτόνομους οργανισμούς που δίνουν αναφορά σε ένα από τα κύρια όργανα του ΟΗΕ, το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο (Economic and Social Council- ECOSOC).

Η επιτυχία του Bretton Woods σύμφωνα με τα ιδιαίτερα δεδομένα της χρονικής περιόδου στην οποία δομήθηκε, έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών μελετών και εργασιών. Ωστόσο γεγονός είναι ότι, η επιτυχία οποιασδήποτε οικονομικής και πολιτικής πορείας πλεύσεως κρίνεται εκ του αποτελέσματος τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο και έτσι θα καταγραφεί εν τέλει και στις σελίδες της ιστορίας.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος του Bretton Woods ως σύστημα διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης, καθώς και η συγκριτική ανάλυση της αποτελεσματικότητάς του σε σχέση με τη διεθνοποίηση των εντελώς ελεύθερων αγορών που απαντώνται στη σύγχρονη εποχή. Θα αναζητηθούν και θα αναλυθούν οι παράγοντες και οι ιστορικές συνισταμένες που διαμόρφωσαν το σύστημα του Bretton Woods, των στόχων και των διεθνών οργανισμών που γεννήθηκαν σε αυτό, καθώς και οι τρόποι με τους οποίους οι οργανισμοί αυτοί επηρέασαν (και ενδεχομένως συνεχίζουν να επηρεάζουν) το διεθνές σύστημα οικονομικής διακυβέρνησης.

Ειδικότερος σκοπός της εκπονηθείσας εργασίας είναι η πληρέστερη ερμηνεία και επεξήγηση του τρόπου με τον οποίο σύστημα του Bretton Woods

διαμόρφωσε την οικονομική πραγματικότητα της εποχής του και θα αναζητηθούν οι λόγοι που οδήγησαν στην εγκατάλειψή του. Τέλος θα εξαχθούν συμπεράσματα όσον αφορά τα οφέλη και τα κόστη για την παγκόσμια οικονομία αλλά και προτάσεων για το μέλλον του διεθνούς οικονομικού στερεώματος.

ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Κατά τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας και στην προσπάθεια εξεύρεσης στοιχείων, δεδομένων και γεγονότων εντός της παρατεθείσας βιβλιογραφίας τέθηκε εξ αρχής ως προϋπόθεση, το γεγονός ότι ενδεχομένως η παγκόσμια βιβλιογραφία, οι θέσεις των αξιωματούχων και πολιτικών παραγόντων δεν εκφράζουν επακριβώς τις πραγματικές προθέσεις και τους υποβόσκοντες πολιτικούς σκοπούς των δρώντων. Συνεπώς αποτέλεσε μονόδρομο η όδευση επί των εκτιμήσεων, των θέσεων και των αναλύσεων του προσωπικού της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας (οικονομολόγων και διεθνολόγων), καθώς και των έως τώρα εξαχθέντων συμπερασμάτων, των απτών αποτελεσμάτων και των πραγματικών γεγονότων, τα οποία έχουν αποτυπωθεί επίσημα στις δημοσιεύσεις τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Καθίσταται ιδιαίτερα δυσχερής ο χρονικός εντοπισμός της πρώτης εμφάνισης διεθνών οργανισμών στην ιστορία του ανθρώπινου γένους. Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι η ανάγκη για υπερνίκηση των αντιπάλων -όλων των ειδών- ώθησαν τον άνθρωπο στη συνεννόηση και τη συνεργασία. Αυτό επεκτάθηκε και σε επίπεδο κρατικών οντοτήτων, και έτσι προέκυψαν οι πρώτοι διεθνείς οργανισμοί. Θα ήταν δόκιμο να υποστηριχθεί ότι στην αρχαία Ελλάδα οι Αμφικτιονίες ήταν μια πρώιμη μορφή διεθνούς οργανισμού, καθώς δεν ήταν τίποτα άλλο από μια ιδιαίτερη μορφή συνεργασίας μεταξύ των αρχαιοελληνικών πόλεων-κρατών, ενώ εντοπίζονται κοινά χαρακτηριστικά με τους σημερινούς διεθνείς οργανισμούς.

Μια πιο σύγχρονη μορφή διακρατικής συνεργασίας ήταν το Συνέδριο της Βιέννης¹, που εμφανώς αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της προσπάθειας των κρατών να συνεργαστούν -και σε διπλωματικό επίπεδο-, με παράγωγο την Τελική Πράξη του Συνεδρίου της Βιέννης². Επίσης οι Συνδιασκέψεις της Χάγης³ αποτέλεσαν προσπάθειες των κρατών για ειρήνευση και έθεσαν τις βάσεις για τη δημιουργία των κανόνων Διεθνούς Δικαίου.

Λίγα χρόνια αργότερα το 1919, μετά το τέλος του Α΄ΠΠ, η Συνθήκη των Βερσαλλιών (Μέρος Ι) είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ), η οποία είχε μόνιμα όργανα και ανεξάρτητη βούληση από αυτή των μελών της. Η Κοινωνία των Εθνών, που είχε ως κύριο στόχο την εξασφάλιση της παγκόσμιας ειρήνης και την αποτροπή νέων πολέμων -κάτι που όμως δεν κατάφερε να πετύχει καθώς ο Β΄ΠΠ (1939-1945) αιματοκύλισε την υφήλιο-, ήταν ο πρώτος διεθνής οργανισμός με πρόθεση οικουμενικής συμμετοχής. Κύριες αιτίες αποτυχίας της ήταν η απουσία συμμετοχής των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής, η οικονομική κρίση του 1930, η εχθρική στάση που τήρησαν απέναντί της τα ολοκληρωτικά κράτη, η ενσωμάτωση της ιδρυτικής συνθήκης στις συμφωνίες

¹ Το Συνέδριο της Βιέννης στερούσαν μόνιμων οργάνων και για το λόγο αυτό δεν μπορεί να χαρακτηριστεί στενά ως διεθνής οργανισμός.

² πρώτη πολυμερής συνθήκη μεταξύ κυρίαρχων κρατών

³ 1899 και 1907

ειρήνης, οι λειτουργικές αδυναμίες της ΚΤΕ και κυρίως ο κανόνας ομόφωνης λήψης αποφάσεων -τόσο στο ολιγομελές Συμβούλιο όσο και στη Γενική Συνέλευση-, η αδυναμία της ΚΤΕ να επιλύει διαφορές στις οποίες συμμετείχε κάποια Μεγάλη Δύναμη και η αδυναμία εφαρμογής μέτρων συλλογικής ασφάλειας κατά των παρανομοούντων κρατών, ο άκρατος εθνικισμός, τα εγωιστικά συμφέροντα και η επιθετική (ιμπεριαλιστική) πολιτική των απολυταρχικών δυνάμεων [θεωρία «ζωτικού χώρου» (lebensraum)].

Το 1945 με το τέλος του Β΄ΠΠ, 51 χώρες (συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας), ξεκινούν μια προσπάθεια αντικατάστασης της ΚΤΕ με ένα νέο διεθνή οργανισμό. Έτσι στη Συνδιάσκεψη του Αγίου Φραγκίσκου⁴ ιδρύεται ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών με κύριο σκοπό τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας^{5 6}. Μέλη του ΟΗΕ μπορούν να είναι όλα τα «ειρηνόφιλα κράτη» τα οποία αποδέχονται τις υποχρεώσεις που περιέχονται στο Χάρτη του ΟΗΕ και κατά την κρίση του Οργανισμού είναι ικανά και πρόθυμα να εκπληρώσουν αυτές τις υποχρεώσεις. Σήμερα ο ΟΗΕ αριθμεί συνολικά 193 κράτη- μέλη.

Στη Συνδιάσκεψη του Bretton Woods για την αναδιοργάνωση της παγκόσμιας οικονομίας, με κύριους πρωταγωνιστές τους Άγγλους και Αμερικανούς, ιδρύθηκαν και υπάρχουν μέχρι σήμερα το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα, διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί οι οποίοι θα αναλυθούν σε βάθος σε επόμενα κεφάλαια της παρούσας διπλωματικής. Έκτοτε βρίσκονται στο επίκεντρο της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης και η λειτουργία τους επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την οικονομική κατάσταση αλλά και την ίδια την ποιότητα ζωής δισεκατομμυρίων ανθρώπων μέχρι και σήμερα.

⁴ 25/04-26/06/1945

⁵ Για να επιτευχθεί αυτό έπρεπε να λαμβάνονται αποτελεσματικά συλλογικά μέτρα για πρόληψη και απομάκρυνση κάθε απειλής κατά της ειρήνης και καταστολή κάθε επιθετικής ενέργειας ή άλλης μορφής παραβίασης της ειρήνης και να πετυχαίνουν, με ειρηνικά μέσα και σύμφωνα με τις αρχές της δικαιοσύνης και του διεθνούς δικαίου διευθέτηση ή διακανονισμό διεθνών διαφορών ή καταστάσεων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη διατάραξη της ειρήνης.

⁶ Λοιποί σκοποί του ΟΗΕ -ο οποίος θα αποτελούσε ένα κέντρο που θα συντονίζει τις ενέργειες των εθνών για την επίτευξη αυτών των κοινών σκοπών- ήταν η ανάπτυξη ανάμεσα στα έθνη φιλικών σχέσεων που θα βασίζονταν στο σεβασμό της αρχής των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιάθεσης των λαών και η λήψη κατάλληλων μέτρων για την ενίσχυση της παγκόσμιας ειρήνης. Επίσης σκοπός του ΟΗΕ ήταν η επίτευξη διεθνούς συνεργασίας για την επίλυση διεθνών προβλημάτων οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και ανθρωπιστικής φύσεως για την ανάπτυξη και την ενθάρρυνση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους, χωρίς διάκριση φυλής, γλώσσας ή θρησκείας.

1.2 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ- ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Όταν αναφερόμαστε σε διακυβερνητικό διεθνή οργανισμό, αναφερόμαστε σε μια εκούσια ένωση κρατών, η οποία δημιουργείται με διεθνή συνθήκη, ενώ διαθέτει μόνιμα όργανα και νομική προσωπικότητα διαφορετική από εκείνη των κρατών μελών του. Παράλληλα διαθέτει αυτόνομη βούληση, που εκφράζεται μέσω των αποφάσεων των μονίμων οργάνων του, για επίδιωξη ορισμένου ειδικού σκοπού. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι κάθε κράτος δεν μπορεί να δεσμευτεί νομικά χωρίς τη συναίνεσή του πάνω σε σημαντικά θέματα. Έτσι λοιπόν οι διεθνείς οργανισμοί προάγουν τη συνεργασία μεταξύ των κρατών και δεν είναι ανώτεροι θεσμοί από τα ίδια τα κράτη.

Οι διεθνείς οργανισμοί παρουσιάζουν κάποια κοινά δομικά χαρακτηριστικά⁷, ενώ επίσης κάθε οργανισμός διέπεται από δικό του ιδιαίτερο καταστατικό, κάτι το οποίο παράλληλα αποτελεί πηγή διαφοροποίησης του ενός διεθνούς οργανισμού από τον άλλο, καθώς δεν υφίσταται απολύτως ομοιόμορφο πλαίσιο που να ισχύει για όλους τους διεθνείς οργανισμούς.

Οι διεθνείς οργανισμοί δημιουργούνται με πολυμερή διεθνή συνθήκη μεταξύ των κρατών, που λέγεται και ιδρυτική συνθήκη. Η ιδρυτική αυτή συνθήκη προβλέπει τη συμβατική λειτουργία του διεθνούς οργανισμού, ήτοι τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών-μελών, ενώ παράλληλα είναι το καταστατικό, που διέπει τη λειτουργία του διεθνούς οργανισμού (οργανωτική λειτουργία). Οι ιδρυτικές συνθήκες των διεθνών οργανισμών έχουν διάφορες ονομασίες χωρίς αυτό να έχει κάποια ιδιαίτερη νομική σημασία⁸.

Οι λόγοι για τους οποίους τα κράτη δημιουργούν διεθνείς οργανισμούς και επιθυμούν να συμμετέχουν σε αυτούς είναι πολλοί, καθώς οι τελευταίοι αποτελούν

⁷ όπως όργανα πλήρους συμμετοχής, όργανα περιορισμένης συμμετοχής, γραμματεία, καθώς και κάποιου είδους δικαιοδοτικό όργανο

⁸ Τέτοιες μπορεί να είναι Χάρτης, Σύμφωνο, Ιδρυτική Πράξη, Συνθήκη, Γενική Συμφωνία κλπ, και καθορίζουν το σκοπό και τις ειδικές αρμοδιότητες του διεθνούς οργανισμού, τις προϋποθέσεις για την ένταξη εντός του οργανισμού νέων κρατών- μελών, τη δομή του διεθνούς οργανισμού (ήτοι τα όργανα και η κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ των οργάνων) και τους κανόνες λειτουργίας του διεθνούς οργανισμού.

συχνά φορείς προώθησης κοινών συμφερόντων και στόχων των κρατών- μελών τους, όπως και μόνιμα fora για ενάσκηση διπλωματίας και επίλυση διαφορών⁹. Ο μεγάλος αριθμός διεθνών οργανισμών που υπάρχουν σήμερα (περί τους 260) τονίζει τη μεγάλη σημασία που τα κράτη δίνουν σε αυτούς.

1.2.2 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

Οι διεθνείς μη κυβερνητικοί οργανισμοί ασκούν σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και συμβάλλουν ενεργά στη διαχείριση θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος. Κάθε ένας διαθέτει δικά του χαρακτηριστικά και για το λόγο αυτό δεν υπάρχει γενικά αποδεκτός ορισμός για τους διεθνείς μη κυβερνητικούς οργανισμούς. Παρόλα αυτά όμως έχουν όλοι κοινά γνωρίσματα¹⁰ που τους χαρακτηρίζουν, με κύριο το γεγονός ότι αποτελούν δημιουργία ιδιωτικού αποτελέσματος και όχι κρατικής πρωτοβουλίας και ο λόγος δημιουργίας τους είναι η εκπλήρωση κάποιου κοινωφελούς, μη κερδοσκοπικού και διεθνούς σκοπού. Σήμερα υπάρχουν περίπου 8500 μη κυβερνητικοί διεθνείς οργανισμοί (π.χ. Ερυθρός Σταυρός, γιατροί χωρίς Σύνορα, Greenpeace).

Κύρια διαφορά μεταξύ διεθνών οργανισμών και διεθνών μη κυβερνητικών οργανισμών είναι το γεγονός ιδρυτές και μέλη των διεθνών οργανισμών είναι τα ίδια τα κράτη, ενώ των διεθνών μη κυβερνητικών οργανισμών είναι ομάδες πολιτών (και από διαφορετικά κράτη). Έτσι λοιπόν ο όρος διεθνής οργανισμός δεν εμπεριέχει και τους διεθνείς μη κυβερνητικούς οργανισμούς, καθώς υπάρχουν σοβαρές διαφοροποιήσεις.

⁹ Άλλοι λόγοι συμμετοχής των κρατών σε διεθνείς οργανισμούς είναι ότι οι τελευταίοι διευκολύνουν την κατάρτιση διεθνών συμβάσεων, καθώς και προάγουν τη θέσπιση ήπιου δικαίου (soft law), όπως και διευκολύνουν τα κράτη να αντιμετωπίσουν προβλήματα που δεν μπορούν να χειριστούν μόνα τους. Παράλληλα, με τους διεθνείς οργανισμούς επιτυγχάνεται συντονισμός των κρατικών πολιτικών και η επίβλεψη της τήρησης των ανειλημμένων νομικών δεσμεύσεων, όπως και επιτυγχάνονται εσωτερικοί πολιτικοί αντικειμενικοί σκοποί. Ακόμη ένα κράτος είναι δυνατό να συμμετάχει σε διεθνείς οργανισμούς με σκοπό τη συμμετοχή αυτού σε διεργασίες της διεθνούς κοινωνίας, διαδικασία, η οποία έχει συμβολικό και ψυχολογικό αντίκτυπο.

¹⁰ Άλλα γνωρίσματα των διεθνών μη κυβερνητικών οργανισμών είναι ότι οι διεθνείς μη κυβερνητικοί οργανισμοί λειτουργούν ως πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (σωματεία/σύλλογοι) σύμφωνα με την εγχώρια νομοθεσία του κράτους στο οποίο βρίσκεται η έδρα τους και το καταστατικό τους ορίζει την οργανωτική διάρθρωσή τους, ήτοι το σκοπό, τις αρχές που διέπουν τη δράση τους, όπως και τα κριτήρια εισόδου των νέων μελών σε αυτούς. Μέλη τους είναι φυσικά πρόσωπα (πολίτες) ή και νομικά πρόσωπα (αθλητικά σωματεία) που μπορούν να προέρχονται από διαφορετικά κράτη, ενώ η συμμετοχή των μελών είναι εθελοντική, καθώς τα μέλη δεν καθοδηγούνται ούτε αντιπροσωπεύουν κυβερνήσεις

1.3 ΠΕΔΙΑ ΔΡΑΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Οι διεθνείς οργανισμοί αποτελούν πλέον ένα νέο και αμφιλεγόμενο παράγοντα των διεθνών σχέσεων. Τα πεδία δράσης τους καλύπτουν τεράστιο φάσμα των διεθνών σχέσεων. Έτσι τα κράτη έχουν δημιουργήσει πληθώρα διεθνών οργανισμών στους παρακάτω τομείς – πεδία δράσης:

- Διεθνείς πολιτικοί οργανισμοί, οι οποίοι δημιουργήθηκαν είτε με σκοπό την ανασυγκρότηση των κοινωνιών μετά τον πόλεμο, την ειρηνική επίλυση διακρατικών διαφορών, την διεθνή καταπολέμηση της τρομοκρατίας, την ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου (π.χ. Ηνωμένα Έθνη, Ισλαμική συνδιάσκεψη, Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας)
- Διεθνείς στρατιωτικοί οργανισμοί με σκοπό την επίτευξη συλλογικής ασφάλειας και τη δημιουργία συμμαχιών (π.χ. NATO).
- Διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί (π.χ. Διεθνές νομισματικό Ταμείο, Παγκόσμια Τράπεζα, Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, Τελωνειακή και Οικονομική Ένωση της Κεντρικής Αφρικής).
- Διεθνείς τεχνικοί οργανισμοί (π.χ. Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών, Παγκόσμια Ταχυδρομική Ένωση).
- Διεθνείς Επιστημονικοί οργανισμοί, με σκοπούς όπως η καταπολέμηση των πανδημιών και την προστασία του περιβάλλοντος (π.χ. Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, UNESCO, Διεθνής Υδρογραφικός Οργανισμός).
- Διεθνείς Κοινωνικοί και Ανθρωπιστικοί οργανισμοί, με σκοπούς όπως την προαγωγή της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την καταπολέμηση της φτώχειας και του υποσιτισμού (π.χ. Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης).
- Διεθνείς πολιτιστικοί οργανισμοί (π.χ. UNESCO).
- Διεθνείς Διοικητικοί οργανισμοί (π.χ. Antarctic Treaty Secretariat, Διεθνής Ναυτιλιακός Οργανισμός).

1.4 ΛΟΓΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Στις διεθνοποιημένες αγορές συμμετέχουν εθνικές κυβερνήσεις αλλά και επιχειρήσεις. Οι εθνικές κυβερνήσεις επηρεάζουν τη λειτουργία των διεθνών αγορών, καθώς είναι αυτές που καθορίζουν τους νόμους και τους κανονισμούς που διέπουν τις εισροές και εκροές προϊόντων και κεφαλαίων προς τις χώρες

τους. Τα μέτρα αυτά έχουν ως στόχο να ωφελήσουν όλες ή κάποιες από τις εγχώριες επιχειρήσεις ή συγκεκριμένους παραγωγικούς κλάδους και γενικότερα την εθνική τους οικονομία. Ωστόσο τα νομοθετικά αυτά μέτρα έχουν αρνητικές επιπτώσεις για τις διεθνείς οικονομικές δραστηριότητες, με αποτέλεσμα την εμφάνιση ανοιχτών προστριβών και συγκρούσεων που οδηγούν σε λήψη αυστηρών οικονομικών μέτρων και αντιμέτρων. Ειδικά στην περίπτωση που μια ή περισσότερες από τις εμπλεκόμενες χώρες ανήκουν στις μεγάλες δυνάμεις τότε η δημιουργία αναστάτωσης και αρνητικού οικονομικού περιβάλλοντος είναι δυνατόν να επεκταθεί στις διεθνείς αγορές.

Η εμφάνιση οικονομικών διενέξεων και γενικά τέτοιου είδους ανεπιθύμητων καταστάσεων, οδήγησαν τα κράτη να αντιληφθούν την ανάγκη για δημιουργία οργανισμών - κοινά αποδεκτών από όλα τα κράτη- που θα μπορούσαν να επεμβαίνουν με σκοπό την εξεύρεση κοινά αποδεκτών λύσεων όταν δυο ή παραπάνω χώρες διαφωνούν σε θέματα διεθνούς εμπορίου μεταξύ τους, και αδυνατούν να καταλήξουν σε συμβιβασμό, καθώς και να δημιουργούν κανονισμούς για εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας των αγορών, όπως επίσης και να διευκολύνουν την απρόσκοπτη διεξαγωγή των διεθνών συναλλαγών.

Ακόμη η ανάγκη για την άμβλυση των ανισοτήτων στο επίπεδο της οικονομικής προόδου μεταξύ των διαφόρων χωρών και η αδυναμία ορισμένων κυβερνήσεων να εξασφαλίσουν τα κεφάλαια που χρειαζόντουσαν για να χρηματοδοτήσουν την οικονομική τους ανάπτυξη, κατέστησαν προφανή την ανάγκη για την ύπαρξη ανεξάρτητων και αμερόληπτων υπερεθνικών οργανισμών που θα είχαν τη δυνατότητα να:

- Παρέχουν χρηματοδότηση για την ανάπτυξη των λιγότερο αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών, χρηματοδοτώντας αυτές με σχετικά χαμηλό κόστος.
- Παρέχουν συμβουλευτικές υπηρεσίες υψηλού επιπέδου, αμερόληπτες, σε θέματα οικονομικού χαρακτήρα στις χώρες που τις έχουν ανάγκη, μετά από αίτηση των τελευταίων.
- Συγκεντρώνουν διάφορα στοιχεία (οικονομικά, κοινωνικά και δημογραφικά)- και τα παρέχουν στους ενδιαφερόμενους για τη μελέτη της οικονομίας των χωρών που είναι μέλη των οργανισμών αυτών (Χατζηδημητρίου 2003).

Η παραπάνω κατάσταση οδήγησε τη διεθνή κοινότητα να δημιουργήσει, μετά το πέρας του Β΄ΠΠ, ένα μεγάλο αριθμό διεθνών οικονομικών οργανισμών. Ο ρόλος των οργανισμών αυτών είναι πολύ σημαντικός για τη διαφύλαξη της λειτουργίας των διεθνών αγορών, όπως και για τη μείωση των ανισοτήτων της οικονομικής ανάπτυξης μεταξύ των μελών της διεθνούς κοινότητας.

1.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι Διεθνείς οργανισμοί είναι δημιουργήματα των κρατών. Τα κράτη έχοντας βιώσει τις καταστροφικές συνέπειες των Παγκοσμίων Πολέμων, οδηγήθηκαν σε προσπάθειες συνεργασίας και αρμονικής συμβίωσης, ενώ διάχυτη ήταν η ανάγκη αφενός μεν να κλείσουν οι πληγές των πολέμων που καταπόντισαν το βιοτικό επίπεδο των εμπλεκόμενων κρατών, αφετέρου δε να εξασφαλίσουν ότι τα οφέλη των διακρατικών συνεργασιών θα υπερσκελίζουν τα όποια κέρδη μιας σύγκρουσης, δημιουργώντας συνθήκες αμοιβαίου συμφέροντος όταν τα κράτη επέλεγαν τη συνεργασία από τον άκρατο ανταγωνισμό.

Η διεθνής κοινότητα πριμοδότησε συμπεριφορές εξωστρέφειας, με αποτέλεσμα τα κράτη να αναπτύσσουν τις συλλογικές τους δραστηριότητες, σε περιφερειακό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο, με συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς. Στο νέο πλέγμα υπερεθνικών σχέσεων που δημιουργήθηκε, η έννοια της αλληλεξάρτησης εκτοξεύτηκε σε πρωτόγνωρα επίπεδα, προσδίδοντας στους διεθνείς οργανισμούς ιδιαίτερο ρόλο. Έτσι οι διεθνείς οργανισμοί εξελίχθηκαν (ιδιαίτερα σε τομείς όπως η οικονομία και το εμπόριο), σε ισχυρούς μηχανισμούς διεθνούς διακυβέρνησης με ιδιαίτερες εξουσίες. Η παγκόσμια μορφή οικονομικής -και όχι μόνο- διακυβέρνησης είναι πλέον γεγονός, αποκτώντας έτσι μια ιδιαίτερη δυναμική, προσπαθώντας να εξελίσσουν τη μορφή τους σύμφωνα με τα δρώμενα και τις ανάγκες της κάθε εποχής, καθώς σε πολλές περιπτώσεις καλούνται να εφαρμόσουν την οικονομική διακυβέρνηση στις συνθήκες της σύγχρονης παγκοσμιοποίησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ

Η παγκοσμιοποίηση ως φαινόμενο είναι παλιό, ενώ ως όρος, παρά το γεγονός ότι χρησιμοποιείται συχνά δεν έχει οριστεί με μοναδικό ορισμό. Έτσι για τον όρο της παγκοσμιοποίησης έχουν υπάρξει διάφοροι ορισμοί, που υπό διαφορετικό πρίσμα επιχειρούν την αποτελεσματικότερη και αρτιότερη προσέγγιση. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η προσέγγιση του Stiglitz: «Η πιο πλήρης ενσωμάτωση των χωρών και των λαών του κόσμου, η οποία προέκυψε από την τεράστια μείωση του κόστους μεταφοράς και επικοινωνιών και από την κατάρρευση των τεχνητών φραγμών στη ροή αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων, γνώσης και (σε μικρότερο βαθμό) ανθρώπων, διαμέσου των συνόρων» (J. Stiglitz 2006), προσέγγιση σε μεγάλο βαθμό περιγραφική του φαινομένου. Όμως επειδή οι οπτικές της παγκοσμιοποίησης όπως και οι ορισμοί της είναι πολλές «Επειδή ουδέν το συγκεκριμένο σημαίνει αυτή, μπορεί να διεκδικήσει τα πάντα» (Νεγρεπόντη-Δελιβάνη 2001).

Η πολύπλευρη προσέγγιση του όρου, έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη μεγάλου αριθμού αναλύσεων σχετικά με την παγκοσμιοποίηση, που κάθε μια από αυτές τονίζει διαφορετικές πτυχές της και τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας στους οποίους αυτή εκτείνεται, όπως είναι φυσικό συχνά μεταξύ των υφίσταται ανταγωνισμός και σοβαρές διαφοροποιήσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η παγκοσμιοποίηση να χαρακτηρίζεται από ποικιλομορφία και να μην αποτελεί «συνολική» έννοια, αλλά να έχει κοινωνικοπολιτικές, πολιτισμικές αλλά και (κυρίως) οικονομικές ερμηνείες και διαστάσεις, επηρεάζοντας ουσιαστικά τις σύγχρονες ανθρώπινες δραστηριότητες στο σύνολό τους, αποτελώντας μία απτή πραγματικότητα.

Έτσι η παγκοσμιοποίηση, σύμφωνα με μια οπτική ερμηνείας, είναι δυνατό να εκφράζει ένα κόσμο δίχως σύνορα, με τα κράτη (και τις οικονομίες τους) να αποτελούν αναχρονιστικούς θεσμούς και οριοθετήσεις, με αναποτελεσματικά συστήματα διακυβέρνησης και ελέγχου. Λόγω του γεγονότος ότι τα κράτη δεν είναι σε θέση να ελέγξουν τις παγκόσμιες σχέσεις, καθίστανται έρμαιο αυτών εξέλιξη που οδήγησε στην ανάδυση ακραίων απόψεων που ζητούσαν την κατάργησή του.

Έτερη ερμηνευτική προσέγγιση βασίζεται στην άποψη ότι η παγκοσμιοποίηση συνιστά εξελικτική διαδικασία που αφορά στην ανάπτυξη του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, το οποίο μετασχηματίζεται δυναμικά μέσω της διεθνοποίησης των οικονομικών σχέσεων. Ως εκ τούτου, η αύξηση της αλληλεξάρτησης των εθνικών οικονομικών συστημάτων, οδηγεί στη συνολοκλήρωση και ομογενοποίησή τους, χωρίς να τα καθιστά περιττά, αλλά οδηγεί στην μεταβολή και διαφοροποίηση των ρόλων, των δράσεων και των εργαλείων του εθνικού κράτους στο πέρασμα των χρόνων.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, είναι δυνατή η προσπάθεια ορισμού και προσδιορισμού της παγκοσμιοποίησης ως η διαδικασία γεωγραφικής επέκτασης της διασύνδεσης, της ανόδου του βαθμού της διασύνδεσης και της διεύρυνσης της επίδρασης της διασύνδεσης των τοπικών ενοτήτων. Με την έννοια αυτή τα χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποίησης περιλαμβάνουν το σύνολο των μορφών επικοινωνίας, ανταλλαγών, μετανάστευσης και γενικότερα της μετακίνησης των παραγωγικών συντελεστών στο χώρο. Τα παραπάνω καθιστούν τη παγκοσμιοποίηση ένα ιστορικό φαινόμενο με πολύ βαθιές ιστορικά ρίζες.

2.2 ΠΟΡΕΙΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η παγκοσμιοποίηση δεν έχει ως στόχο την εξαφάνιση των κρατών, αλλά την εφαρμογή πολιτικών σε παγκόσμια κλίμακα, κάτι που σημαίνει ότι ο διαχωρισμός εσωτερικών και εξωτερικών θεμάτων σταδιακά εξασθενεί. Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια τα όρια μεταξύ διεθνών θεμάτων και εσωτερικών καθίστανται δυσδιάκριτα, μειώνοντας τη σημασία των εθνικών συνόρων. Οι δραστηριότητες και πολύ περισσότερο οι ίδιες οι ιδέες, δεν είναι δυνατόν να περιοριστούν εντός ή/και εκτός εθνικών συνόρων, καθώς οι σύγχρονοι τρόποι επικοινωνίας και το ίντερνετ δεν γνωρίζουν φυσικά όρια. Παράλληλα η εφαρμογή κυριαρχίας των κρατών, μέσα από διεθνείς συμπράξεις και συνεργασίες καταφέρνουν να ξεπεράσουν τα στενά εθνικά όρια, και εκφραζόμενα μέσα από διεθνείς οργανισμούς να μπορούν να επηρεάσουν τα παγκόσμια δρώμενα και δεδομένα. Έτσι λοιπόν η ισχύς στην παγκόσμια κοινότητα δεν εκφράζεται μόνο μέσω των κρατών, αλλά και των διεθνών οργανισμών.

Η εφαρμογή ισχύος μέσω της παγκοσμιοποίησης οδηγεί, μέσω δυναμικών καταστάσεων, σε ενίσχυση του διεθνούς συστήματος και της συνεργασίας, ενώ ταυτόχρονα πλήττει πολλές φορές κοινωνικά και οικονομικά στρώματα κυρίως στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Έτσι λοιπόν η απελευθέρωση θεσμών και εμπορίου ωφελεί περισσότερο συγκεκριμένες (βιομηχανικές) χώρες, λιγότερο άλλες, ενώ κάποιες πλήττονται. Όμως, οι θεσμικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που προωθούνται πλέον έχουν ως ζητούμενο την ευημερία των πολιτών, με αποτέλεσμα, μη έχοντας άλλη επιλογή, οι κυβερνήσεις των κρατών να στρέφονται προς αυτή την κατεύθυνση, μη δυνάμενοι να απολέσουν τη συμμετοχή τους στο «τρένο της ευημερίας και της ανάπτυξης».

2.3 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η αλληλεξάρτηση που δημιουργείται μέσω της παγκοσμιοποίησης έχει άμεσο αντίκτυπο στον οικονομικό τομέα, καθώς ο τελευταίος αποτελεί και την κινητήρια δύναμη της παγκοσμιοποίησης. Η οικονομία λοιπόν ξεπερνά τα κρατικά σύνορα, μέσω των διεθνών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και των πολυεθνικών εταιριών και υπάρχει ενίσχυση του διεθνούς εμπορίου, των φυσικών και διαδικτυακών αγορών και των χρηματοπιστωτικών αγορών, που δημιουργούν ένα πλέγμα νέων δραστηριοτήτων. Έτσι, οι περιορισμοί που οι κυβερνήσεις κρατών είχαν επιβάλλει στη διακίνηση κεφαλαίων, αγαθών και επενδύσεων καθίστανται όλο και πιο περιορισμένοι, ενώ σε πολλές των περιπτώσεων απλά πλέον δεν υφίστανται (Steingart 2008). Τα χρόνια που ακολούθησαν την κατάρρευση του τείχους του Βερολίνου, ήταν καθοριστικά για τα οικονομικά δρώμενα στην Ευρώπη και όχι μόνο. Η αλματώδης πρόοδος της τεχνολογίας¹¹ βοήθησε στο να εκμηδενιστούν τα εμπόδια που μέχρι πρότινος οι ιδεολογίες επέβαλλαν.

Η σύγχρονη παγκοσμιοποίηση σε μεγάλο βαθμό «επιβάλλει» τα όρια εξουσίας των κρατών, και αυτό το επιτυγχάνει μέσω των διεθνών οργανισμών. Έτσι, μετά το πέρας του Β΄ ΠΠ παρουσιάστηκε κατακόρυφη αύξηση του αριθμού των διεθνών οργανισμών, οι οποίοι είχαν πολλές φορές ως (συγκεκριμένο)

¹¹ Τη δεκαετία 1980-1990 σημειώθηκε τεράστια πρόοδος σε θέματα τηλεπικοινωνιών, με αποτέλεσμα να εκμηδενιστεί ο παράγοντας της απόστασης, που μέχρι τότε ήταν ανασταλτικός για την ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων.

σκοπό την παροχή βοήθειας, με πολιτικό χαρακτήρα. Δημιουργήθηκε λοιπόν ένα παγκόσμιο σύστημα διακυβέρνησης, αποτελούμενο από διεθνείς οργανισμούς (ΟΗΕ και άλλοι) που ήταν πλέον σε θέση να διαμορφώνει καταστάσεις και να ρυθμίζει διεθνείς υποθέσεις, ενώ πολλές φορές εξασφάλιζε την τάξη, καθώς και μια μορφή ιδιότυπης «δικαιοσύνης». Παράλληλα αναπτύχθηκε η δυνατότητα των οργανισμών, στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, να αναλάβουν ρόλους που για πολιτικούς λόγους τα κράτη δεν μπορούσαν ή δεν ήθελαν να αναλάβουν, όχι πάντοτε ως φερέφωνα των κρατών, αλλά πολλές φορές με δική τους βούληση.

Με αυτό τον τρόπο η διεθνής συνεργασία μεταξύ των κρατών και μεταξύ κρατών και πολυεθνικών εταιριών ή διεθνών οργανισμών προήχθη, όπως και η ομαλότερη λειτουργία των ίδιων των κρατών στο εσωτερικό τους, με αποτέλεσμα την εξασφάλιση -σε όσο βαθμό ήταν εφικτό- της ειρήνης και της διεθνούς σταθερότητας. Εδώ βέβαια πρέπει να σημειωθεί ότι η δομή του σύγχρονου συστήματος παγκόσμιας διακυβέρνησης, προέκυψε από τους διεθνείς οργανισμούς που δημιουργήθηκαν από τη συμφωνία του Bretton Woods¹².

¹² Παγκόσμια Τράπεζα και Διεθνές Νομισματικό Ταμείο- και σε αυτούς πρέπει αδιαμφισβήτητα να συμπεριλάβουμε τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου-Πρώην GATT. Μπορεί η GATT να μην προέκυψε άμεσα από την συνάντηση στο Bretton Woods, όμως δίχως άλλο αποτελεί απότοκο του Bretton Woods.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

3.1 ΘΕΩΡΙΕΣ

Κρίνεται δόκιμο να παρουσιαστούν τα ιστορικά δεδομένα και συμβάντα τα οποία οδήγησαν τη διεθνή κοινότητα στη συνάντηση του Bretton Woods. Αυτό, προκειμένου να γίνουν αντιληπτές οι δυνάμεις και οι καταστάσεις που οδήγησαν στα συγκεκριμένα αποτελέσματα και παράγωγα της τόσο σημαντικής για την παγκόσμια οικονομία συνάντησης. Η μελέτη της οικονομικής ιστορίας έχει λόγο ύπαρξης, καθώς καθιστά ικανό τον εντοπισμό λαθών, παραλείψεων και σφαλμάτων που οδήγησαν σε αποτελέσματα που πλέον, και λόγω συνθηκών, είναι αποφευκτέα.

Η σύγχρονη πορεία προς τη διεθνή οικονομική διακυβέρνηση χαρακτηρίζεται και οριοθετείται από την εμφάνιση των θεωριών του διεθνούς εμπορίου, οι οποίες, στις πρώτες τους μορφές, καθιστούσαν ιδιαίτερα σημαντικά τα οικονομικά χαρακτηριστικά της κάθε χώρας, την οποία αντιμετώπιζαν ως οικονομική μονάδα. Ακολούθως, το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, έγινε από τους διεθνείς οικονομολόγους μια προσπάθεια να αναπτυχθούν θεωρίες οι οποίες είχαν ως στόχο την κατανόηση και επεξήγηση της διεθνούς ροής κεφαλαίων, υπηρεσιών και προϊόντων, όπως και τη θέση και συμπεριφορά νέων δρώντων, όπως οι πολυεθνικές επιχειρήσεις¹³.

3.1.1 ΜΕΡΚΑΝΤΙΛΙΣΜΟΣ

Η θεωρία του Μερκαντιλισμού εμφανίστηκε τον 16^ο και 17^ο αιώνα στη Μ. Βρετανία, η οποία ήταν κυρίαρχη οικονομική δύναμη, και συνέδεε την κατοχή πολύτιμων λίθων και μετάλλων από μια χώρα, με την οικονομική της ισχύ και το γόητρό της. Η σχέση αυτή πολύτιμων λίθων-μετάλλων με την ισχύ ωθούσε τις κυβερνήσεις της εποχής εκείνης σε λήψη μέτρων που σκοπό είχαν τη συσσώρευση πολύτιμων λίθων-μετάλλων άρα και επαύξηση της ισχύος κάθε

¹³ Ως πολυεθνικές χαρακτηρίζονται οι επιχειρήσεις οι οποίες είτε έχουν επεκτείνει τις παραγωγικές τους δραστηριότητες σε δυο ή περισσότερες χώρες, σε αυτές (συμπεριλαμβάνεται και η μητρική χώρα), είτε απασχολούν προσωπικό σε περισσότερες από μια χώρες για την παραγωγή- ή/και προσφορά των προϊόντων -υπηρεσιών τους, είτε τέλος παράγουν και διαθέτουν τα προϊόντα τους ή/και προσφέρουν τις υπηρεσίες τους διεθνώς μη θεωρώντας τα εθνικά σύνορα ως περιοριστικό παράγοντα για τη διαμόρφωση της επιχειρηματικής τους στρατηγικής.

κράτους. Έτσι λαμβάνονταν μέτρα κατά των εξαγωγών πολύτιμων λίθων-μετάλλων και αντίστοιχα υπέρ των εισαγωγών τους, και όλα αυτά μέσω του διεθνούς εμπορίου. Το αποτέλεσμα ήταν η μεγιστοποίηση των εξαγωγών των χωρών και η ελαχιστοποίηση των εισαγωγών (λαμβάνοντας πάντα υπόψη το γεγονός ότι οι πολύτιμοι λίθοι-μέταλλα ήταν το βασικό μέσο πληρωμής της εποχής).

Κάθε κυβέρνηση θεωρούσε υποχρέωσή της την παρέμβασή της υπέρ των εξαγωγών του κράτους και τη δημιουργία πλεονάσματος στο εμπορικό ισοζύγιο. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνταν ήταν η επιβολή φόρων και περιορισμών στα εισαγόμενα προϊόντα και αντίστοιχα οι επιδοτήσεις στα εξαγόμενα. Έτσι προστατεύονταν οι εγχώριες επιχειρήσεις και για το λόγο αυτό ο Μερκαντιλισμός ονομάστηκε και προστατευτισμός, φαινόμενο που ως και σήμερα παραμένει επίκαιρο¹⁴. Ο Μερκαντιλισμός ως θεωρία συνέχισε μέχρι τον 18^ο αιώνα να επικρατεί και οδήγησε τις μεγάλες δυνάμεις της εποχής, οι οποίες προσπαθούσαν να κυριαρχήσουν διεθνώς εμπορικά, σε μεγάλα αιματοκυλίσματα. Μόνο μετά το τέλος του 18^{ου} αιώνα ο μεγάλος Adam Smith κατάφερε να κλονίσει τη θεωρία του Μερκαντιλισμού κομίζοντας στο διεθνές στερέωμα διαφορετική και νέα θεωρία.

3.1.2 ΑΠΟΛΥΤΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

Ο Adam Smith καταρρίπτει με τη θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος την αρχή του Μερκαντιλισμού (ότι από το διεθνές εμπόριο κερδίζει μόνο η χώρα που συγκεντρώνει τις μεγαλύτερες ποσότητες πολύτιμων λίθων και μετάλλων). Αυτό το πετυχαίνει¹⁵ υποστηρίζοντας ότι κάθε χώρα έπρεπε να «ειδικευτεί» στα προϊόντα που μπορούσε να παράξει με μικρότερο κόστος από ότι θα της κόστιζε να τα προμηθευτεί από άλλη χώρα, δηλαδή στα προϊόντα που θα είχε το «απόλυτο πλεονέκτημα».

Σύμφωνα με τη θεωρία του Adam Smith οι χώρες μπορούν να εμπορεύονται τα προϊόντα στα οποία έχουν το «απόλυτο πλεονέκτημα» και έτσι

¹⁴ Ο Νέο-Μερκαντιλισμός ή Νέο-Προστατευτισμός υφίσταται σαν έννοια και εφαρμόζεται από το πλείστο των κυβερνήσεων σήμερα σε διάφορους βαθμούς.

¹⁵ μέσω του έργου του «Ο πλούτος των Εθνών»- 1776, Λονδίνο

να ευημερούν. Όλοι όσοι συμμετέχουν στο διεθνές εμπόριο κατά μια έννοια κερδίζουν, χώρες, επιχειρήσεις και πολίτες, και η παγκόσμια παραγωγή αυξάνεται.

3.1.3 ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

Ο David Ricardo¹⁶, αναπτύσσει τη θεωρία του Συγκριτικού Πλεονεκτήματος και έρχεται ουσιαστικά να «καλύψει» τα κενά της θεωρίας του Απόλυτου Πλεονεκτήματος (εμπορικές συναλλαγές ανάμεσα ακόμη και σε χώρες που η μια έχει το απόλυτο πλεονέκτημα παντού έναντι της άλλης). Συνεχίζει έτσι ο Ricardo να αποδεικνύει ότι οι χώρες (με χρήση του συγκριτικού πλεονεκτήματος) κερδίζουν από τη διεξαγωγή του διεθνούς εμπορίου και έχουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν το βιοτικό επίπεδο των υπηκόων τους.

3.2 Η ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ Α΄ΠΠ

Όπως γίνεται αντιληπτό από τη χρονική διαδοχή των παραπάνω οικονομικών θεωριών, ο προστατευτισμός του Μερκαντισμού έδωσε σταδιακά τη σκυτάλη στην ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου. Όμως η ανάπτυξη αυτή δεν ήταν τόσο αποτέλεσμα της φιλελευθεροποίησης των αγορών, όσο της προσπάθειας συνεργασίας των κρατών στο θέμα της αμοιβαίας μείωσης των δασμών (Zollverein- πρώτη τελωνειακή ένωση στην κεντρική Ευρώπη, corn law), η τάση αυτή σταδιακά αναχαιτίστηκε από τον εθνικισμό που δηλητηρίασε την Ευρώπη τα πρώτα χρόνια του 20^{ου} αιώνα και πριν την έναρξη του Α΄ ΠΠ.

Οι διεθνείς συναλλαγές όμως προκειμένου να διεξάγονται ομαλά, έφεραν στο προσκήνιο την ανάγκη για δημιουργία και εγκαθίδρυση ενός διεθνούς νομισματικού συστήματος. Κοινό σημείο επαφής την εποχή εκείνη ήταν ο χρυσός και η αποδοχή που είχε το πολύτιμο μέταλλο διεθνώς. Έτσι λοιπόν οι κυβερνήσεις των χωρών, με πρώτη αυτή της Μεγάλης Βρετανίας το 1821, αντιστοίχισαν ποσότητα χρυσού με το νόμισμά τους, παρέχοντας έτσι την εγγύηση ότι οι πολίτες θα μπορούσαν να ανταλλάζουν τα χαρτονομίσματά τους με τη συγκεκριμένη ποσότητα χρυσού στην Κεντρική τους Τράπεζα. Το παραπάνω συνεπάγεται βεβαίως ότι η συνολική αξία των χαρτονομισμάτων που θα εκδίδονταν θα ισούταν

¹⁶ με το έργο του «The Principles of Political Economy and Taxation» (1817)

με το συνολικό χρυσό που η Κεντρική Τράπεζα της χώρας θα τηρούσε. Αυτό αποτέλεσε και τον πρώτο **Κανόνα του Χρυσού**.

Η κοσμοκράτειρα της εποχής Μεγάλη Βρετανία (Pax Britannica-19^{ος} αιώνας) καθόρισε πρώτη την ισοτιμία του χρυσού ως εξής: 1 ουγκιά χρυσού= 4,247 αγγλικές λίρες, ορίζοντας έμμεσα τη διεθνή ισοτιμία του νομίσματος. Η ιδιαίτερη θέση της Βρετανίας στον κόσμο προστάτευε το ισοζύγιο πληρωμών της από κραδασμούς και επέτρεπε στη στερλίνα να οδηγεί με ασφάλεια το διεθνές οικονομικό σύστημα. Τον 19ο αιώνα και άλλες χώρες με την προσδοκία της σταθεροποίησης της οικονομίας τους υιοθέτησαν τον βρετανικό χρυσό κανόνα. Οι ΗΠΑ με τη σειρά τους όρισαν την επίσημη ισοτιμία δολαρίου- χρυσού σε 20,67 δολ. ανά ουγκιά χρυσού. Με τον τρόπο αυτό καθόριζαν έμμεσα τη σχέση δολαρίου- στερλίνας στα 20,67 δολ-4,247 στερλίνες, που ήταν και η επίσημη διεθνής ισοτιμία των δυο νομισμάτων.

Οι περισσότερες (τουλάχιστον οι οικονομικά ισχυρές) χώρες της εποχής εκείνης αντιστοίχισαν τα νομίσματά τους με το χρυσό και εμμέσως και μεταξύ τους, δημιουργώντας ένα σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το καθεστώς της αποικιοκρατίας που επικρατούσε στις δυτικοευρωπαϊκές συνειδήσεις την περίοδο 1870-1914, καθιστούσε ευχερέστερη τη διακίνηση κεφαλαίων, ιδιαίτερα μεταξύ ανεπτυγμένων (ευρωπαϊκών) κρατών και των αναπτυσσόμενων. Έτσι προέκυψε η δημιουργία ενός σχετικά ελεύθερου οικονομικού συστήματος που ασυναίσθητα δημιουργούσε ελπίδες οικονομικής ανάκαμψης στις αναπτυσσόμενες χώρες και εξομάλυνση των οικονομικών τους δεδομένων σε σχέση με αυτά των αναπτυγμένων οικονομικά χωρών (Μ. Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, ΗΠΑ). Κάτι τέτοιο όμως στην πραγματικότητα ποτέ δε συνέβη, καθώς οι αποικιοκρατικές χώρες φρόντισαν να απομυζήσουν τις αποικίες τους και να τους στερήσουν τον πλούτο τους, δημιουργώντας προβλήματα με μακροχρόνιες συνέπειες στις αποικίες που (οι περισσότερες) μέχρι και σήμερα δεν κατάφεραν να ορθοποδήσουν οικονομικά. Ταυτόχρονα ακόμη και στις αποικιοκρατικές χώρες, μικρή ήταν η πληθυσμιακή μερίδα που ήταν σε θέση να επωφεληθεί από την παγκοσμιοποιημένη αγορά αγαθών και κεφαλαίου.

Παράλληλα στο ευρωπαϊκό έδαφος την περίοδο 1870-1914 λάμβανε χώρα αριθμός πολιτικών και εθνικών ζυμώσεων. Η άνοδος του εθνικισμού δυναμίτισε τις

διακρατικές σχέσεις, ενώ ο ανταγωνισμός οδηγούσε τις κυβερνήσεις στην υιοθέτηση προστατευτικών οικονομικών πολιτικών. Ταυτόχρονα η κατάρρευση της Αυστρο-ουγγρικής και της Οθωμανικής αυτοκρατορίας δημιούργησε ευκαιρίες για επέκταση και εκμετάλλευση εδαφών και πληθυσμών, άρα και έριδες όπως και προβλήματα μεταξύ των ευρωπαϊκών μεγάλων δυνάμεων.

Την ίδια χρονική περίοδο οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες πέτυχαν ένα σημαντικό βαθμό εξωστρέφειας των οικονομιών τους (ως συνάρτηση του λόγου του συνόλου των εξαγωγών και εισαγωγών τους προς το Ακαθάριστο Εγχώριο προϊόν). Αντίθετα χαμηλός βαθμός εξωστρέφειας παρατηρείται στις ΗΠΑ, και σταθερότητα σε Καναδά και Αυστραλία, λόγω του γεγονότος ότι αυτές οι χώρες δεν υιοθέτησαν στην πραγματικότητα ένα φιλελεύθερο καθεστώς διεθνούς εμπορίου. Οι δασμοί επί των εισαγωγών για τα βιομηχανικά προϊόντα στις ΗΠΑ το 1913 ήταν στο εκπληκτικό 44%, ενώ το 1875 ήταν στο 40%. Μετά το 1878 και κάποιες ευρωπαϊκές χώρες επέστρεψαν στον προστατευτισμό, με χαμηλότερους όμως δασμούς από αυτούς των ΗΠΑ (Γερμανία 13%, Γαλλία 20%).

3.2.1 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΗΠΑ

Το κράτος που επηρέασε όσο κανένα άλλο την πορεία του κόσμου προς την παγκοσμιοποίηση κατά τον 20^ο αιώνα ήταν οι ΗΠΑ, έχοντας τόσο σε πολιτική όσο και σε στρατιωτική διάσταση τον γενικό ρόλο του υπερπόντιου εξισορροπιστή. (Mearheimer 2007, 505). Καμπή στην ιστορία των ΗΠΑ αποτέλεσε η ορκωμοσία του Woodrow Wilson¹⁷ το 1913, ενός δημοκρατικού προέδρου, η οποία αποτέλεσε την απαρχή σημαντικών αλλαγών στη στρατηγική της χώρας στον τομέα των διεθνών σχέσεων. Στον τομέα της οικονομικής εξωτερικής πολιτικής εφάρμοσε μια φιλελεύθερη πολιτική με πίστη στην ανάγκη κατάργησης των δασμών των ΗΠΑ. Ο Wilson, ένθερμος υποστηρικτής της δημοκρατίας, της παγκόσμιας ειρήνης αλλά και του ρεαλισμού (Λίτσας 2020, 19), θεσμοθέτησε τη μείωση των δασμών χωρίς διακρίσεις έναντι των εισαγωγών. Απώτερος σκοπός του ήταν η ενίσχυση του διεθνούς εμπορίου με τα υπόλοιπα κράτη, ελπίζοντας στην αποκόμιση οικονομικών οφελών. Το 1913 το Κογκρέσο πέρασε το νόμο περί εσόδων,

¹⁷ Ο Woodrow Wilson -πρώην καθηγητής ιστορίας και πολιτικής οικονομίας και πρύτανης του πανεπιστημίου Πρίνστον- διακατέχονταν από ιδιαίτερα φιλελεύθερες ιδέες.

(γνωστό ως Underwood-Simmons Act), που έφερε στο προσκήνιο ένα ομοσπονδιακό φόρο εισοδήματος και μείωσε τους δασμούς στα χαμηλότερα επίπεδα από την εποχή του αμερικάνικου εμφυλίου πολέμου, αποτελώντας σταθμό στην εξωτερική οικονομική και φορολογική πολιτική των ΗΠΑ.

Οι ΗΠΑ μετά το τέλος του εμφυλίου τους πολέμου είχαν αποφασίσει ότι δεν επρόκειτο να εμπλακούν σε πόλεμο επί ευρωπαϊκού εδάφους. Η απόσταση από την Ευρώπη και οι δυο ωκεανοί που τις περιβάλλουν ενισχύουν την αίσθηση ασφάλειας που απολαμβάνουν οι Αμερικανοί, κρατώντας μακριά τις αποικιοκρατικές δυνάμεις και δίνουν τη δυνατότητα στις ΗΠΑ να αποστασιοποιούνται από τις εσωτερικές υποθέσεις των ευρωπαϊκών κρατών, η οποία αποτυπωνόταν ξεκάθαρα στο Δόγμα Monroe (Mearsheimer 2007, 496).

3.2 Η ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ Α΄ΠΠ (ΙΟΥΛΙΟΣ 1914- ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1918)

Ο Α ΠΠ που ξέσπασε τον Ιούλιο του 1914 μετέβαλλε τα οικονομικά και όχι μόνο δεδομένα της εποχής. Τα ευρωπαϊκά κράτη υπέστησαν τεράστιες ζημιές στις υποδομές τους, ενώ ταυτόχρονα η προσπάθεια τους για επικράτηση τα έστρεψε προς τις αμερικάνικες εξαγωγές (από 1,5 δισεκατομμύρια δολάρια που ήταν το 1914 αυξήθηκαν στα 4 δισεκατομμύρια δολάρια το 1917). Οι ΗΠΑ με την εμπνευσμένη προεδρία του Wilson κατάφεραν αφενός μεν να διατηρήσουν την ουδετερότητά τους (μέχρι το 1917), αφετέρου δε να αναπτυχθούν οικονομικά και να αποτελέσουν από την περίοδο εκείνη (και μέχρι σήμερα ακόμα) ένα ισχυρό κράτος και μια μεγάλη δύναμη.

Από την έναρξη του πολέμου, ευρωπαίοι ρευστοποιούσαν τις περιουσίες τους και αντιλαμβανόμενοι την ασφάλεια των ΗΠΑ επένδυσαν πλέον σε αμερικανικό έδαφος έχοντας έτσι τη δυνατότητα να χρηματοδοτούν τον αγώνα (τρόφιμα, καύσιμα, πολεμικό υλικό και εφόδια). Γρήγορα λοιπόν οι ΗΠΑ έγιναν οι μεγαλύτεροι πιστωτές παγκοσμίως και μείωσαν το εξωτερικό τους χρέος από τα 6,7 δις δολάρια σε 2,5 δις δολάρια, ενώ τα αμερικάνικα χαρτοφυλάκια εξωτερικού εκτινάχθηκαν από τα 5 δις δολάρια σε 9,7 δις δολάρια. Παρόλα αυτά οι ΗΠΑ αποτελούσαν κατά την έναρξη του πολέμου τον μεγαλύτερο οφειλέτη παγκοσμίως. Όπως ήταν αναμενόμενο η οικονομία των ΗΠΑ αυξήθηκε με πρωτοφανή ρυθμό. (G.Walton 2010). Έως το 1919, η αμερικανική οικονομία είχε αποκτήσει το

μέγεθος των οικονομιών των ευρωπαϊκών χωρών (Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Βρετανία) και η Νέα Υόρκη αποτελούσε πλέον σημαντικό κόμβο του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Μέχρι το 2018 η χώρα των ΗΠΑ παρήγαγε το ήμισυ των βιομηχανικών προϊόντων παγκοσμίως, ενώ το τέλος του 1925 η βιομηχανική παραγωγή της Αμερικής είχε αυξηθεί κατά 50%. (Steingart 2008)

Ο Α ΠΠ πέρα από το γεγονός ότι ανέδειξε τις ΗΠΑ ως Μεγάλη Δύναμη, έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα των εμπορικών δικαιωμάτων του πολέμου, αποτελώντας ένα ακόμη πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ των κρατών. Οι ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του πολέμου, και προ της εμπλοκής τους σε αυτόν ήταν υπέρμαχοι των ουδέτερων εμπορικών δικαιωμάτων, κάτι που έδινε στους αμερικανούς επιχειρηματίες τη δυνατότητα να εμπορεύονται και με τις δυο αντιμαχόμενες πλευρές (κερδίζοντας τεράστια ποσά) και δεν στήριξαν τη Γάλλο-Βρετανική προσπάθεια για εμπορικό αποκλεισμό των Κεντρικών Δυνάμεων του Άξονα.

Αποτέλεσμα της οικονομικής ανάπτυξης που γνώριζαν οι ΗΠΑ την περίοδο 1914-1917 ήταν η δημιουργία της λανθάνουσας εντύπωσης ότι ο πόλεμος ωφελεί την οικονομία, κάτι που μόνο υπό συνθήκες και για περιορισμένο χρονικό διάστημα μπορεί να συμβεί, όπως στην περίπτωση των ΗΠΑ, οι οποίες πράγματι αποκόμισαν οικονομικά οφέλη από την εκμετάλλευση του πολέμου για το χρονικό διάστημα που δεν είχαν εμπλακεί σε αυτόν. Έτσι τα ευρωπαϊκά κράτη που εμπλέκονταν στον πόλεμο έλαβαν σημαντικά δάνεια για την υποστήριξη των πολεμικών τους επιχειρήσεων, ενώ από την άλλη οι ΗΠΑ που εισήλθαν στο τέλος του Α ΠΠ λίγο πριν το τέλος του 1917 ισχυροποίησαν την θέση τους στην παγκόσμια οικονομία.

Ωστόσο, στις 7 Μαΐου 1915 η Γερμανία πήρε μια απόφαση που θα άλλαζε το ρου του πολέμου. Το γερμανικό υποβρύχιο U20 με κυβερνήτη τον Υποπλοίαρχο Βάλτερ Σβίγκερ με δυο τορπίλες βυθίζει το βρετανικό υπερωκεάνιο RMS Lusitania (το οποίο ήταν τότε το μεγαλύτερο πλοίο στον κόσμο με μήκος 240 μέτρα) ανοιχτά της Ιρλανδίας, στέλνοντας στο βυθό του Ατλαντικού 1300 (100 από αυτούς ήταν υπηκοότητας ΗΠΑ) από τους 2000 περίπου επιβάτες και πλήρωμα (με τους 900 περίπου να μη βρίσκονται ποτέ). Η διεθνής κοινότητα αντέδρασε με κατακραυγή, και η γερμανική ενέργεια που σκοπό είχε να αποκόψει τις γραμμές ανεφοδιασμού της Αντάντ είχε πλέον εγείρει το ενδεχόμενο οι ΗΠΑ να μπουν στον

πόλεμο (Whitelaw 2014). Ακολούθησε μια περίοδος δυο ετών που οι Γερμανοί απαγόρευαν τις επιθέσεις σε πλοία χωρίς προειδοποίηση, ενώ τον Φεβρουάριο του 1917 ανακοινώθηκε από την Γερμανία ότι θα διεξαγάγει τώρα απεριόριστο υποβρύχιο πόλεμο - στοχεύοντας όλες τις ναυτιλιακές γραμμές προς τη Βρετανία και τη Γαλλία χωρίς προειδοποίηση ή εξαίρεση. (G.Walton 2010, 381). Η παραπάνω απόφαση σε συνδυασμό με το γεγονός ότι αποκαλύφθηκε η προσπάθεια της Γερμανίας να συμμαχήσει με το Μεξικό προκειμένου να αγκιστρώσει τις δυνάμεις των ΗΠΑ σε αμερικανικό έδαφος, οδήγησε τον πρόεδρο των ΗΠΑ Wilson να κηρύξει τον πόλεμο στη Γερμανία.

Η απόφαση των ΗΠΑ να εισέλθουν στον πόλεμο (όχι συμμαχώντας με την Αντάντ αλλά με «κοινό σκοπό» με αυτή), είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της συνεργασίας των ΗΠΑ με τη Μ. Βρετανία και τη Γαλλία σε όλους τους τομείς (και όχι μόνο σε στρατιωτικό επίπεδο, αλλά και σε οικονομικό). Οι ΗΠΑ ενεργοποίησαν μέσω αποφάσεων του Κογκρέσου μια σειρά πράξεων δανείου (Liberty) που εξουσιοδοτούσαν το Υπουργείο Οικονομικών να πουλήσει ομόλογα σε αμερικανούς πολίτες προκειμένου να χρηματοδοτηθούν οι δυνάμεις της Αντάντ. Έτσι με τη χρηματοδότηση των ΗΠΑ και τη βοήθεια των αμερικανικών οικονομικών πόρων η Αντάντ διεξήγαγε έναν πόλεμο φθοράς που πέτυχε, τον επόμενο ενάμιση χρόνο να οδηγήσει τη Γερμανία στην παράδοση με τους πλέον υποτιμητικούς όρους της Συνθήκης των Βερσαλλιών (που σε μεγάλο βαθμό ήταν και μια από της αιτίες που οδήγησαν στον Β΄ ΠΠ).

Ο Βρετανός Τζων Κέυνς (ο οποίος θα διαδραματίσει σημαντικότατο ρόλο στη Συνδιάσκεψη του Bretton Woods) βρέθηκε στην Συνδιάσκεψη Ειρήνης ως αναπληρωτής του Υπουργού Οικονομικών στο Ανώτατο Οικονομικό Συμβούλιο και μολονότι κατείχε επίσημη θέση, δεν είχε την εξουσία να παρέμβει άμεσα στα τεκταινόμενα. Ο Κέυνς θεωρούσε τη Συνδιάσκεψη ως «απερίσκεπτη διευθέτηση πολιτικών μνησικακιών με πλήρη αδιαφορία για το πιεστικό πρόβλημα των καιρών», κοινώς την αναγέννηση της Ευρώπης σε ένα ενιαίο και λειτουργικό σύνολο. «Το Συμβούλιο των Τεσσάρων δεν έδωσε καμία σημασία σ' αυτά τα ζητήματα, καθώς άλλα είχαν στο νου τους: Ο Κλεμανσώ πώς να συντρίψει την οικονομική ζωή του εχθρού του, ο Λούντ Τζορτζ πώς να κλείσει μια συμφωνία για να επιστρέψει με κάτι που θα γινόταν αποδεκτό για μια εβδομάδα, ο Πρόεδρος

(Γουίλσον) πώς να μη κάνει τίποτε που δεν θα ήταν δίκαιο. Είναι εκπληκτικό το γεγονός, ότι τα θεμελιώδη προβλήματα μιας Ευρώπης που λιμοκτονούσε και διαλυόταν μπρος στα μάτια τους, δεν ήταν ικανό ζήτημα να διεγείρει το ενδιαφέρον των τεσσάρων πολιτικών αρχηγών για μακρόπνοες πολιτικές αποφάσεις και λύσεις. Οι αποζημιώσεις ήταν η μόνη τους παρέκκλιση προς το χώρο της οικονομίας και τις προσέγγισαν σαν να ήταν πρόβλημα θεολογικό, πολιτικό, ψηφοθηρικό και, εν πάση περιπτώσει, από κάθε άλλη άποψη εκτός απ' αυτή που αφορούσε το οικονομικό μέλλον των Κρατών, των οποίων το μέλλον διαχειρίζονταν (Μηχανή του Χρόνου 2015).

Ο Ά ΠΠ είχε όμως και συνέπειες σε πολιτικό επίπεδο. Η θανατηφόρα γρίπη που ακολούθησε τον πόλεμο δημιούργησε συνθήκες αποτυχίας για μια ολόκληρη ευρωπαϊκή γενιά, η οποία δεν μπορούσε να δεχτεί την υπάρχουσα τάξη και «βράζοντας» οδηγήθηκε σε επαναστάσεις και στη γέννηση της μαρξιστικής ιδεολογίας, η οποία βρήκε πρόσφορο έδαφος στη ρωσική εργατική τάξη. Η Ρωσική επανάσταση διαφοροποίησε τις επιλογές στην πολιτική τράπουλα όχι μόνο σε ρωσικό έδαφος, αλλά και σταδιακά σε όλο το ευρωπαϊκό και όχι μόνο έδαφος. Παρόλα αυτά οι ΗΠΑ διατήρησαν τη φιλελεύθερη πολιτική σκέψη και με την πεφωτισμένη καθοδήγηση του προέδρου Wilson, απελευθέρωσαν το εμπόριο και την πρόσβαση στις διεθνείς αγορές, σκιαγράφησαν την πολιτική σκέψη που θα εφαρμόζαν στον 20^ο αιώνα, και θα επηρέαζε σε μεγάλο βαθμό το δυτικό κόσμο. Η Αμερική δεν ήταν ποτέ διατεθειμένη να θυσιάσει μέρος της ανεξαρτησίας της στο βωμό του κέρδους μέσω οικονομικών συνεργασιών και να ξεφύγει από την γυάλα της μονομερούς αποστασιοποίησης (Λίτσας 2020).

3.3 Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΥΦΕΣΗ

3.3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Το τέλος του Ά ΠΠ άφησε τεράστιες πληγές στην ευρωπαϊκή ήπειρο, που τα κράτη καλούσαν να επουλώσουν. Η Συνθήκη των Βερσαλλιών επέβαλλε στη Γερμανία την υποχρέωση να καταβάλει μια τεράστια αποζημίωση (269 εκατομμύρια χρυσά μάρκα ή περίπου 32 δισεκατομμύρια δολάρια, που θα αποπληρωνόταν μέχρι το 1984. Παρόλα αυτά το ποσό αναπροσαρμόστηκε μέσα στο 1921 στα 132 δισεκατομμύρια μάρκα. Όπως είναι φυσικό η ηττημένη Γερμανία

αναγκάστηκε να λάβει δάνεια (αμερικάνικα) για την εξασφάλιση της ρευστότητας και την υποβοήθηση της για την αποπληρωμή των επιβληθέντων από τους συμμάχους της «Entente» αποζημιώσεις. (G.Walton 2010, 410). Η δεκαετία 1920-30 χαρακτηρίζεται από μια γενική αδράνεια όπου οι χώρες προσπαθούσαν να ανοικοδομήσουν και να επανέλθουν σε αναπτυξιακούς ρυθμούς.

Το 1922, 34 ευρωπαϊκά κράτη συναντήθηκαν στην Γένοβα της Ιταλίας με τη Γερμανία και τη Ρωσία (τα κράτη παρίες της Ευρώπης) που είχαν εξαιρεθεί από τη Διάσκεψη του Παρισιού (1919) και συμφώνησαν σε ένα πρόγραμμα επιστροφής στον χρυσό κανόνα και με ταυτόχρονη συνεννόηση των Κεντρικών Τραπεζών για επίτευξη εσωτερικών και εξωτερικών οικονομικών στόχων. Οι συμμετέχουσες χώρες, γνωρίζοντας την ανεπάρκεια πιθανής ζήτησης διαθεσίμων σε χρυσό από τις Κεντρικές Τράπεζες προέβλεψαν την καθιέρωση «μερικού χρυσού συναλλαγματικού κανόνα» έτσι, ώστε μικρότερες χώρες να μπορούν να έχουν ως διαθέσιμα νομίσματα κάποιων μεγάλων χωρών (των οποίων τα διαθέσιμα θα αποτελούνταν από χρυσό). Ο απώτερος σκοπός της συνάντησης στη Γένοβα ήταν αφενός μεν η ανοικοδόμηση της Γερμανίας και των κρατών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, αφετέρου η προσέγγιση με το κόμμα των Μπολσεβίκων της Σοβιετικής Ρωσίας.

Αν και το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1920 το διεθνές νομισματικό σύστημα αποτέλεσε υπόδειγμα συστήματος κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών (Obstfeld Maurice, Διεθνής Οικονομική 2002, 333-336), επικρίθηκε έντονα για την ευπάθειά του στις κερδοσκοπικές αγοραπωλησίες και έτσι οι μεγάλες χώρες προσπάθησαν να επαναφέρουν τον κανόνα χρυσού, όμως η αποκατάστασή του δεν ανέκοψε τις κερδοσκοπικές κινήσεις κεφαλαίων. Το καθεστώς του χρυσού κανόνα (σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες), δεν λειτούργησε επιτυχώς, καθώς πολλές χώρες τηρούσαν αποθέματα στερλίνας στα διαθέσιμά τους, η οποία έπαυε πλέον να εμπνέει εμπιστοσύνη. Έτσι επήλθε ένα κύμα ανασφάλειας και η απαρχή της μεγάλης ύφεσης του 1929 που συνοδεύτηκε από χρεωκοπίες Τραπεζών παγκοσμίως. Καθώς βάθαινε η κρίση, πολλές χώρες

εγκατέλειψαν τον κανόνα του χρυσού και άφησαν τα νομίσματά τους να κυμαίνονται ελεύθερα στην αγορά συναλλάγματος¹⁸.

3.3.2 ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΣ- ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ

Η περίοδος του μεσοπολέμου χαρακτηρίστηκε από την εμφάνιση των παρακάτω φαινομένων.

- Οι επιχειρήσεις, κυρίως προελεύσεως ΗΠΑ, προχώρησαν σε κάθετη ολοκλήρωση των παραγωγικών τους δραστηριοτήτων, σε διάφορες χώρες, καθώς και σε αύξηση της έντασης των συγχωνεύσεων και εξαγορών επιχειρήσεων στο εξωτερικό σε σχέση με την ίδρυση εντελώς καινούριων (Greenfield).

- Η ευρωπαϊκή μεταποιητική βιομηχανία εξειδικεύτηκε στο μηχανολογικό εξοπλισμό και στα είδη διατροφής (Μ. Βρετανία), στα χημικά και στις ηλεκτρικές συσκευές (Γερμανία), σε τεχνολογίες που βασίζονταν στην εξειδικευμένη εργασία, στην ανάπτυξη συνθετικών υποκατάστατων των φυσικών πρώτων υλών και σε προϊόντα που απευθύνονταν και στα δυο άκρα του εισοδηματικού φάσματος, δηλαδή υψηλής ποιότητας και διαφοροποίησης για τα υψηλά εισοδήματα και παραδοσιακά προϊόντα χαμηλής εισοδηματικής ελαστικότητας.

- Αντίθετα στην αμερικανική ήπειρο, η μεταποίηση ανέπτυξε τεχνολογίες έντασης κεφαλαίου, προϊόντα μαζικής παραγωγής και υψηλής τυποποίησης και μεθόδους οργάνωσης παραγωγής μεγάλης κλίμακας και προώθησης πωλήσεων.

Αυτά τα μοντέλα βιομηχανικής εξειδίκευσης επιδρούσαν και στις διεθνείς δραστηριότητες των επιχειρήσεων κάθε εθνικότητας. Για παράδειγμα οι βρετανικές άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) πραγματοποιούνταν σε τομείς καταναλωτικών προϊόντων και παρήγαγαν επώνυμα και διαφοροποιημένα προϊόντα, ενώ η γερμανική βιομηχανία παρήγαγε περίπου το 90% του παγκόσμιου προϊόντος συνθετικών χρωμάτων και βαφών και ήταν πρωτοπόρος στην κατασκευή αυτοκινήτων (παράδοση που διατηρεί μέχρι τις ημέρες μας- διατηρώντας σειρά premium- και όχι μόνο αυτοκινητοβιομηχανιών), καθώς και ηλεκτρικών προϊόντων. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Model T της αμερικανικής Ford που

¹⁸ Οι ΗΠΑ εγκατέλειψαν τον κανόνα χρυσού αλλά επέστρεψαν το 1934 .

κατασκευάζονταν με τεχνολογία αλυσίδας παραγωγής και τυποποιημένων ενδιάμεσων εισροών.

3.3.3 Η ΜΕΓΑΛΗ ΥΦΕΣΗ-ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΦΕΣΗ 1929

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929 ήταν μια κατάσταση διεθνούς οικονομικής ύφεσης που διήρκεσε από ένα μέχρι δέκα χρόνια σε διάφορες χώρες του κόσμου. Επρόκειτο για τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση της σύγχρονης ιστορίας και χρησιμοποιείται στον 21ο αιώνα ως παράδειγμα για το πόσο οδυνηρή μπορεί να είναι μια οικονομική καταστροφή. Η "Μεγάλη Ύφεση", όπως χαρακτηρίστηκε στις ΗΠΑ σύμφωνα με τους αναλυτές προκλήθηκε μετά από το χρηματιστηριακό κραχ, που ξεκίνησε στις 24 Οκτωβρίου του 1929, ενώ συμπάρεσυρε τις οικονομίες και των άλλων μεγάλων χωρών (Γερμανία, Γαλλία, Μ. Βρετανία), οι οποίες με τη σειρά τους συμπάρεσυραν και τις χώρες-δορυφόρους τους. Το τέρμα της κρίσης στις ΗΠΑ ταυτίστηκε με το έναυσμα της πολεμικής οικονομίας του Β' Παγκόσμιου Πολέμου γύρω στο 1939.

Καθώς ολόκληρος ο πλανήτης εισέρχονταν στη Μεγάλη Οικονομική Κρίση και γνωρίζοντας ταυτόχρονα την αύξηση της κυκλοφορίας των χαρτονομισμάτων χωρίς παράλληλη αύξηση των αποθεμάτων χρυσού, ιδιώτες και τράπεζες απώλεσαν στο πέρασμα του χρόνου την εμπιστοσύνη τους στις Κεντρικές Τράπεζες. Σταδιακά λοιπόν δημιουργήθηκε μεγάλη τάση μετατροπής χαρτονομισμάτων σε χρυσό. Η πρώτη τράπεζα που αντιμετώπισε πρόβλημα ήταν η Τράπεζα της Αγγλίας, η οποία κινδύνευσε να χάσει όλα τα διαθέσιμα αποθέματα χρυσού της, με αποτέλεσμα να υποχρεωθεί στην κατάργηση του δικαιώματος μετατροπής της αγγλικής λίρας σε χρυσό. Έτσι επέτρεψε την αγγλική λίρα να καθορίζει την ισοτιμία της από τη ζήτηση και την προσφορά στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η αγγλική λίρα να καθορίζεται με το σύστημα των ελεύθερα κυμαινόμενων ισοτιμιών (free-clean float exchange rate system).

Η κρίση είχε καταστροφικές επιπτώσεις τόσο στον ανεπτυγμένο, όσο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Επηρεάστηκε το διεθνές εμπόριο, καθώς επίσης και τα ιδιωτικά και κρατικά εισοδήματα. Η οικονομία πόλεων ανά τον κόσμο επλήγη, και ιδίως η βαριά βιομηχανία. Οι κατασκευές πάγωσαν και οι αγροτο-

κτηνοτροφικές εργασίες υποχώρησαν λόγω πτώσης των τιμών στις σοδειές κατά 40% με 60%. Με τη ζήτηση σε διαρκή υποχώρηση, σε συνδυασμό με την έλλειψη εναλλακτικών εργασιών, οι περιοχές που εξαρτιόνταν από τον πρωτογενή παραγωγικό τομέα υπέφεραν ακόμη περισσότερο. Η μεγάλη κρίση τερματίστηκε σε διαφορετικό χρόνο ανά χώρα. Οι περισσότερες χώρες εφήρμοσαν προγράμματα ανακούφισης και η πολιτική τους ζωή πέρασε αναταραχές, γεννώντας ακραίες ιδεολογίες.

Η μεγάλη κρίση δεν ήταν αποτέλεσμα μιας απότομης πτώσης. Οι χρηματιστηριακές αγορές κινούνταν ανοδικά στις αρχές του 1930, επιστρέφοντας στα αρχικά επίπεδα των αρχών του 1929 τον Απρίλιο, αν και ακόμη περίπου 30% κάτω από τα μέγιστα του Σεπτεμβρίου του 1929. Η αμερικανική κυβέρνηση και η βιομηχανία ξόδεψαν περισσότερα στο πρώτο εξάμηνο του 1930 απ' ό τι στην αντίστοιχη περίοδο του 1929. Όμως, οι καταναλωτές, πολλοί από τους οποίους είχαν υποστεί σημαντικές απώλειες στην αγορά τον προηγούμενο χρόνο, είχαν περικόψει τα έξοδά τους κατά 10%, ενώ μια μεγάλη περίοδος ξηρασίας κατέστρεψε τις αγροτικές περιοχές των ΗΠΑ, μια περίοδος που κράτησε μέχρι το καλοκαίρι του 1930.

Στις αρχές του 1930, η τραπεζική πίστη ήταν διάχυτη και διαθέσιμη σε χαμηλά επιτόκια, αλλά ο κόσμος ήταν συντηρητικός στη λήψη δανείων. Τον Μάιο οι πωλήσεις αυτοκινήτων σημείωναν πτώση κάτω από τα επίπεδα του 1928. Οι τιμές άρχισαν να πέφτουν, αλλά οι μισθοί διατηρούνταν σταθεροί μέχρι το 1930, οπότε και άρχισε να υποχωρεί η αγοραστική δύναμη. Η κατάσταση ήταν ακόμα χειρότερη στις αγροτικές περιοχές, όπου οι τιμές των εμπορευμάτων έπεφταν απότομα, καθώς επίσης και σε ορυχεία και δάση, όπου η ανεργία ανέβαινε και υπήρχαν ελάχιστες δουλειές. Η υποχώρηση της αμερικανικής οικονομίας ήταν ο παράγοντας που συμπάρεσυρε και τις υπόλοιπες χώρες αρχικά, ενώ αργότερα η εσωτερική κατάσταση στις οικονομίες της κάθε χώρας καθόρισαν τις συνθήκες σε εθνικό επίπεδο. Απέλπιδες προσπάθειες για έξοδο από την κρίση μέσα από προστατευτικές πολιτικές, όπως ο Νόμος Σμουτ-Χόλεϋ το 1930 στις ΗΠΑ και ανταποδοτικοί δασμοί σε άλλες χώρες, κατέστησαν τελικά πιο εύκολη την κατακρήμνιση του διεθνούς εμπορίου. Από τα τέλη του 1930 μέχρι και το Μάρτιο του 1933 η οικονομία ακολουθούσε σταθερή πτώση.

Το 1933, η Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ (The Federal Reserve- γνωστή και ως Fed), ανέστειλε την εφαρμογή του κανόνα του χρυσού, και τον επανέφερε σε ισχύ ένα χρόνο αργότερα, με παράλληλη αναπροσαρμογή της ισοτιμίας χρυσού-δολαρίου σε 35 δολ./ουγγιά. Αυτό ταυτόχρονα σήμαινε υποτίμηση του δολαρίου απέναντι στο χρυσό και κατ'επέκταση απέναντι σε όλα τα υπόλοιπα νομίσματα (τα οποία είχαν μια συγκεκριμένη ισοτιμία απέναντι στο χρυσό, άρα και ανατιμήθηκαν απέναντι στο δολάριο). Η κίνηση αυτή της Fed προκάλεσε δυσαρέσκεια στις κυβερνήσεις των υπολοίπων κρατών, διότι κατέστησε τα προϊόντα των ΗΠΑ φτηνότερα στις αγορές τους, επηρεάζοντας έτσι την ανταγωνιστικότητά τους και τις εξαγωγές των ΗΠΑ. Ακόμη λόγω της ανατίμησης των δικών τους νομισμάτων, η ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών στην αγορά των ΗΠΑ καταποντίστηκε και μαζί τους κατέρρευσαν και οι εξαγωγές τους στις ΗΠΑ. Το ίδιο βέβαια θα συνέβαινε και στις αγορές του υπολοίπου κόσμου, όπου τα ευρωπαϊκά προϊόντα θα ανταγωνίζονταν με τα αμερικάνικα. Βέβαια οι ευρωπαϊκές χώρες (Μ. Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία, Ελβετία και Βέλγιο) προσπάθησαν να ελιχθούν και να αποφύγουν τον σκόπελο αυτό και έτσι με συνεχείς υποτιμήσεις των νομισμάτων τους έναντι του χρυσού, προσπαθώντας έτσι να βελτιώσουν το εμπορικό τους ισοζύγιο. Οι υποτιμήσεις αυτές είχαν ανταγωνιστικό χαρακτήρα, γιατί με τον τρόπο αυτό προσπαθούσαν εκτός των άλλων να αντισταθμίσουν τις δυσμενείς επιπτώσεις της υποτίμησης κάποιων άλλων χωρών που είχαν προηγηθεί. Αυτές οι συνεχείς υποτιμήσεις όμως αποδιοργάνωσαν πλήρως το διεθνές νομισματικό σύστημα, καθώς οι συναλλασσόμενοι απώλεσαν την εμπιστοσύνη τους στα χαρτονομίσματα, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί τεράστια ζήτηση για μετατροπή των χαρτονομισμάτων όλων των χωρών σε χρυσό. Αυτή η τάση ήταν που οδήγησε και στην οριστική κατάρρευση του κανόνα του χρυσού μέχρι την αρχή του 1939 και λίγο πριν την έναρξη του Β΄ ΠΠ.

Υπήρξαν πολλοί παράγοντες που προκάλεσαν την κρίση, όπως δομικές αδυναμίες και συγκεκριμένα περιστατικά τα οποία τη μετέτρεψαν σε μια γενικευμένη ύφεση, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο μεταφέρθηκε από χώρα σε χώρα. Σχετικά με την περίοδο αυτή, οι ιστορικοί αναφέρουν ως δομικούς παράγοντες μεγάλες καταστροφές τραπεζών και το χρηματιστηριακό κράχ, ενώ αναλυτές όπως ο Πίτερ Τέμιν και ο Μπάρρυ Άιχενγκριν δίνουν έμφαση στην

απόφαση της Βρετανίας να επιστρέψει στις ιστοιμίες που υπήρχαν πριν το Χρυσό Πρότυπο (Gold Standard) προτού ξεσπάσει ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος.

Οι εναλλασσόμενοι κύκλοι ύφεσης θεωρούνται ένα σύνηθες κομμάτι της ζωής σε ένα κόσμο με αβέβαιες ισορροπίες μεταξύ προσφοράς και ζήτησης. Το ποιος παράγοντας μετατρέπει μια συνήθη ήπια και σύντομη ύφεση ή οικονομικό κύκλο σε μια γενικευμένη κατάπτωση αποτελεί αντικείμενο συζήτησης. Οι θεωρητικοί της οικονομικής πολιτικής δεν έχουν συμφωνήσει ως προς τα ακριβή αίτια και τη σχετική τους συμβολή στην κρίση. Η αναζήτηση των ευθυνών είναι στενά συνδεδεμένη με το ερώτημα του πώς να αποφευχθεί μια μελλοντική κρίση και ως εκ τούτου οι πολιτικές απόψεις τους αναμειγνύονται σε μια ανάλυση ιστορικών γεγονότων παρελθουσών δεκαετιών. Το μεγαλύτερο ερώτημα εστιάζεται στο κατά πόσον επρόκειτο για μια αποτυχία της αγοράς ή για μια αποτυχία εκ μέρους των τραπεζών να προλάβουν την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος, τον επακόλουθο πανικό και περικοπές στα χρηματικά αποθέματα. Εκείνοι που υποστηρίζουν ένα σημαντικό ρόλο του κράτους στην οικονομία, πιστεύουν ότι επρόκειτο κυρίως για την αποτυχία των ελεύθερων αγορών, ενώ εκείνοι που πιστεύουν στην ελεύθερη αγορά υποστηρίζουν την άποψη πως η κρίση οφειλόταν στην αποτυχία της κυβέρνησης να αντιμετωπίσει το πρόβλημα.

Σύγχρονες θεωρίες μπορεί να κατηγοριοποιούνται σε τρεις σχολές. Πρώτον, υπάρχουν οι υποστηρικτές των κλασικών οικονομικών: μονεταριστές, η αυστριακή σχολή και η νεοκλασική οικονομική θεωρία, όλες εκ των οποίων επικεντρώνονται μακροοικονομικές επιπτώσεις, στον ρόλο των χρηματικών αποθεμάτων και στην προσφορά χρυσού που στήριζε πολλά νομίσματα προτού γενικευθεί η κρίση, αναλύοντας την ανάγκη ύπαρξης παραγωγής και της κατανάλωσης. Κατά δεύτερον, υπάρχουν πολλές δομικές θεωρίες, πιο γνωστή από τις οποίες η Κεϋνσιανή θεωρία, αλλά και η σχολή των θεσμικών οικονομικών, που τονίζουν την υποκατανάλωση και την υπερεπένδυση (οικονομική φούσκα), προκλητική συμπεριφορά των τραπεζικών παραγόντων και βιομηχάνων, ή τους ανεπαρκείς κρατικούς λειτουργούς. Όταν ο πανικός ξεκίνησε και ακολούθησε η ύφεση, πολλοί πίστεψαν ότι μπορούσαν να διασώσουν τα χρήματά τους παραμένοντας μακριά από την αγορά, καθώς οι τιμές υποχωρούσαν έτσι ώστε ένα δεδομένο ποσοστό χρημάτων να μπορούσε να αγοράσει περισσότερα αγαθά.

Σε τρίτο επίπεδο, υπάρχει η μαρξιστική κριτική για την πολιτική οικονομία. Η κριτική αυτή εστιάζεται σε αντιφάσεις του ίδιου του καπιταλισμού, μια κοινωνική αντιπαλότητα ως προς την οικειοποίηση της υπεραξίας του κεφαλαίου, καθώς προαγόταν μια έμφυτη ανισορροπία στη συσσώρευσή του, με υπερβολική συσσώρευση που κλιμακωνόταν μέχρι τις περιοδικές κρίσεις που το απομείωναν. Η προέλευση της κρίσης, ως εκ τούτου, εντοπίζεται αμιγώς στη σφαίρα της παραγωγής, αν και η οικονομική κρίση δύναται να επιδεινωθεί από προβλήματα δυσαναλογίας στην υπερπαραγωγή στη βιομηχανία και συναφείς παραγωγικούς τομείς, καθώς και στην υποκατανάλωση του λαού.

Πολλοί οικονομολόγοι είχαν υποστηρίξει πως η απότομη πτώση στις διεθνείς συναλλαγές μετά το 1930 οδήγησαν στη χειροτέρευση της εξαθλίωσης, ιδίως στις χώρες που εξαρτιόνταν άμεσα από το διεθνές εμπόριο. Οι παγκόσμιες συναλλαγές αποτελούσαν ένα μικρό κομμάτι της καθολικής οικονομικής δραστηριότητας των ΗΠΑ και επικεντρωνόταν σε μερικές επιχειρήσεις, όπως τις αγροτικές. Στις άλλες χώρες όμως ήταν ένας σημαντικός πυλώνας της οικονομίας. Ο μέσος όρος των δασμών που αναλογούσαν κατά κεφαλήν στις δασμολογημένες εισαγωγές μεταξύ 1921-1925 ανερχόταν στο 25%, αλλά μεταξύ 1931-1935 κυμάνθηκε στο 50%.

Σε όρους δολαρίου, οι αμερικανικές εξαγωγές έπεσαν από τα \$ 5,2 δισ. το 1929 στα \$ 1,7 δισ. το 1933. Όμως, έπεσαν και οι τιμές, συνεπώς ο όγκος των εξαγωγών περιορίστηκε κατά το ήμισυ. Το πιο αδυσώπητο χτύπημα εδόθη από την κατάσταση που επικρατούσε στις τιμές των αγροτικών προϊόντων, όπως το σιτάρι, το βαμβάκι, ο καπνός και το ξύλο. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, η πτώση στις αγροτικές εξαγωγές εμπόδισε πολλούς Αμερικάνους αγρότες από την αποπληρωμή των δανείων τους, προκαλώντας τραπεζικές ουρές σε μικρές αγροτικές τράπεζες που ήταν κοινές στα πρώτα χρόνια της μεγάλης εξαθλίωσης.

Πολλοί αναλυτές και οικονομολόγοι υποστηρίζουν όμως ότι η μεγάλη διάρκεια της μεγάλης ύφεσης περίπου δέκα χρόνια οφείλεται εν μέρει στην αμερικανική ρύθμιση Smoot-Hawley Tariff που τέθηκε σε εφαρμογή το 1930 και οδήγησε σε μια αλληλουχία ανταποδοτικών δασμών. (G.Walton 2010, 426). Εντέλει η αλλαγή του κέντρου βάρους του διεθνούς οικονομικού συστήματος, από την Μ.Βρετανία προς τις ΗΠΑ, δημιούργησε αστάθεια στο οικονομικό σύστημα,

καθώς οι ΗΠΑ ενώ είχαν ξεπεράσει τη Μ.Βρετανία σε οικονομικό και εμπορικό επίπεδο, δεν είχαν επιτύχει ακόμα την ανάλογη ανάπτυξη του χρηματοοικονομικού τομέα. Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω γεγονότων, το οικονομικό κραχ, η διόγκωση του συνολικού χρέους και οι πολιτικές προστατευτισμού οδήγησαν εν ολίγοις σε μια μακρά περίοδο ύφεσης και αβεβαιότητας που εντέλει κατέληξε σε ένα Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

3.4 Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Μετά τη λήξη του Α΄ΠΠ οι νικητές επέβαλαν σκληρότατους όρους στην ηττημένη Γερμανία με τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, με σκοπό να τη γονατίσουν οικονομικά και ψυχολογικά. Οι πολεμικές επανορθώσεις που επιβλήθηκαν στη Γερμανία ήταν τόσο υπέρογκες, που δημιούργησαν ένα κύμα αντιδράσεων στον Γερμανικό λαό, που πάντα πίστευε ότι δεν έχασε πραγματικά τον πόλεμο αλλά «προδόθηκε». Παράλληλα, ο κόσμος βρισκόταν σε μία οικονομική κρίση που ξεκίνησε με την κατάρρευση του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης, η οποία ακολουθήθηκε από μια ταχεία κάμψη της παραγωγής, απασχόλησης και εξωτερικού εμπορίου των ΗΠΑ. Αλυσιδωτά, οι επιπτώσεις ήταν σημαντικές: Η Μεγάλη Βρετανία θέσπισε στη Διάσκεψη της Οτάβας το σύστημα της προτίμησης στο εμπόριο, ενώ η Φασιστική Ιταλία εφάρμοσε αυστηρούς έλεγχους στην παραγωγή και προχώρησε στη στρατιωτικοποίηση της χώρας. Η απελπισία από την οικονομική κρίση και το αίσθημα, ότι οι Γερμανοί παρεμποδίζονταν να έχουν όλα αυτά που δικαιούνταν, οδήγησαν σε μια έξαρση του εθνικισμού και διευκόλυναν την άνοδο στην εξουσία του Εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος NSDAP με αρχηγό τον Αδόλφο Χίτλερ. Η πολιτική του Χίτλερ ήταν να αναδημιουργήσει τη Γερμανία αποκτώντας τον αναγκαίο «ζωτικό χώρο» (Lebensraum) και να κάνει ένα «ξεκαθάρισμα λογαριασμών» με όλους εκείνους, που θεωρούσε, ότι είχαν φέρει τη χώρα στην κακή αυτή κατάσταση. Έτσι λοιπόν την 1^η Σεπτεμβρίου 1939 οι Γερμανοί εισβάλλουν στην Πολωνία και ο πόλεμος ξεκινά αιματοκυλίζοντας την υφήλιο και αφήνοντας πίσω του περίπου 80 εκατομμύρια νεκρούς και ανυπολόγιστες υλικές ζημιές.

Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, η κοινή γνώμη των ΗΠΑ ήταν ενάντια στη συμμετοχή των ΗΠΑ σε πόλεμο. Η οργάνωση «Πρώτα η Αμερική», αριθμούσε γύρω στα 800.000 μέλη και τα μέλη της υποστήριζαν τη ρήση του Αμερικανού

προέδρου Jefferson, 150 χρόνια πριν: «ειρήνη, εμπόριο και φιλία με όλα τα έθνη, δεσμευτικές συμμαχίες με κανένα». Το γεγονός που οδήγησε τις ΗΠΑ στον πόλεμο ήταν η ιαπωνική επίθεση στο Πέρλ Χάρμπορ. Όμως η συμμετοχή των ΗΠΑ στον πόλεμο με την πλευρά των Συμμάχων δεν έγινε χωρίς ανταλλάγματα, όπως διάθεση λιμανιών και αεροπορικών βάσεων. Έτσι λοιπόν με την έξοδο της από την μεγάλη ύφεση, η Αμερική, εισήλθε στον Β΄ΠΠ. Έτσι ενώ το ΑΕΠ των ΗΠΑ είχε υποδιπλασιαστεί στην περίοδο της μεγάλης ύφεσης, επανήλθε στα προ κρίσης επίπεδα μέχρι το 1940.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου οι χώρες της Ευρώπης έχασαν πάνω από το ένα τέταρτο των βιομηχανικών τους υποδομών, ενώ η βιομηχανική παραγωγή των ΗΠΑ εκτοξεύτηκε. Η Αμερικανική οικονομία για ακόμη μια φορά γνώριζε ανάπτυξη εν μέσω πολέμου, παρέχοντας υποστήριξη με την βιομηχανία της στον εκτός των συνόρων της πόλεμο, καθώς η Αγγλία, η Γερμανία και η Γαλλία και άλλες χώρες λάμβαναν γενναιόδωρα δάνεια προκειμένου να αποκτήσουν πιθανότητες να νικήσουν. Για ακόμη μια φορά οι νηοπομπές από τις ΗΠΑ προς την Ευρώπη ανέλαβαν την ενίσχυση με εφόδια των μαχόμενων Συμμαχικών κρατών, ενώ σε αντιστάθμισμα οι αγγλικές ναυτικές βάσεις από τη Νέα γη έως την Τζαμάικα και τη Βρετανική Γουιάνα παραδόθηκαν στην Αμερική από την Αγγλία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ BRETTON WOODS

4.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Η διάσκεψη του Μπρέτον Γούντς επίσημα γνωστή ως η Νομισματική και Οικονομική Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Monetary and Financial Conference), ήταν μια διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο πολυτελέστατο αν και απομονωμένο ξενοδοχείο Mount Washington Hotel κοντά στην πόλη Bretton Woods της (αγροτικής) πολιτείας New Hampshire των ΗΠΑ (προκειμένου να διασφαλιστεί ότι δεν θα δέχονταν περισπασμούς και πιέσεις από αλλότρια κέντρα συμφερόντων και εξωθεσμικούς παράγοντες). Έλαβε χώρα από την 1 έως την 22 Ιουλίου 1944 και σε αυτή πήραν μέρος 730 αντιπρόσωποι από 44 συμμαχικές χώρες του κόσμου, συμπεριλαμβανομένης και της Σοβιετικής Ένωσης. Την ελληνική πλευρά εκπροσώπησε ο Κυριάκος Βαρβαρέσος, τότε Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, ενώ παρών (ως μέλος της ελληνικής πενταμελούς αποστολής) ήταν και ο τότε νεαρός οικονομολόγος Ανδρέας Παπανδρέου. Η διάσκεψη έγινε με πρωτοβουλία του Αμερικανού προέδρου Φραγκλίνου Ρούσβελτ, ο οποίος στις 25 Μαΐου 1944 κάλεσε τις συμμαχικές χώρες να αποστείλουν εκπροσώπους σε μια διεθνή νομισματική διάσκεψη¹⁹ προκειμένου να διατυπωθούν συγκεκριμένες προτάσεις για ένα Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και πιθανώς μια Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης και είχε ως στόχο τη ρύθμιση της διεθνούς νομισματικής και οικονομικής τάξης μετά το τέλος του Β΄ΠΠ και τη διαφαινόμενη ήττα του Άξονα. Ιδιαίτερη αίσθηση έκανε η εναρκτήρια ομιλία του Αμερικανού προέδρου Φραγκλίνου Ρούσβελτ που είπε (ενώ ο Β΄ΠΠ ακόμη μαίνονταν) ότι η οικονομική υγεία κάθε χώρας πρέπει να απασχολεί κάθε γείτονα, είτε βρίσκεται κοντά, είτε μακριά της.

Ο κύριος στόχος των αντιπροσωπειών που συναντήθηκαν στο Bretton Woods ήταν η δημιουργία ενός θεσμικού συστήματος που δεν θα επέτρεπε την επανάληψη μιας νέας παγκόσμιας ύφεσης καθώς και η γενική νομισματική εξυγίανση, δεδομένου ότι ο «χρυσός κανόνας» είχε παύσει να ισχύει πλέον. Επιπρόσθετα ένα πρόβλημα προς επίλυση ήταν η μελλοντική ανοικοδόμηση των

¹⁹ Της διάσκεψης του Bretton Woods προηγήθηκε μια προκαταρκτική διάσκεψη στο Ατλάντικ Σίτι του Νιού Τζέρσεϋ, που έλαβε χώρα στις 15-30 Ιουνίου 1944 και συμμετείχε μια μικρότερη ομάδα χωρών, προκειμένου να αναπτυχθούν σχέδια προτάσεων για τη διάσκεψη του Bretton Woods.

δου μεγάλων ηττημένων του πολέμου, που δεν ήταν άλλες από τη Γερμανία και την Ιαπωνία.

Βέβαια πρέπει να σημειωθεί στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο που οι ΗΠΑ αποφάσισαν να πείσουν τους συμμάχους τους να δημιουργηθεί μια νέα παγκόσμια οικονομική τάξη μετά τον πόλεμο, βασισμένη στο ελεύθερο εμπόριο και τη νομισματική συνεργασία, το οικονομικό προβάδισμα των ΗΠΑ ήταν αναμφισβήτητο. Ο αμερικανός πρόεδρος Ρούσβελτ και το επιτελείο του με νωπή την εμπειρία του Κραχ του 1929, ήταν πεπεισμένος ότι η διαχείριση της οικονομίας δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο της άσκησης εθνικής πολιτικής και χρειαζόταν μια διεθνής συμφωνία. (Σαν Σήμερα. Η Διάσκεψη του Μπέτον Γούντς n.d.).

4.2 ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ

Ήδη από την αρχή του Β΄ΠΠ, ο οικονομολόγος Τζον Μείναρντ Κέινς, ο οποίος εκπροσωπούσε το βρετανικό υπουργείο οικονομικών και ο Χάρι Ντέξτερ Γουάιτ που εκπροσωπούσε το υπουργείο οικονομικών των ΗΠΑ, άρχισαν να αναπτύσσουν, ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο, ιδέες για την οικονομική τάξη του μεταπολεμικού κόσμου. Μετά από διαβουλεύσεις μεταξύ των 2 και των επιτελείων τους, καθώς και μετά από διαβούλευση με ορισμένους από τους Συμμάχους, δημοσιεύτηκε μια «Κοινή Δήλωση Εμπειρογνομώνων για την Ίδρυση Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου», ταυτόχρονα σε πολλές συμμαχικές χώρες την 21 Απριλίου 1944.

Οι δυο πατέρες του μεταπολεμικού καπιταλισμού (Κέινς και Γουάιτ) μόχθησαν πολύ σε κείνη τη διάσκεψη για να γεννηθεί ένα σύστημα παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης, δούλεψαν ο ένας πλάι στον άλλο, και παρά το ακανθώδες της συνεργασίας τους, ο Γουάιτ έθεσε αυτό που θεωρούσε πως ήταν οι οικονομικές βάσεις για μια βιώσιμη μεταπολεμική παγκόσμια ειρήνη. Οι κυβερνήσεις θα έπρεπε να αποκτήσουν μεν περισσότερη δύναμη από τις αγορές, αλλά και λιγότερα προνόμια ταυτοχρόνως, για να μην μπορούν να τις χειραγωγούν ώστε να προσπορίζονται κέρδη (Bordo 1993, 33). Το εμπόριο στο μέλλον θα αξιοποιούνταν για την εξυπηρέτηση της πολιτικής συνεργασίας και τον τερματισμό των ελλείψεων σε χρυσό και δολάρια. Έπειτα, θα τίθεντο περιορισμοί στις

ξέφρενες διασυνοριακές ροές κεφαλαίων, βάζοντας έτσι ένα τέλος στην κερδοσκοπία των αγορών. Σε ότι αφορά τα επιτόκια, αυτά θα καθορίζονταν από τις κεντρικές τράπεζες. Τα επιτόκια θα καθορίζονταν από κυβερνητικούς εμπειρογνώμονες εκπαιδευμένους στη νέα ισχυρή πειθαρχία της μακροοικονομίας, κι εδώ ο υπέρμαχος του κρατικού παρεμβατισμού Κέινς είχε τον πρώτο ρόλο, οραματιζόμενος ένα Διεθνές Νομισματικό Ταμείο με σκοπό τη διασφάλιση ότι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες δεν θα χειραγωγούνταν με αποτέλεσμα την απόκτηση από ορισμένους ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων (Keynes 2001). Ο δε Γουάιτ έθεσε τις βάσεις για μια δολαριοκεντρική μεταπολεμική τάξη, η οποία ήταν εντελώς αντίθετη με τα μακροχρόνια βρετανικά συμφέροντα.

Η βασική ιδέα πίσω από τη διάσκεψη του Μπρέτον Γουντς ήταν η έννοια των ανοιχτών αγορών. Στις τελικές του παρατηρήσεις στη διάσκεψη, ο πρόεδρος της, υπουργός Οικονομικών των ΗΠΑ Χένρι Μοργκενχάου, δήλωσε ότι η ίδρυση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Διεθνούς Τράπεζας για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη σηματοδοτούσε το τέλος του οικονομικού εθνικισμού (E. Helleiner 2010, 621-622). Αυτό σήμαινε ότι οι χώρες θα διατηρούσαν την εθνική τους οικονομική κυριαρχία, αλλά τα επιχειρηματικά συγκροτήματα και οι οικονομικές σφαίρες επιρροής δεν θα ήταν πλέον στη διάθεση τους. Η δεύτερη ιδέα πίσω από τη διάσκεψη του Μπρέτον Γουντς ήταν η από κοινού διαχείριση της δυτικής πολιτικής-οικονομικής τάξης, που σήμαινε ότι τα σημαντικότερα βιομηχανικά δημοκρατικά έθνη έπρεπε να μειώσουν τα εμπόδια στο εμπόριο και την κυκλοφορία των κεφαλαίων, εκτός από την ευθύνη τους να κυβερνούν το σύστημα.

4.3 ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ BRETTON WOODS

4.3.1 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΑ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΥ

Κατά τη διάρκεια της συνάντησης στο Bretton Woods αντιπαρατέθηκαν δύο απόψεις, του άγγλου οικονομολόγου Τζον Μείναρντ Κέινς, που εκπροσωπούσε τη Μεγάλη Βρετανία και του αμερικανού εκπροσώπου Χάρι Ντέξτερ Γουάιτ. Ο Κέινς πρότεινε την ίδρυση μιας Διεθνούς Νομισματικής Ένωσης (International Currency Union), που θα λειτουργούσε ως Διεθνής Κεντρική Τράπεζα και θα είχε το δικό της

νόμισμα, το μπανκόρ (Bancor), το οποίο θα λειτουργούσε ως διεθνές μέσο πληρωμών. Ο Γουάιτ από την πλευρά του επέμεινε στη δημιουργία ενός συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών με επίκεντρο το δολάριο. Τελικά, επικράτησε η αμερικανική άποψη κι έτσι προκρίθηκε ένα σύστημα με σταθερές ισοτιμίες μεταξύ των νομισμάτων των 44 χωρών, θέτοντας ως κεντρική ισοτιμία του παγκόσμιου νομισματικού συστήματος το αμερικάνικο δολάριο και συνδέοντάς το με τον χρυσό σε σταθερή αναλογία 35 δολαρίων/ουγγιά χρυσού.

Σύμφωνα με το σύστημα Μπρέττον Γουντς, κάθε χώρα που συμμετείχε αναλάμβανε την υποχρέωση να ασκήσει τέτοια νομισματική πολιτική που να διατηρεί την συναλλαγματική της ισοτιμία σταθερή σε μια καθορισμένη τιμή, με μέγιστη απόκλιση ένα τοις εκατό, σε σχέση με τον χρυσό. Σκοπός της δημιουργίας αυτού του συστήματος ήταν η ύπαρξη ενός ομαλού και προβλέψιμου διεθνούς κλίματος συναλλαγών ανάμεσα στις συμμετέχουσες χώρες, που θα διέπτονταν από συγκεκριμένους κανόνες, με περιορισμό των ελέγχων, και την επίτευξη της μετατρεψιμότητας των νομισμάτων όλων των χωρών που συμμετείχαν στο σύστημα του Μπρέττον Γουντς, μέσω των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Το σύστημα αυτό διέφερε από το κλασικό σύστημα του κανόνα του χρυσού των αρχών του 20ου αιώνα στο ότι οι ισοτιμίες των νομισμάτων των χωρών που συμμετείχαν ήταν σταθερές μεν σε σχέση με τον χρυσό, δεν ήταν όμως τα νομίσματα τους απ' ευθείας μετατρέψιμα σε χρυσό. Μετατρεψιμότητα σε χρυσό διατηρούσε μόνο το αμερικάνικο δολάριο στην τιμή των 35 δολαρίων ανά ουγγιά χρυσού. Οι υπόλοιπες χώρες καθόριζαν τις ισοτιμίες τους σε σχέση με τον χρυσό μόνο έμμεσα καθώς υπολόγιζαν την σχέση εθνικού νομίσματος ανά ουγγιά χρυσού που επιθυμούσαν και όριζαν αντίστοιχα την ισοτιμία τους με το δολάριο. Το δολάριο έτσι έγινε «παρεμβατικό νόμισμα» για την διατήρηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Οι συμμετέχουσες χώρες στο σύστημα αυτό ήταν υποχρεωμένες να διατηρούν την ισοτιμία τους με το δολάριο σταθερή με μικρές μόνο αποκλίσεις της τάξης του 1% από την κεντρική-ορισμένη ισοτιμία. Για να επιτευχθεί η σταθερότητα αυτή οι χώρες αναλάμβαναν να αγοράσουν ή να πουλήσουν την απαραίτητη ποσότητα σε χρυσό ή σε συνάλλαγμα ώστε να βρίσκεται η ισοτιμία τους μέσα στα στενά όρια του +/- 1% από τις κεντρικές ισοτιμίες.

Ακόμα, σύμφωνα με το σύστημα αυτό οι επί μέρους χώρες μπορούσαν αν υπήρχε σχετική νομισματική αναγκαιότητα να προχωρήσουν σε υποτίμηση του εθνικού τους νομίσματος έως και 10% χωρίς την άδεια αλλά με την επίβλεψη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (νεοσύστατος διεθνής οργανισμός- βλέπε κεφάλαιο 5.2). Αν υπήρχε αναγκαιότητα για υποτίμηση μεγαλύτερη του 10% τότε έπρεπε να υπάρχει σχετική έγκριση από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Την εποχή εκείνη οι ΗΠΑ είχαν στα χέρια τους τα 3/4 του αποθέματος των παγκόσμιων αποθεμάτων χρυσού. Κάθε άλλο νόμισμα πέραν του δολαρίου, δεν είχε τη δυνατότητα να υποστηρίξει αυτή τη μετατροπή. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός συστήματος με βάση το δολάριο (σε αντίθεση με το προηγούμενο που είχε ως βάση το χρυσό). Με την εφαρμογή του νέου συστήματος οι ΗΠΑ αναλάμβαναν αυτομάτως την υποχρέωση να διατηρούν σταθερή την τιμή του χρυσού στα 35 δολάρια ανά ουγκιά, ώστε να διατηρηθεί ο κανόνας του δολαρίου-χρυσού.

4.3.2 ΟΙ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗΣ

Η Διάσκεψη του Μπρέτον Γουντς είχε τα εξής κύρια αποτελέσματα:

- Συμφωνία για τη δημιουργία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου [ΔΝΤ-International Monetary Fund (IMF)], σκοπός του οποίου ήταν η προώθηση της σταθερότητας των συναλλαγματικών ισοτιμιών και των χρηματοοικονομικών ροών. Ταυτόχρονα οι χώρες που θα αντιμετώπιζαν οικονομικές δυσκολίες θα λάμβαναν βραχυχρόνια χρηματοδότηση από το ΔΝΤ, προκειμένου να αποτρέψουν την υποτίμηση του νομίσματός τους.
- Δημιουργία της Διεθνούς Τράπεζας-World bank (WB) για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη, σκοπός της οποίας ήταν να επιταχύνει την ανοικοδόμηση μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και να προωθήσει την οικονομική ανάπτυξη, ιδίως μέσω δανεισμού για την κατασκευή υποδομών των κατεστραμμένων από τον πόλεμο χωρών, «διευκολύνοντας την επένδυση του κεφαλαίου για παραγωγικούς σκοπούς».
- Συμφωνία για τη δημιουργία των Ηνωμένων Εθνών (HE)-United Nations (UN), με σκοπό τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης.

- Συμφωνία για τη δημιουργία της GATT (General Agreement on Tariffs and Trades). Η GATT αν και υπογράφηκε το 1947, θεωρείται παράγωγο της διάσκεψης του Bretton Woods, η οποία και αργότερα, το 1994 εξελίχθηκε στον ΠΟΕ (Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου), θεωρείται ένα από τα όργανα της διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης. Σκοπός της ήταν η διασφάλιση της μεταπολεμικής ευημερίας²⁰.

Η Τελική Πράξη της διάσκεψης ενσωμάτωσε αυτές τις συμφωνίες και συστάσεις. Στο πλαίσιο της Τελικής Πράξης, το πιο σημαντικό μέρος κατά την άποψη των συμμετεχόντων στη διάσκεψη και για τη μετέπειτα λειτουργία της παγκόσμιας οικονομίας ήταν η συμφωνία της δημιουργίας του ΔΝΤ. Τα κύρια χαρακτηριστικά της ήταν:

- Ένα ρυθμιζόμενο σύστημα συναλλαγματικής ισοτιμίας αγοράς: Οι εκάστοτε συναλλαγματικές ισοτιμίες προσαρμόστηκαν σε χρυσό. Οι κυβερνήσεις των κρατών είχαν την υποχρέωση να αλλάξουν τις συναλλαγματικές ισοτιμίες για να τηρήσουν μια «θεμελιώδη ανισορροπία».
- Τα κράτη μέλη δεσμεύτηκαν να κάνουν τα νομίσματά τους μετατρέψιμα για εμπορικές συναλλαγές. Υπήρξαν, ωστόσο, μεταβατικές διατάξεις που επέτρεπαν απεριόριστη καθυστέρηση στην αποδοχή αυτής της υποχρέωσης και η συμφωνία του ΔΝΤ επέτρεπε ρητά στις χώρες μέλη να ρυθμίσουν τις ροές των κεφαλαίων. Ο στόχος της ευρείας μετατροπής τρεχουσών συναλλαγών δεν τέθηκε σε ισχύ μέχρι τον Δεκέμβριο του 1958, όταν (επιτέλους) τα νομίσματα των ευρωπαϊκών μελών του ΔΝΤ (και των όποιων πλέον αποικιών) τους έγιναν μετατρέψιμα.
- Το ΔΝΤ δεν μπορούσε να αναγκάσει ένα μέλος να αναιρέσει μια αλλαγή, αλλά θα μπορούσε να αρνηθεί την πρόσβαση του μέλους στους πόρους του ΔΝΤ.
- Όλα τα κράτη μέλη έπρεπε να εγγραφούν στην πρωτεύουσα του ΔΝΤ. Η συμμετοχή στην WB εξαρτάται από το ότι είναι μέλος του ΔΝΤ. Η ψηφοφορία και στα δύο θεσμικά όργανα κατανέμεται σύμφωνα με τύπους που ευνοούν τις χώρες που έχουν μεγαλύτερη συμμετοχή κεφαλαίου ("ποσοστώσεις").
- Συνεπακόλουθα η ομοσπονδία των ΗΠΑ με το κατευθυνόμενο ουσιαστικά σύστημα του BW, είχαν ως ένα βαθμό τη δυνατότητα να καθορίζουν αυθαίρετα την αξία του δολαρίου χωρίς να λαβαίνουν υπ' όψη τη διεθνή κίνηση του χρυσού.

²⁰ Πρέπει να σημειωθεί ότι οι ΗΠΑ αρνήθηκαν να επικυρώσουν το καταστατικό της το 1947 παρά το γεγονός ότι πρωτοστάτησαν στη συγγραφή του

Γεγονός που εμφανίστηκε ως μειονέκτημα στη λειτουργία του τότε διεθνούς νομισματικού συστήματος.

4.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΝΤ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Το σύστημα του Μπρέτον Γουντς δεν ήταν δυνατόν να τεθεί σε εφαρμογή χωρίς τη συνδρομή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Ορισμένες χώρες-μέλη έπρεπε να διασώσουν την αξία των νομισμάτων τους και να την προσαρμόσουν στις επιταγές της νέας πραγματικότητας, ανεξαρτήτως αν υπήρχε έλλειψη κεφαλαίων. Με τη βοήθεια του ΔΝΤ, που ξεκίνησε την εφαρμογή του από την 1 Μαρτίου 1947, είχαν τη δυνατότητα να το καταφέρουν, διαφορετικά όφειλαν να προχωρήσουν σε αύξηση των επιτοκίων ή θα τους επηρέαζαν τα trade barriers (εμπορικά εμπόδια). Το ΔΝΤ παρείχε χρηματοδοτικές διευκολύνσεις στις χώρες που είχαν ελλείμματα.

Οι 44 χώρες-μέλη της συνδιάσκεψης αποφάσισαν όμως να μην αποδώσουν την εξουσία μιας Παγκόσμιας Κεντρικής Τράπεζας στο ΔΝΤ και ως αποτέλεσμα δεν έχει δικαίωμα εκτύπωσης νομισμάτων. Βέβαια, κατέληξαν όλες οι χώρες να συνεισφέρουν ένα σταθερό ποσό κεφαλαίου και χρυσού, προκειμένου να δημιουργηθεί ο νέος οικονομικός φορέας. Κάθε κράτος-μέλος θα είχε τη δυνατότητα να δανειστεί έναν καθορισμένο ποσό χρημάτων, ανάλογα με τις συμφωνίες που είχε υπογράψει. Ακόμη το ΔΝΤ, ήταν υπεύθυνο για την επιβολή των κανόνων της συμφωνίας του Μπρέτον Γουντς.

Η Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank), που ξεκίνησε τη λειτουργία της στις 25 Ιουνίου 1944, δεν αποτελούσε τότε τον ορισμό της παγκόσμιας κεντρικής τράπεζας. Παρά το γεγονός ότι σκοπός της ίδρυσής της ήταν η ανοικοδόμηση των ευρωπαϊκών χωρών που καταστράφηκαν από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, αυτό έχει αλλάξει και πλέον δανείζει χρήματα για οικονομικά προγράμματα ανάπτυξης σε αναπτυσσόμενες χώρες.

4.5 ΓΙΑΤΙ ΗΤΑΝ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΟ ΤΟ BRETTON WOODS

Έως και τον Α΄ ΠΠ, το πλείστο των χωρών στηρίζονταν στον κανόνα του χρυσού, αλλά λόγω του υπερπληθωρισμού, δεν ήταν σε θέση να αποπληρώσουν το κόστος του πολέμου. Η αξία των χρημάτων εκμηδενίστηκε, σε σημείο που

χαρακτηριστικά οι πολίτες των χωρών έπρεπε να γεμίσουν ένα καρότσι χρήματα, για να αποκτήσουν τα καθημερινά είδη πρώτης ανάγκης. Μετά τη λήξη του πολέμου, οι περισσότερες χώρες επέστρεψαν στον κανόνα του χρυσού, γιατί θεωρούσαν ότι με αυτόν τον τρόπο η οικονομία είναι ασφαλής.

Έτσι, συντηρούνταν αυτή η κατάσταση μέχρι το κραχ του 1929 και τη μεγάλη οικονομική κρίση (Great Depression). Από εκεί και πλέον οι επενδυτές επικεντρώνονταν κυρίως σε forex trading και σε παράγωγα. Αυτές οι εξελίξεις εκτίναξαν στα ύψη τις τιμές του χρυσού. Ο κόσμος εξαργύρωνε τα δολάρια του σε χρυσό. Η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ (Federal Reserve) κατέστησε την υφιστάμενη κατάσταση ακόμη χειρότερη, όταν υπερασπίστηκε τα αποθέματα της χώρας σε χρυσό με αύξηση των επιτοκίων. Έτσι πολλές χώρες και οδηγήθηκαν στην εγκατάλειψη του κανόνα του χρυσού.

Το σύστημα του Μπρέτον Γουντς έδινε στις χώρες περισσότερη ευελιξία από μια αυστηρή τήρηση του κανόνα του χρυσού. Είχε λιγότερη μεταβλητότητα από το να μην χρησιμοποιεί μια χώρα κάποιο πρότυπο. Βέβαια, μία χώρα μέλος διατηρεί τη δυνατότητα να αλλάξει την αξία του νομίσματος της, αν χρειαζόταν μια «θεμελιώδη ανισορροπία» στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της.

4.6 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ- ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Το σύστημα καθορισμού των συναλλαγματικών ισοτιμιών που προέκυψε από τη συνάντηση στο Bretton Woods ξεκίνησε να αποφέρει καρπούς τη δεκαετία του '50 με την μορφή της αλματώδους ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου, της οικονομικής ανάπτυξης και των διεθνών επενδύσεων. Παράλληλα όμως οι ΗΠΑ άρχισαν να εμφανίζουν σοβαρά ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών τους, δημιουργώντας ένα αίσθημα νευρικότητας και έρπουσας ανησυχίας για το παρόν και κυρίως το μέλλον του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Το συνεχόμενα ελλειμματικό ισοζύγιο πληρωμών είχε ως αποτέλεσμα την όλο και μεγαλύτερη ποσότητα συναλλαγματικών αποθεμάτων των ΗΠΑ και χρυσού που έφευγαν προς το εξωτερικό. Λόγω του γεγονότος ότι τα ελλείμματα αυτά συντηρούνταν επί σειρά ετών, άρχισαν να δημιουργούν αμφιβολίες στις διεθνείς χρηματαγορές για την πραγματική δυνατότητα που είχαν οι ΗΠΑ να συνεχίσουν να μετατρέπουν το δολάριο σε χρυσό. Οι οικονομολόγοι προέβλεπαν (όπως και Μερκαντιλιστές

συνάδελφοί τους το 18^ο αιώνα) ότι αυτό το πρόβλημα αποτελεί στο διεθνές εμπόριο «...από τις μεγαλύτερες τραγωδίες...», και «...μην ρωτάτε γιατί...», καθώς «...όλοι ξέρουν...». Ο Σκοτσέζος φιλόσοφος, ιστορικός και οικονομολόγος, Ντέιβιντ Χιουμ, δήλωνε το 1752, με μακροσκοπική και ψυχραιμη προσέγγιση ότι «...δεν χάνουν όλοι μαζί τον χρυσό...». Η κατάσταση λοιπόν δεν είναι τόσο τραγική όσο πίστευαν οι Μερκαντιλιστές παλαιότερα. Ήταν δυνατή η λειτουργία του μηχανισμού αυτόματης εξισορρόπησης του συστήματος, εφόσον οι τιμές αγαθών, υπηρεσιών και μισθών είχαν τη δυνατότητα να μεταβάλλονται εύκολα και αναλογικά με την μείωση των συναλλαγματικών και των αποθεμάτων του χρυσού. Η μείωση των τιμών στο εσωτερικό της οικονομίας, η οποία παρουσιάζει τα ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών θα είχε ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των εγχώριων προϊόντων και την μείωση των εισαγωγών.

Το διπλό αυτό αποτέλεσμα επετεύχθη με την μείωση των τιμών αλλά και των μισθών στην ελλειμματική οικονομία. Τα εισαγόμενα προϊόντα εμφανίζονταν ακριβότερα από τα εγχώρια, πράγμα που οδηγούσε σε μείωση των εισαγωγών, αλλά και η ίδια η υποχώρηση των τιμών είχε ως αποτέλεσμα να καθίστανται τα εγχώρια προϊόντα ανταγωνιστικότερα στο εξωτερικό αυξάνοντας τις εξαγωγές. Το τελικό αποτέλεσμα είναι η αυτόματη άμβλυνση του ελλειμματικού ισοζυγίου πληρωμών και η αυτορρύθμιση της οικονομίας. Έτσι οι David Hume και ο Άγγλος φιλόσοφος John Locke, ήταν από τους πρώτους που διατύπωσαν την άποψη ότι οι τιμές είναι αναλογικές των αποθεμάτων χρυσού.

4.7 ΕΞΕΛΙΞΗ-ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΠΡΕΤΟΝ ΓΟΥΝΤΣ

4.7.1 ΕΞΕΛΙΞΗ

Το σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Μπρέτον Γουντς ή Σύστημα του Μπρέτον Γουντς (Bretton Woods System), όπως έμεινε στην ιστορία, συνδέθηκε με τη λεγόμενη «χρυσή περίοδο» της μεταπολεμικής περιόδου, κατά τη διάρκεια της οποίας η παγκόσμια οικονομία γνώρισε πολύ υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης σε συνθήκες νομισματικής σταθερότητας. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίστηκε επίσης, από την ανάπτυξη του «κράτους ευημερίας» σε αντίθεση με την ανάπτυξη του «κράτους του πολέμου» του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα.

Το διακύβευμα του Μπρέτον Γουντς για τη διεθνή οικονομική συνεργασία λειτούργησε ικανοποιητικά και συνέβαλε στην αλματώδη αναβάθμιση των δυτικών οικονομιών κατά τις δεκαετίες του 1950-1960 (από κοινού με το επιπρόσθετο Σχέδιο Μάρσαλ), αλλάζοντας δραστικά το επίπεδο διαβίωσης των πληθυσμών της Ευρώπης (πλην ανατολικής), των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας. Αξιοπρόσεχτο είναι επίσης το γεγονός ότι οι ΗΠΑ μετά το τέλος του Bretton Woods ήταν η πλουσιότερη χώρα του κόσμου και πίσω από την «ευγενή» της διάθεση να στέλνει δισεκατομμύρια στις χώρες του εξωτερικού, εδράζονταν, όπως εκ των υστέρων αποδείχτηκε, αλλότρια κίνητρα. Υπάρχει διάχυτη η αίσθηση (ιδιαίτερα μεταξύ των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών) ότι οι ΗΠΑ που προωθούσαν το παγκόσμιο εμπόριο, μετατρεπόταν σταδιακά σε Παγκόσμια Τράπεζα, αφήνοντας τον επίσημο διεθνή θεσμό να ασχολείται με την απομύζηση των αναπτυσσόμενων χωρών.

Το Σύστημα του Bretton Woods διατηρήθηκε έως τις 15 Αυγούστου 1971, οπότε καταργήθηκε με απόφαση του αμερικανού προέδρου Ρίτσαρντ Νίξον, κατακρημνίζοντας ταυτόχρονα το σύστημα διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης που είχε θεσμοθετηθεί. Οι δεκαετίες του 1950 και του 1960 γνώρισαν ευημερία και ανάπτυξη. Ωστόσο, λόγω της στήριξής του στο δολάριο, το σύστημα περιείχε ήδη από τη γέννησή του στοιχεία αστάθειας. Αυτά εντάθηκαν με τον πόλεμο στο Βιετνάμ και το 1971 οδηγώντας τον Νίξον στην παραπάνω απόφαση. Ένα νέο σύστημα σύγχρονης διεθνοποίησης των εντελώς ελεύθερων αγορών θα καθιερώνονταν τα επόμενα χρόνια, ένα καθεστώς κυμαινόμενων ισοτιμιών και το σύστημα του Μπρέτον Γουντς θα αποτελούσε παρελθόν. Φορείς, όμως, που προέκυψαν από τη συνδιάσκεψη του 1944, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ, συνεχίζουν τη λειτουργία τους και σήμερα και αποτελούν μαζί με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου- ΠΟΕ (μετεξέλιξη της GATT- η οποία θεωρείται απότοκο του Bretton Woods), τα όργανα της διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης.

4.7.2 Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΠΡΕΤΟΝ ΓΟΥΝΤΣ

Οι πρώτοι κλυδωνισμοί στο Σύστημα του Bretton Woods εμφανίστηκαν, χρονικά, στο τέλος της δεκαετίας του 1960. Τα χρόνια εκείνα οι ΗΠΑ είχαν σοβαρό οικονομικό ανταγωνισμό με την Ευρώπη και την Ιαπωνία, ενώ σε συνδυασμό με τους πολέμους της Κορέας και του Βιετνάμ δεν υφίστατο περιθώριο στην οικονομία των ΗΠΑ για πλεονάσματα. Μέχρι το 1970 όμως, όταν το δολάριο

υπέστη τους κραδασμούς της αμερικανικής πολιτικής και κλονίστηκε από τη γενικότερη αστάθεια της διεθνούς πολιτικής και οικονομικής σκηνής. Οι ΗΠΑ από τις αρχές του 1960 εκμεταλλεύτηκαν το πλεονέκτημα έκδοσης δολαρίων εκδίδοντας περισσότερα δολάρια από τα διαθέσιμα αποθέματα, γεγονός που κάποια στιγμή (περίπου στις αρχές του 1960) έγινε αντιληπτό από άλλα κράτη. Πρώτη η Γαλλία αντέδρασε στην αθέμιτη αυτή πολιτική των ΗΠΑ και το 1965 ξεκίνησε να ρευστοποιεί τα διαθέσιμα δολάρια σε χρυσό. Οι δηλώσεις του προέδρου της Γαλλίας Στρατηγού De Gaulle διατυπώνουν με τον πιο απερίφραστο τρόπο την αντίδραση της Γαλλίας :

«We consider necessary that international trade must be established, as it was the case before the great world-wide disasters, on an indisputable monetary basis which does not bear the mark of any individual country. Which basis; In truth, no one see how one could really have any standard criterion other than gold!».

General De Gaulle

Την πολιτική αντίδραση της Γαλλίας ακολούθησαν πολλές άλλες χώρες απαιτώντας από τις ΗΠΑ χρυσό για τα δολάρια που είχαν στα χέρια τους. Οι ΗΠΑ προκειμένου να αποφύγουν την κατάρρευση του νομισματικού τους συστήματος (στο εσωτερικό τους όσο και παγκοσμίως), πάγωσαν την δυνατότητα ανταλλαγής δολαρίων με χρυσό.

Το 1971, οι ΗΠΑ υπέφεραν από πληθωρισμό προσφοράς. Όπως είναι γνωστό, παράλληλη πορεία με την αύξηση των τιμών, ακολουθεί και η προσφορά, βάσει του αντίστοιχου νόμου. Ο πληθωρισμός προσφοράς συνοδεύεται με αντίστοιχη αύξηση της παραγωγής. Αποτέλεσμα αυτού του φαινομένου είναι η αύξηση της ανεργίας. Έτσι στα αμερικάνικα οικονομικά δεδομένα εμφανίστηκε ένα οικονομικό φαινόμενο συνδυασμού πληθωρισμού και της ύφεσης και προκειμένου αυτό να αντιμετωπιστεί ελήφθησαν έκτακτα και μονομερή μέτρα για τη στήριξη του δολαρίου. Ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Ρίτσαρντ Νίξον, αναγκάστηκε να προχωρήσει στην εκτύπωση ποσοτήτων δολαρίων για να καλύψει τα ελλείμματα του προϋπολογισμού του. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το δολάριο πρακτικά να υποτιμηθεί αρχικά σε 38 δολάρια την ουγκιά και αργότερα σε 42 δολάρια την ουγκιά. Το σχέδιο της υποτίμησης δεν κατάφερε να διασώσει την συμφωνία του Μπρέτον Γουντς. Οι πολίτες απέκτησαν μια τάση να εξαργυρώνουν τα δολάρια σε

χρυσό. Το 1973 ανέβηκε η αξία του δολαρίου σε σχέση με τον χρυσό. Χωρίς τους απαραίτητους ελέγχους, ο χρυσός εκτοξεύτηκε από τα 28 δολάρια στα 120 δολάρια την ουγκιά. Στις 15 Αυγούστου 1973, ο Νίξον εγκατέλειψε τη μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό, στέλνοντας στο χρονοντούλαπο της Ιστορίας το σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Μπρέτον Γουντς και πλέον εναπόθεσε τις ισοτιμίες των νομισμάτων στο «αόρατο χέρι της αγοράς».

Η συμφωνία του Μπρέτον Γουντς επικράτησε στα παγκόσμια οικονομικά δρώμενα για περίπου 25 χρόνια επιτυγχάνοντας σε γενικές γραμμές το σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκε, που δεν ήταν άλλος από τη παγκόσμια οικονομική σταθερότητα μετά από τη χρονική περίοδο των 2 μεγάλων πολέμων, καθώς κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του δεν υπήρξαν σοβαρές κρίσεις (μπορεί να ήταν τυχαίο γεγονός, όμως σίγουρα η δομή του συστήματος ήταν τέτοια που δεν προκαλούσε κρίσεις). Όμως οι ΗΠΑ είχαν εδραιώσει την επικράτησή τους επί της ευημερίας των υπολοίπων κρατών, κάποια όμως στιγμή τα εμπορικά πλεονάσματα σταμάτησαν να υπάρχουν και τα ελλείμματα διογκώθηκαν, με αποτέλεσμα το σύστημα των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών να καταρρεύσει. Η παγκόσμια ευημερία όμως για 30 περίπου χρόνια ήταν πραγματικότητα, παρά το γεγονός ότι το σύστημα που είχε εδραιωθεί είχε εγγενείς αδυναμίες όπως αποδείχτηκε. Οι πυλώνες του συστήματος του Μπρέτον Γούντς: Παγκόσμια Τράπεζα, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (GATT) συνεχίζουν το έργο τους έως σήμερα με ιδιαίτερο ρόλο στην παγκόσμια γεωπολιτική σκακιέρα, ακόμη και τώρα πια που έχει επικρατήσει η σύγχρονη διεθνοποίηση των εντελώς ελεύθερων αγορών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Όπως ήδη προαναφέρθηκε στην παρούσα διπλωματική ως αποτέλεσμα της διάσκεψης του Bretton Woods μπορεί να θεωρηθεί η γένεση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Παγκόσμιας Τράπεζας και της GATT (ως απότοκο της διάσκεψης και όχι ως άμεσο παράγωγο). Μέσω αυτών των διεθνών οργανισμών καθ' όλη τη διάρκεια της επικράτησης της λειτουργίας των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Bretton Woods πραγματοποιήθηκε η διεθνής οικονομική διακυβέρνηση, κάτι που μας δικαιοδοτεί να διερευνήσουμε σε βάθος τους σκοπούς ύπαρξης, τη λειτουργία αλλά και τις μεθόδους των τριών αυτών διεθνών οργανισμών.

5.1 ΟΜΙΛΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Το ακριβές αποτέλεσμα της διάσκεψης του Bretton Woods δεν ήταν η Παγκόσμια Τράπεζα, αλλά η ίδρυση της «Διεθνούς Τράπεζας για την Ανοικοδόμηση και την Ανάπτυξη- IRBD». Όμως στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας το '50, η διεθνής κοινότητα αποφάσισε να διευρύνει τους στόχους και το πλαίσιο των αποστολών της Διεθνούς Τράπεζας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ίδρυση των εξής οργανισμών που αποτελούν τον Όμιλο της Παγκόσμιας Τράπεζας.

- Διεθνής Τράπεζα για την Ανοικοδόμηση και την Ανάπτυξη
- Διεθνής οργανισμός Χρηματοδότησης
- Διεθνής Οργανισμός Ανάπτυξης
- Οργανισμός Πολυμερούς Ασφάλισης Επενδύσεων
- Διεθνές Κέντρο Διακανονισμού Διαφορών από Επενδύσεις

Στις μέρες μας ο Όμιλος της Παγκόσμιας Τράπεζας έχει 184 χώρες- μέλη και ιδρυτικά μέλη σε 44 χώρες, ενώ στενός είναι και ο δεσμός της Παγκόσμιας Τράπεζας με τη χώρα μας, καθώς από τα τέλη της δεκαετίας του 2000 έχει ιδρύσει «Γραφείο Επιχειρηματικής Διασύνδεσης» στη Θεσσαλονίκη. Στόχος της ενέργειας αυτής είναι να καταστεί δυνατή η προσφορά ευκολότερης πρόσβασης στα χρηματοδοτικά προγράμματα που προσφέρει ο όμιλος της Παγκόσμιας Τράπεζας. Πρέπει να σημειωθεί ότι μέχρι την ίδρυση του συγκεκριμένου γραφείου σε ελληνικό έδαφος η συμμετοχή των ελληνικών επιχειρήσεων στα χρηματοδοτικά προγράμματα της Διεθνούς Τράπεζας ήταν ελάχιστη, ενώ ακόμη και τα επόμενα

χρόνια η Ελλάδα υπολείπονταν σημαντικά σε λήψη δανείων σε σχέση με τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης.

5.1.1 ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Τα κύρια θεσμικά όργανα που είναι απαραίτητα για τη λειτουργία της Παγκόσμιας Τράπεζας είναι τα παρακάτω:

- Συμβούλιο των Διοικητών
- Εκτελεστικοί Διευθυντές
- Πρόεδρος (Διοίκηση)

5.1.2 ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΩΝ

Το Συμβούλιο των Διοικητών αποτελεί το ανώτατο θεσμικό όργανο της παγκόσμιας Τράπεζας. Τα κράτη-μέλη συμμετέχουν στο συμβούλιο με έναν αντιπρόσωπο ανά κράτος, και συνήθως ο αντιπρόσωπος αυτός είναι ο υπουργός οικονομικών ή ο διοικητής της κεντρικής τράπεζας κάθε κράτους-μέλους. Οι αρμοδιότητες του συμβουλίου των διοικητών περιλαμβάνουν τις αποφάσεις για αύξηση κεφαλαίου, την ένταξη νέων κρατών μελών και άλλες παρομοίου επιπέδου αποφάσεις.

5.1.3 ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ

Οι εκτελεστικοί διευθυντές αποτελούν την 25μελή ομάδα ανθρώπων που πραγματικά διευθύνουν την τράπεζα. Η ομάδα αυτή ανθρώπων ευθύνεται για την ομαλή διεξαγωγή των εργασιών της Τράπεζας και ασκούν την εξουσία που τους δίδει το Συμβούλιο των Διοικητών. Έδρα των Εκτελεστικών Διευθυντών είναι η Ουάσιγκτον.

5.1.4 ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Είναι ο προϊστάμενος του εκτελεστικού συμβουλίου της τράπεζας. Το πρόσωπο αυτό αναλαμβάνει την πρωτοβουλία για τον καθορισμό των διαδικασιών λήψης αποφάσεων, ενώ παραδοσιακά είναι πολίτης των ΗΠΑ.

5.1.5 ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Αποτελεί τον πρώτο και αρχαιότερο οργανισμό της Τράπεζας. Αρχικός στόχος της ίδρυσης της Παγκόσμιας Τράπεζας ήταν η χρηματοδότηση της ανοικοδόμησης των ευρωπαϊκών χωρών μετά τη λήξη του Β΄ΠΠ. Έτσι λοιπόν η βασική της αποστολή ήταν η ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, ιδίως μέσω της αύξησης της παραγωγικότητάς τους. Στην πραγματικότητα όμως ο στόχος αυτός σταμάτησε να υφίσταται στα μέσα της δεκαετίας του '50, διότι οι ευρωπαϊκές χώρες δεν είχαν πλέον την ανάγκη αυτή. Έτσι αναπροσαρμόστηκαν οι στόχοι της Τράπεζας σύμφωνα με τα δεδομένα της εποχής και πλέον στόχος είναι η χρηματοδότηση της οικονομικής ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων κρατών. Αυτό επιτυγχάνεται με παροχή δανείων με σχετικά χαμηλά επιτόκια και ευνοϊκούς όρους αποπληρωμής.

Τα μέσα χρηματοδότησης που χρησιμοποιεί είναι η χορήγηση μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων δανείων με ευνοϊκά επιτόκια (συνήθως διάρκεια των δανείων έως τα 15 έτη, ενώ κατ'εξαιρέση είναι δυνατό να φτάσει και τα 30 έτη- παράλληλα υπάρχει και περίοδος χάριτος 3-5 χρόνια). Τα κεφάλαια που απαιτούνται για τη χορήγηση των δανείων αντλούνται από τις διεθνείς χρηματαγορές, κατά βάση με την έκδοση ομολογιακών δανείων, καθώς λόγω της μεγάλης φερεγγυότητας της Τράπεζας έχει τη δυνατότητα να δανείζεται με σχετικά χαμηλά επιτόκια. Επιπλέον των κεφαλαίων αυτών η Τράπεζα χρησιμοποιεί και δικά της κεφάλαια τα οποία προέρχονται από εισφορές των κρατών- μελών και από κέρδη από τις δραστηριότητές της. Από το 1948 και μετέπειτα η Παγκόσμια Τράπεζα κάθε έτος, σύμφωνα με τα οικονομικά της στοιχεία, καταγράφει διαρκώς κέρδη.

Η Τράπεζα δανείζει σε χώρες (κυβερνήσεις) μεσαίου ΑΕΠ και σε φερέγγυες χώρες χαμηλού εισοδήματος. Επίσης δανειοδοτεί δημόσιους οργανισμούς και οργανισμούς των οποίων τα δάνεια εγγυάται η εκάστοτε κυβέρνησή τους. Τυγχάνουν χρηματοδότησης μεγάλα έργα υποδομής, αξιοποίησης ενεργειακών πόρων και έργα που συμβάλλουν στη βελτίωση της παραγωγικότητας των παραγωγικών συντελεστών κάθε χώρας που ζητά τη συνδρομή της Τράπεζας.

Η πολιτική της Τράπεζας στη χορήγηση δανείων είναι αρκετά αυστηρή και αξιώνει την αποπληρωμή του δανείου από την κυβέρνηση της χώρας του δανειοδοτούμενου οργανισμού. Έτσι προχωρά σε αποδέσμευση δανείων μόνο όταν η πιθανότητα αποπληρωμής του δανείου είναι υψηλή. Η πολιτική αυτή κατέστησε πολύ δύσκολη τη δανειοδότηση των αναπτυσσόμενων χωρών (που αποτελούσε και στόχο της Τράπεζας) και για να ξεπεραστεί ο ύφαλος αυτός η Παγκόσμια Τράπεζα προχώρησε στην ίδρυση δυο επιπλέον οργανισμών, του διεθνούς οργανισμού χρηματοδότησης και του διεθνούς οργανισμού ανάπτυξης.

5.1.6 ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ (INTERNATIONAL FINANCE CORPORATION-IFC)

Ιδρύθηκε το 1956 και έχει 175 κράτη- μέλη. Είναι ο μεγαλύτερος οργανισμός για τη χρηματοδότηση της παγκόσμιας ανάπτυξης που εστιάζει στον ιδιωτικό τομέα. Είναι αρωγός των αναπτυσσόμενων χωρών στην προσπάθειά τους να πετύχουν βιώσιμη ανάπτυξη μέσω χρηματοδότησης επενδύσεων, κινητοποίησης κεφαλαίων στις διεθνείς χρηματαγορές και παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών σε επιχειρήσεις (αλλά και σε κυβερνήσεις). Είναι δυνατή η συμμετοχή του IFC ως μέτοχος (μειοψηφίας) σε επιχειρήσεις κοινοπραξίας.

Κύρια διαφοροποίηση των δανείων του IFC από αυτά της Παγκόσμιας Τράπεζας είναι ότι ο Διεθνής Οργανισμός Χρηματοδότησης δεν αξιώνει εγγύηση αποπληρωμής από της κυβέρνηση του χρηματοδοτούμενου, ενώ παράλληλα παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες σε τεχνικά, χρηματοοικονομικά και νομικά θέματα στους χρηματοδοτούμενούς του (Χατζηδημητρίου 2003).

5.1.7 ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (INTERNATIONAL DEVELOPMENT ASSOCIATION- IDA)

Ιδρύθηκε το 1960 και έχει 173 κράτη- μέλη. Στόχος του είναι η παροχή δανείων και χρηματοδοτικής βοήθειας στις φτωχότερες αναπτυσσόμενες χώρες. Τα δάνεια αυτά είναι άτοκα (πιστώσεις), ούτως ώστε να ενισχυθεί η οικονομική ανάπτυξη των χωρών αυτών, να μειωθούν οι ανισότητες και να βελτιωθούν οι συνθήκες επιβίωσης των πολιτών τους. Οι χώρες που χρηματοδοτούνται από τον IDA δεν έχουν τη δυνατότητα να αντλήσουν δάνεια από τις διεθνείς χρηματαγορές

ή άλλους οργανισμούς. Οι δανειοδοτούμενες χώρες συνήθως έχουν πολύ χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα (κάτω των 800\$), ενώ τα δάνεια κατευθύνονται κατά βάση σε μεγάλα έργα υποδομής. Οι όροι αποπληρωμής των δανείων που δίνονται από τον Διεθνή Οργανισμό Ανάπτυξης είναι ιδιαίτερα ευνοϊκοί, ενώ πολλές φορές παρατηρείται το φαινόμενο τα δάνεια ουσιαστικά χαρίζονται ή τελικά ένα μόνο μικρό μέρος να αποπληρώνεται.

5.1.8 ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ (MULTILATERAL INVESTMENT GUARANTEE AGENCY-MIGA)

Ιδρύθηκε το 1988 και έχει 182 κράτη- μέλη. Στόχος του είναι η ενθάρρυνση των επιχειρήσεων να επενδύσουν σε οικονομίες των αναπτυσσόμενων χωρών. Παρέχει μηχανισμό ασφάλισης των επενδύσεων σε χώρες αυξημένου κινδύνου (κυρίως πολιτικών ή πολεμικών και πάντως όχι εμπορικών κινδύνων) καλύπτοντας κυρίως κινδύνους που σχετίζονται με τη μεταφορά συναλλάγματος και την απαλλοτρίωσή του. Επιπλέον ο MIGA παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες σε αναπτυσσόμενες χώρες που ζητούν τη συνδρομή του σε θέματα που αφορούν στη βελτίωση του βαθμού ελκυστικότητας των αγορών τους για τους ξένους επενδυτές.

5.1.9 ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΑΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Το Διεθνές Κέντρο Διακανονισμού από Επενδύσεις (The International Centre for Settlement of Investment Disputes- ICSID) ιδρύθηκε το 1966 και έχει 163 κράτη-μέλη. Αποτελεί ένα διεθνές forum για τη διαιτητική επίλυση των διαφορών που αναφύονται μεταξύ επενδυτών και χωρών υποδοχής των επενδύσεων. Εδρεύει στα κεντρικά γραφεία της Παγκόσμιας Τράπεζας.

5.2 ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ- ΔΝΤ (INTERNATIONAL MONETARY FUND- IMF)

Το ΔΝΤ είναι μαζί με την Παγκόσμια Τράπεζα ο σημαντικότερος διεθνής οργανισμός που ιδρύθηκε στο πλαίσιο της Νομισματικής και Οικονομικής Συνδιάσκεψης του Bretton Woods μέσω των οποίων επιτυγχονταν το σύστημα διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης στην εποχή της εφαρμογής των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Bretton Woods, αλλά και σήμερα στην εποχή των

διεθνοποιημένων εντελώς ελεύθερων αγορών. Ο λόγος της δημιουργίας του ήταν η ρύθμιση της διεθνούς νομισματικής και οικονομικής τάξης μετά το τέλος του Β΄ΠΠ. Ετέθη σε ισχύ την 27 Δεκ. 1945, ενώ ξεκίνησε τη λειτουργία του την 01 Μαρ 1947. Η αρχική Συμφωνία (Καταστατικός Χάρτης) του ΔΝΤ υπογράφηκε από 29 χώρες, ενώ μέχρι σήμερα έχει τροποποιηθεί πολλές φορές προκειμένου το Ταμείο να είναι σε θέση να ανταποκρίνεται στους στόχους του. Σήμερα το Ταμείο έχει 189 κράτη-μέλη, ενώ οποιαδήποτε χώρα μπορεί να γίνει μέλος του Ταμείου με όρους ένταξης ισότιμους με τα υπόλοιπα μέλη (με υποχρέωση να αποδεχτεί το καταστατικό και τους όρους του Ταμείου και να καταβάλει τη μερίδα συμμετοχής-quota- η Ελλάδα είναι μέλος από την 27 Δεκ 1945). Σήμερα το ΔΝΤ εδρεύει στην Washington D.C.

Η ιδρυτική διακήρυξη του ΔΝΤ όριζε και τους ιδρυτικούς σκοπούς του Ταμείου οι οποίοι ήταν:

- Να προάγει τη διεθνή νομισματική συνεργασία.
- Να διευκολύνει τη διεύρυνση και την ισόρροπη ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου.
- Να προάγει τη συναλλαγματική σταθερότητα.
- Να συμβάλλει στην εγκαθίδρυση ενός πολυμερούς συστήματος πληρωμών.
- Να διαθέτει προσωρινά και με επαρκείς διασφαλίσεις τους πόρους του στα κράτη- μέλη του που αντιμετωπίζουν δυσκολίες ισοζυγίου πληρωμών (δανειοδότηση)
- Να συντμήσει τη διάρκεια και να μειώσει το βαθμό έλλειψης ισορροπίας στο διεθνές ισοζύγιο πληρωμών των κρατών- μελών του.

5.2.1 ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ

- **Συμβούλιο Διοικητών**

Αποτελείται από ένα τακτικό και ένα αναπληρωματικό μέλος από κάθε χώρα. Το συμβούλιο των Διοικητών συνεχεται άπαξ ετησίως και είναι το ανώτατο όργανο λήψης αποφάσεων του Ταμείου. Υπάρχει και το «Ενδιάμεσο Συμβούλιο» με σκοπό να παρέχει συμβουλές σχετικές με τη λειτουργία του Ταμείου, ενώ υφίσταται και κοινό συμβούλιο μεταξύ ΔΝΤ και Παγκόσμιας Τράπεζας.

- **Εκτελεστικό Συμβούλιο**

Το Εκτελεστικό Συμβούλιο είναι αυτό που ασκεί ουσιαστικά την εξουσία του ΔΝΤ και λαμβάνει τις αποφάσεις. Σε αυτό συμμετέχουν οι 24 εκτελεστικοί διευθυντές^{21 22}. Διευθύνων Σύμβουλος είναι κατά παράδοση Ευρωπαίος πολίτης. Το Εκτελεστικό Συμβούλιο συνέρχεται τουλάχιστον 3 φορές κάθε εβδομάδα. Σκοπός του η εποπτεία της εφαρμογής των πολιτικών αποφάσεων του Συμβουλίου των Διοικητών. Έδρα του Εκτελεστικού Συμβουλίου η Washington D.C. και έχει προσωπικό περίπου 2600 υπαλλήλους.

5.2.2 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ

Οι λειτουργίες του ΔΝΤ είναι οι εξής:

- **Επιτήρηση**

Παγκόσμια επιτήρηση της οικονομίας, αλλά και περιφερειακή, όπως και επιτήρηση των κρατών- μελών του (εκθέσεις του άρθρου IV του καταστατικού του).

- **Τεχνική Βοήθεια και Κατάρτιση**

Παρέχει βοήθεια στα κράτη-μέλη του, αλλά και σε κράτη που δεν είναι μέλη του, με μορφή τεχνοκρατικών συμβουλών για τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης μιας χώρας, είτε με μορφή δανείων σε σκληρό νόμισμα με πολύ χαμηλά επιτόκια και με ευνοϊκούς όρους αποπληρωμής.

- **Έρευνα και Δεδομένα**

Παράγει έρευνα και αποτελεί δεξαμενή σκέψης (think tank) σε παγκόσμια κλίμακα. Συγκεντρώνει και διατηρεί βάσεις δεδομένων οι οποίες είναι ιδιαίτερα ακριβείς και λεπτομερείς σχετικά με τα οικονομικά στοιχεία των κρατών- μελών του (βλέπε παρακάτω, σελ. 59).

5.2.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΣΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το ΔΝΤ διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της παγκόσμιας οικονομίας μετά το τέλος του Β΄ ΠΠ με τις ακόλουθες 5 φάσεις:

- Συνεργασία και ανασυγκρότηση (1944-71).

²¹ 8 εκτελεστικοί διευθυντές από τους G8- Κίνα, Γαλλία, Γερμανία, Ιαπωνία, Ρωσία, Σ. Αραβία, Ην. Βασίλειο και ΗΠΑ- και οι υπόλοιποι 16 ορίζονται από ομάδες χωρών.

²² Η Ελλάδα ανήκει σε ομάδα έξι χωρών με την Αλβανία, Ιταλία, Μάλτα, Πορτογαλία και Αγ. Μαρίνο.

- Το τέλος του συστήματος του Bretton Woods.
- Χρέος και επίπονες μεταρρυθμίσεις.
- Κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές αλλαγές στην Αν. Ευρώπη και Ασία (1990-2004).
- Παγκοσμιοποίηση και Κρίση (2005-σήμερα).

5.2.4 ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΚΑΙ ΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΔΝΤ

- **Ειδικό τραβηκτικό δικαίωμα- Special Drawing Right (SDR)**

Το SDR είναι ένα διεθνές αποθεματικό περιουσιακό στοιχείο, που δημιουργήθηκε από το ΔΝΤ το 1969 για να συμπληρώσει τα επίσημα αποθέματα των χωρών μελών του. Είναι εικονικό νόμισμα και χρησιμοποιείται διεθνώς μόνο για λογιστικούς σκοπούς, ενώ μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί διεθνώς²³. Αποτελείται από καλάθι νομισμάτων²⁴ (\$=41,73%, Ευρώ=30,93%, Λίρα Αγγλίας=8,09%, γεν=8,33%, γουάν=10,92% από την 01 Οκτ 2016). Η χρήση καλάθου νομισμάτων απορροφά τις διακυμάνσεις από υποτιμήσεις ή ανατιμήσεις ενός νομίσματος, διασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό διαχρονικά τη σταθερότητα (IMF 2021).

- **Πόροι του ΔΝΤ**

Είναι τα μερίδια συμμετοχής των μελών του, νέες συμφωνίες δανεισμού (συνήθως πολυμερείς με ομάδες οικονομικά εύρωστων κρατών), καθώς και διμερείς συμβάσεις δανεισμού (από κράτη- μέλη του). Το σύνολο των διαθέσιμων πόρων του που σήμερα μπορεί να διαθέσει για δανεισμό ανέρχονται σε 1τρισ \$. (IMF 2021). Τα διαθέσιμα του ΔΝΤ σε χρυσό ανέρχονται κατά προσέγγιση σε 90,5 εκατομμύρια ουγγιές (2.814,1 μετρικοί τόνοι), καθιστώντας το ΔΝΤ τον τρίτο μεγαλύτερο επίσημο κάτοχο χρυσού στον κόσμο (IMF 2021).

5.2.5 ΔΑΝΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΔΝΤ

Δυο είναι οι κύριοι λόγοι χρηματοδότησης από το ΔΝΤ. Είτε μια χώρα αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα (ανισορροπίες) ισοζυγίου πληρωμών και αδυναμία εκπλήρωσης των οικονομικών υποχρεώσεών της, είτε αδυνατεί να

²³ Σύμβαση της Βαρσοβίας (απώλεια αποσκευών σε αεροπορική μεταφορά) και δεν τηρούνται από ιδιώτες.

²⁴ Τα τελευταία χρόνια η Κίνα προτείνει την αντικατάσταση του δολαρίου ως διεθνούς αποθεματικού νομίσματος από ένα νέο νόμισμα που η αξία του θα βγαίνει από ένα τέτοιο καλάθι νομισμάτων.

αντλήσει πόρους από τις διεθνείς αγορές. Σήμερα η δανειοδότηση από το ΔΝΤ εξυπηρετεί τρεις βασικούς σκοπούς:

- Συμβάλλει στην προσαρμογή του κράτους- μέλους σε κρίσεις διαφόρων φύσεων.
- Απελευθερώνει άλλους πόρους χρηματοδότησης- καταλύτης άλλων δανειστών.
- Αποσκοπεί στην πρόληψη κρίσεων.

Τα τελευταία χρόνια οι σκοποί δανειοδότησης από το ΔΝΤ έχουν μετεξελιχτεί. Έτσι χρησιμοποιούνται για υποστήριξη προσαρμογής και αντιμετώπισης ενός ευρέως φάσματος προβλημάτων που σχετίζονται με το ισοζύγιο πληρωμών και τα οποία προκύπτουν από εμπορικές κρίσεις, φυσικές καταστροφές, μεταπολεμικές καταστάσεις, ευρεία οικονομική μετάβαση, μείωση φτώχειας και οικονομική ανάπτυξη, αναδιάρθρωση του δημοσίου χρέους και μείωση της εμπιστοσύνης λόγω τραπεζικών και νομισματικών κρίσεων.

5.2.6 ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΑΝΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ- ΕΚΤΑΜΙΕΥΣΗΣ

Υπάρχουν 5 βασικές προϋποθέσεις δανειοδότησης από το ΔΝΤ:

- Σοβαρός νομισματικός – οικονομικός λόγος που εμπίπτει στην αρμοδιότητα και σκοπούς του Ταμείου.
- Αδυναμία εξεύρεσης και χρησιμοποίησης άλλων πόρων.
- Επιτακτική ανάγκη προσφυγής στο Ταμείο.
- Κατάρτιση συμφωνίας μεταξύ Ταμείου και ενδιαφερόμενου κράτους.
- Διασφάλιση αποπληρωμής των πόρων δανειοδότησης.

Υπάρχουν 4 βασικές προϋποθέσεις εκταμίευσης:

- Χρήση των πόρων σύμφωνα με τις διατάξεις του Καταστατικού και τις Πολιτικές του Ταμείου.
- Το κράτος πρέπει να αποδείξει ότι έχει ανάγκη να λάβει το δάνειο.
- Η χρηματοδότηση να είναι συγκεκριμένου αποθεματικού μεριδίου, (κάθε μέλος έχει το δικαίωμα να δανειστεί μέχρι το 145% του μεριδίου του σε ετήσια βάση , και δεν μπορεί να υπερβεί το 435% στο σύνολο του προγράμματος- είναι δυνατές οι εξαιρέσεις σε εξαιρετικές περιπτώσεις).

- Το κράτος δεν πρέπει να είναι καταχωρημένο στη «μαύρη λίστα» του ΔΝΤ (να μην έχει παραβεί δηλ. προγενέστερα τις υποχρεώσεις του).

5.2.7 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ

Το Ταμείο ουδέποτε παρεμβαίνει αυτόκλητο. Για να παρέμβει λαμβάνουν χώρα προκαταρκτικές διαβουλεύσεις μεταξύ του Ταμείου και του ενδιαφερόμενου κράτους. Ακολουθεί επιστολή προθέσεων του κράτους, η οποία αποτελεί βασικότατο έγγραφο, και στη συνέχεια καταρτίζεται από κοινού το πρόγραμμα που αποσκοπεί στην επίτευξη ειδικών και ποσοτικών στόχων.

5.2.8 ΚΥΡΙΑ ΜΕΣΑ ΔΑΝΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΝΤ

- **Stand By Arrangement (SBA)**

Είναι η κλασική και αρχαιότερη μορφή (χρονολογείται από το 1952) και συνήθως έχει τη μορφή ανοίγματος πίστωσης στη διάθεση του ενδιαφερόμενου κράτους. Έχει χρησιμοποιηθεί επανειλημμένα στις αναδυόμενες οικονομίες και έχει ευνοϊκότερους όρους αποπληρωμής από τις ιδιωτικές αγορές. Τελευταία αναθεώρησή του έλαβε χώρα το 2009 προκειμένου να γίνει πιο ευέλικτο μέσο χρηματοδότησης και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των σύγχρονων κρατών, ενώ παράλληλα διπλασιάστηκαν τα όρια δανεισμού.

- **Ευέλικτη Γραμμή Πίστωσης- Flexible Credit Line (FCL)**

Είναι ένα μέσο σχεδιασμένο για κράτη με ισχυρές πολιτικές υποδομές και υψηλό ιστορικό στην ικανότητα εφαρμογής των πολιτικών. Δεν περιλαμβάνει ανώτατα όρια πίστωσης, ενώ περιλαμβάνει ελέγχους πριν την έναρξη και στο τέλος του προγράμματος. Το χρονικό όριο εφαρμογής είναι 1-2 έτη και το κράτος είναι ελεύθερο να αξιοποιήσει τους πόρους ανά πάσα στιγμή.

- **Γραμμή Πρόληψης και Ρευστότητας- Precautionary and Liquidity Line (PLL)**

Αποτελεί ένα μέσο σχεδιασμένο να παρέχει ρευστότητα σε κράτη με υγιείς πολιτικές υπό ευρείες συνθήκες, συμπεριλαμβανομένων των κρατών που πλήττονται από περιφερειακή ή παγκόσμια οικονομική – χρηματοπιστωτική κρίση. Εφαρμόζει συνδυαστική διαδικασία προελέγχου (παρόμοια με του FCL) με συγκεκριμένους ex post ελέγχους εντοπισμού των πιθανών τρωτών σημείων.

- **Μηχανισμός Ταχείας Χρηματοδότησης- Rapid Financing Instrument (RFI)**

Είναι ένα εργαλείο σχεδιασμένο να παρέχει ταχεία και χαμηλής πρόσβασης οικονομική βοήθεια προς κράτη που αντιμετωπίζουν επείγοντα προβλήματα ισοζυγίου πληρωμών, αλλά δεν έχουν την ανάγκη ενός πλήρους προγράμματος. Προβλέπει την κάλυψη ευρέως φάσματος επείγουσών αναγκών, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που προκύπτουν από απότομες διακυμάνσεις των ειδών πρώτης ανάγκης, φυσικές καταστροφές, μεταπολεμικές καταστάσεις και συνθήκες έκτακτης ανάγκης λόγω πολιτικής αστάθειας ή και υγειονομικές κρίσεις.

- **Εκτεταμένη Χρηματοδοτική Διευκόλυνση- Extended Fund Facility (EFF)**

Καθιερώθηκε το 1974 προκειμένου να βοηθήσει τα κράτη- μέλη τα οποία αντιμετωπίζουν μακροπρόθεσμα προβλήματα ισοζυγίου πληρωμών, γεγονός που υποδηλώνει εκτεταμένες στρεβλώσεις και δομικά ελαττώματα και που απαιτούν θεμελιώδεις οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Συνήθως περιλαμβάνει μέτρα για τη βελτίωση του τρόπου λειτουργίας των αγορών και των θεσμών (φορολογικές μεταρρυθμίσεις, βελτιώσεις λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού τομέα και ιδιωτικοποίηση επιχειρήσεων). Οι διακανονισμοί στο πλαίσιο του EFF είναι κατά κανόνα μεγαλύτεροι σε χρονική διάρκεια από εκείνους του SBA και αποκτούν βάθος τριετίας. Η αποπληρωμή του δανείου γίνεται μέσα σε 4,5- 10 έτη από την εκταμίευση.

5.2.9 ΑΙΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑ- CONDITIONALITY

Πρώτιστος σκοπός του Ταμείου είναι η διασφάλιση της επιστροφής των πόρων του Ταμείου, δηλαδή η αποπληρωμή του δανείου. Προκειμένου το ΔΝΤ να εξασφαλίσει τα χρήματά του θέτει αυστηρές προϋποθέσεις εκταμίευσης (συνήθως με εσωτερική εξάρτηση της επόμενης από την προηγούμενη δόση- αξιολόγηση). Παράλληλα απαιτείται η δέσμευση του δανειοδοτούμενου κράτους περί της πιστής τήρησης της επιστολής προθέσεων και της συμφωνίας.

Το Ταμείο ζητά από το κράτος να φτιάξει το ίδιο το πρόγραμμα και να το προτείνει (κάτι που λόγω του πολιτικού κόστους που το τελευταίο επιφέρει, λίγα κράτη καταφέρνουν να το πετύχουν). Κατά τη σχεδίαση χρησιμοποιούνται τα κατάλληλα εργαλεία και μέσα αντιμετώπισης του προβλήματος προκειμένου να επιτευχθεί ο επιθυμητός στόχος. Το 2009 πραγματοποιήθηκε αναθεώρηση της πολιτικής δανειοδότησης του ταμείου έτσι ώστε το εκάστοτε πρόγραμμα να αποτελεί «εθνική ιδιοκτησία». Κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων υπάρχει τακτική παρακολούθηση της εφαρμογής των όρων από εκπροσώπους του Ταμείου.

5.2.10 ΥΠΕΡΗΜΕΡΙΑ ΚΡΑΤΟΥΣ ΟΦΕΙΛΕΤΗ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΛΗΞΙΠΡΟΘΕΣΜΩΝ ΟΦΕΙΛΩΝ

Στην περίπτωση αυτή ακολουθείται μια διαδικασία 7 βημάτων όπως παρακάτω:

- Αποστέλλεται άμεσα τηλεγράφημα.
- 2 Εβδομάδες αργότερα αποστέλλεται άτυπη επιστολή από τον Διευθύνοντα Σύμβουλο υπογραμμίζοντας τη σοβαρότητα της παράβασης με πρόσκληση για άμεση συμμόρφωση και εκπλήρωση της παροχής.
- Αποστέλλεται επίσημη επιστολή από το Εκτελεστικό Συμβούλιο με κοινοποίηση σε όλους τους Διοικητές του Ταμείου.
- 6 Εβδομάδες αργότερα ο Διευθύνων Σύμβουλος ενημερώνει το κράτος ότι θα κινήσει τη διαδικασία (εντός 2 εβδομάδων) προκειμένου το Εκτελεστικό Συμβούλιο να αποφασίσει τη στέρηση πρόσβασης του κράτους στους γενικούς πόρους του Ταμείου.
- Ακολούθως το κράτος μπορεί να κριθεί «έκπτωτο» του δικαιώματος χρήσης των Γενικών Πόρων του Ταμείου (με κοινοποίηση σε όλους τους Διοικητές και σε όλους τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς).
- Με πλειοψηφία 70% του συνόλου των ψήφων το Ταμείο μπορεί να επιβάλλει ως κύρωση στο υπερήμερο κράτος στέρηση του δικαιώματος ψήφου.
- Τέλος απόφαση αποπομπής του κράτους από το Ταμείο (προτάθηκε μια φορά αλλά δεν εφαρμόστηκε ποτέ, Σουδάν 1990)

Η προτιμώμενη και πρακτικά συχνά εφαρμοζόμενη λύση είναι η «προσέγγιση δικαιωμάτων» με διακανονισμό.

5.2.11 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ

Όπως προαναφέρθηκε το ΔΝΤ δανειοδοτεί και απαιτεί την εφαρμογή ιδιαίτερα σκληρών μέτρων προκειμένου να αποπληρωθούν τα δάνεια που αποδεσμεύει. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα κράτη να μην επιλέγουν το ΔΝΤ για το δανεισμό τους, παρά μόνο ως ύστατη λύση. Επίσης το ΔΝΤ καθώς συγκεντρώνει τεράστιες βάσεις οικονομικών δεδομένων για τα κράτη-μέλη του, διαθέτει τα στοιχεία αυτά σε επιχειρήσεις-ερευνητές και παράλληλα εκδίδει εκθέσεις αξιολόγησης των οικονομιών των χωρών, όπου εκεί ασκεί κριτική (τεχνοκρατική και συνήθως εποικοδομητική) στην οικονομική πολιτική της εκάστοτε κυβέρνησης προτείνοντας παράλληλα λύσεις για την οικονομική βελτίωση του κράτους. Οι εκθέσεις αυτές έχουν τη δύναμη να επηρεάζουν τη γνώμη των διεθνών επενδυτών καθώς αφορούν στο βαθμό ουσιαστικά της φερεγγυότητας της χώρας. Αποτέλεσμα των αξιολογήσεων είναι να επηρεάζονται και οι ροές κεφαλαίων προς τη χώρα, οι εκροές, όπως και τα επιτόκια που καλείται να πληρώσει η χώρα (δάνεια για εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους). Έτσι οι θετικές αξιολογήσεις του ΔΝΤ για μια χώρα είναι σε θέση να επηρεάσουν σημαντικά τη διεθνή οικονομική εικόνα μιας χώρας, η οποία μπορεί να βελτιώσει τη διαπραγματευτική θέση της στην ελεύθερη αγορά καθώς και το επίπεδο της διαβίωσης των πολιτών της (Χατζηδημητρίου 2003).

5.2.12 WASHINGTON CONSENSUS

Το “Washington Consensus” ήταν ένα σύνολο δέκα “συνταγών” οικονομικής πολιτικής, οι οποίες αποτελούσαν το βασικό πακέτο μεταρρυθμίσεων που προωθούνταν σε χώρες ευρισκόμενες σε κρίση, όταν οι χώρες αυτές κατέφευγαν για βοήθεια στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο ή την Παγκόσμια Τράπεζα ή το Υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ. Τα πακέτα αυτά περιελάμβαναν πολιτικές σε τομείς όπως η μακροοικονομική σταθεροποίηση, το άνοιγμα των οικονομιών και η ενίσχυση των δυνάμεων της αγοράς στο εσωτερικό της υπό κρίση χώρας. Αναλυτικότερα το “Washington Consensus”, σύμφωνα με το John Williamson, περιελάμβανε 10 βασικές οικονομικές προτάσεις (Williamson 1990):

- Δημοσιονομική πειθαρχία και αποφυγή δημοσιονομικών ελλειμμάτων.
- Αναπροσανατολισμό των δημοσίων δαπανών από τις επιδοτήσεις προς την ενίσχυση της ανάπτυξης, την παροχή υπηρεσιών όπως η εκπαίδευση, η πρωτοβάθμια υγεία και τις επενδύσεις σε υποδομές.
- Φορολογικές μεταρρυθμίσεις, όπως η διεύρυνση της φορολογικής βάσης και η υιοθέτηση μικρότερων φορολογικών συντελεστών.
- Επιτόκια που διαμορφώνονται ελεύθερα από τις δυνάμεις της αγοράς.
- Ανταγωνιστικές συναλλαγματικές ισοτιμίες.
- Φιλελευθεροποίηση του εμπορίου.
- Φιλελευθεροποίηση του νομοθετικού πλαισίου για τις ξένες άμεσες επενδύσεις.
- Ιδιωτικοποιήσεις κρατικών επιχειρήσεων.
- Απορρύθμιση της αγοράς, με στόχο την άρση των εμποδίων εισόδου και ενίσχυση του ανταγωνισμού.
- Νομική εξασφάλιση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας.

Με τη βοήθεια αυτού του «πακέτου» μέτρων, τροποποιημένων βέβαια ανάλογα με την εκάστοτε περίπτωση, χώρες που ανήκαν στον αναπτυσσόμενο κόσμο (όπως χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Ν.Α. Ασίας), οι οποίες ζήτησαν τη στήριξη του ΔΝΤ για να καταφέρουν να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους, πέτυχαν εξαιρετικά αποτελέσματα που τις βοήθησαν να αποφύγουν τα χειρότερα πιθανές χρεωκοπίες. Στον αντίποδα πολλοί υποστηρίζουν ότι στις χώρες που εφάρμοσαν τα μέτρα, οι πολίτες τους οδηγήθηκαν σε εξαθλίωση και οι κυβερνήσεις τους αναγκάστηκαν να λάβουν μέτρα που ουσιαστικά ρευστοποίησαν τους εθνικούς πόρους και επιδείνωσαν την οικονομική κατάσταση των δανειζόμενων χωρών.

5.3 GENERAL AGREEMENT ON TARIFFS AND TRADE- ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΔΑΣΜΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΥ (GATT)

Στη διάσκεψη του Bretton Woods έγινε προσπάθεια ίδρυσης του Διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου (International Trade Organization- ITO), η οποία δεν επιτεύχθηκε ποτέ. Η συμφωνία για τον ITO περιλάμβανε τη Χάρτα της Αβάνας, η οποία υπογράφηκε από 53 χώρες, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και με πρωτοστατούσες τις ΗΠΑ. Παρόλα αυτά ποτέ δεν πέρασε από το Κογκρέσο, με

αποτέλεσμα να μη γίνει ποτέ πραγματικότητα. Στη συνέχεια 23 χώρες υπογράφουν τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου ή General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) στις 30 Οκτ. 1947, με προσωρινή εφαρμογή από 01 Ιαν 1948 από αυτές τις 23 χώρες. Η GATT ήταν μια διεθνής συμφωνία που είχε σκοπό να λειτουργήσει προσωρινά, αλλά έφτασε μέχρι την 31 Δεκ 1994, όπου και την διαδέχτηκε ο ΠΟΕ- Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, μέχρι τότε η GATT είχε υπογραφεί από 128 χώρες. Παρά το γεγονός ότι η GATT δεν ιδρύθηκε στα στενά χρονικά πλαίσια της διάσκεψης του Bretton Woods, σίγουρα θεωρείται απότοκο της διάσκεψης.

Η GATT φρόντιζε να παρέχει στη διεθνή κοινότητα ένα πλαίσιο εντός του οποίου τα ενδιαφερόμενα κράτη προωθούσαν θέματα προς επίλυση -που άπτονταν του διεθνούς εμπορίου- στα οποία είχαν διαφωνίες τις οποίες δεν μπορούσαν να επιλύσουν μεταξύ τους.

5.3.1 ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ GATT

Οι στόχοι της GATT υπογραμμίζονταν από το μεταπολεμικό κλίμα, το οποίο χαρακτηρίζονταν από ιδιαίτερα υψηλούς δασμούς και περιορισμούς.

- Μείωση των δασμών μεταξύ των συμμετεχόντων κρατών.
- Εξάλειψη των ποσοτικών περιορισμών προκειμένου να ανοίξει η παγκόσμια οικονομία μέσω του διεθνούς εμπορίου.
- Απελευθέρωση του παγκόσμιου εμπορίου μέσω κατάργησης- μείωσης των φραγμών στο εμπόριο.
- Άρση της διακριτικής μεταχείρισης (διαφορετική μεταχείριση προϊόντων διαφόρων κρατών).

5.3.2 ΓΥΡΟΙ ΤΗΣ GATT

Οι χώρες που συμμετείχαν στην GATT προσπάθησαν μέσω της διπλωματίας να πετύχουν τους στόχους τους και αυτό το προσπάθησαν μέσω των γύρων διαπραγματεύσεων ή γύρους της GATT. Οι γύροι της GATT που πραγματοποιήθηκαν ήταν 8, με σημαντικότερο αυτό της Ουρουγουάης. Αυτός ξεκίνησε το 1986 στην Ουρουγουάη και ολοκληρώθηκε στο Μαρόκο το 1994. Υπάρχει ένας γύρος σε εξέλιξη που ξεκίνησε το 2000 με πρωτοβουλία του

προέδρου των ΗΠΑ Κλίντον, με πολύ φιλόδοξη ατζέντα, ο οποίος είναι πολύ αμφίβολο αν θα καταφέρει να ολοκληρωθεί.

5.3.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΓΥΡΟΥ ΤΗΣ ΟΥΡΟΥΓΟΥΑΗΣ

Στο γύρο της Ουρουγουάης υπήρξε αθρόα συμμετοχή κρατών, που έφτασαν τα 124, και υπήρξε διεθνής βούληση για κατάρτιση συμφωνίας που να ρυθμίζει θέματα που άπτονται της διενέργειας του διεθνούς εμπορίου. Σε αυτό το γύρο οι μικρές χώρες συμμετείχαν προκειμένου να προστατευτούν από τις ισχυρές, καθόσον η εφαρμογή κανόνων θα ήταν προτιμότερη κατάσταση για αυτές. Όμως και οι μεγάλες χώρες είχαν όφελος, καθώς ανοίγονταν για αυτές καινούριες αγορές.

Πραγματοποιήθηκαν διαπραγματεύσεις σε νέους τομείς του εμπορίου, όπως ο τομέας των υπηρεσιών, καθώς επίσης τέθηκε για πρώτη φορά σε τέτοιο επίπεδο το θέμα της προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων, όπου οι ανεπτυγμένες τεχνολογικά χώρες ένιωθαν ότι απειλούνταν.

Στο γύρο της Ουρουγουάης εμφανίστηκαν στο διεθνές προσκήνιο οι ρήτρες standstill (ακινητοποίησης- αδράνειας), δηλ. πάγωσαν οι εμπορικοί δασμοί και πλέον δεν θα αυξάνονταν, και rollback (οπισθοχώρησης- αναδίπλωσης), όπου οι φραγμοί όχι μόνο δεν θα αυξάνονταν, αλλά θα μειώνονταν. Οι δυο αυτές ρήτρες αποτελούν εργαλεία των διεθνών οικονομικών διαπραγματεύσεων.

5.3.4 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΥΡΟΥ ΤΗΣ ΟΥΡΟΥΓΟΥΑΗΣ

Ο γύρος της Ουρουγουάης του οποίου η Τελική Πράξη υπογράφηκε από 125 χώρες και είχε έναρξη της ισχύος της από 01 Ιαν 1995, είχε να παρουσιάσει εξαιρετικά αποτελέσματα, όπως η ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (βλέπε κεφ. 5.4). Υπογράφηκαν πολυμερείς συμφωνίες για το εμπόριο των προϊόντων (πακέτα συμφωνιών) σχετικά με την απελευθέρωση φραγμών (τελωνειακοί έλεγχοι). Σημαντική ήταν η συμφωνία για τα γεωργικά προϊόντα (που μέχρι τότε θεωρούνταν θέμα ταμπού) η οποία καταργούσε τις επιδοτήσεις των προηγμένων κρατών και καθιστούσαν ανταγωνιστικότερα τα γεωργικά προϊόντα των μικρότερων χωρών.

Αποτέλεσμα του γύρου της Ουρουγουάης αποτέλεσε η Γενική Συμφωνία για το εμπόριο των Υπηρεσιών (General Agreement on Trade in Services- GATS), όπου συμφωνήθηκαν κανόνες για την απελευθέρωση των υπηρεσιών, εξέλιξη που ωφέλησε τα ανεπτυγμένα κράτη. Επίσης υπογράφηκε η Γενική Συμφωνία για Δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου (Trade Related Aspects on Intellectual Property Rights- TRIPs), όπου υποχρεώθηκαν οι χώρες που δεν είχαν κανόνες για την πνευματική ιδιοκτησία, πλέον να θεσπίσουν. Επιπλέον συμφωνήθηκε μνημόνιο κανόνων- διαδικασιών επίλυσης διαφορών, καθώς και μηχανισμός ελέγχου εμπορικών πολιτικών.

5.3.5 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ- ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ GATT

Το μεγαλύτερο πρόβλημα της λειτουργίας της GATT ήταν η έλλειψη πρόβλεψης δυνατότητας επιβολής κυρώσεων στα κράτη-μέλη που ενώ είχαν υπογράψει συμφωνίες, δεν τις τηρούσαν. Έτσι το μόνο μέσο πίεσης ήταν οι πιέσεις που ασκούσαν όσες χώρες ανήκαν στην GATT, εφάρμοζαν τα συμφωνηθέντα και θίγονταν οικονομικά από τις χώρες που δεν τα εφάρμοζαν. Ουσιαστικά δεν υπήρχε μηχανισμός επιβολής ποινών, αλλά οι χώρες «έπαιρναν το νόμο στα χέρια τους».

Η GATT έχει να επιδείξει σημαντικό έργο, καθώς κατά τη διάρκεια της λειτουργίας της οι δασμοί που επιβάλλονταν από τις ανεπτυγμένες χώρες από το 40% που ήταν, έφτασαν περίπου στο 5%. Επίσης ήταν σημαντικά τα αποτελέσματα στο διαιτητικό ρόλο της GATT, καθώς περίπου το 90% των υποθέσεων που έφτασαν στη GATT επιλύθηκαν με τρόπο που ικανοποιούσε τους αντιμαχόμενους. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι υπήρχε και ικανός αριθμός χωρών οι οποίες εφάρμοζαν τα συμφωνηθέντα στους γύρους της GATT, παρά το γεγονός ότι δεν συμμετείχαν και δεν είχαν υπογράψει τις εν λόγω συμφωνίες.

5.4 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ (WORLD TRADE ORGANIZATION- WTO)

Ο ΠΟΕ ξεπήδησε μέσα από την GATT, αποτελώντας ουσιαστικά το διάδοχό της, καθώς τεχνικά η GATT ποτέ δεν καταργήθηκε, παρά μόνο περικλείεται στον ΠΟΕ. Έτσι στο Μαρακές του Μαρόκο υπογράφηκε την 15 Απρ

1994 η συμφωνία για την ίδρυση του ΠΟΕ, οποίος τηρεί την έδρα του στη Γενεύη. Επίσημα ο ΠΟΕ λειτουργεί από την 01 Ιαν 1995, και από 80 (από τις 128 χώρες που συμμετείχαν στην GATT), σήμερα έχει 164 κράτη- μέλη, γεγονός που δείχνει την ευρύτερη αποδοχή του.

Η κύρια αποστολή του ΠΟΕ που έθεσε νέο θεσμικό πλαίσιο διασφάλισης των πολυσύνθετων παραμέτρων διενέργειας του ελεύθερου εμπορίου, είναι να καταφέρει να εφαρμόσει τα αποτελέσματα και τις αποφάσεις του γύρου της Ουρουγουάης της GATT. Επίσης ως κύριος στόχος είναι η βελτίωση του βαθμού προστασίας των νέων τεχνολογιών και της προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων σε θέματα διεθνούς εμπορίου, όπως επίσης και η μείωση στο ελάχιστο των φραγμών στις ΑΞΕ (άμεσες ξένες επενδύσεις). Σημαντικό σημείο της διαφοράς του ΠΟΕ από την GATT είναι το γεγονός ότι διέπεται από νομικό καθεστώς που προσομοιάζει με αυτό της Παγκόσμιας Τράπεζας και του ΔΝΤ και διαθέτει θεσμοθετημένο μηχανισμό επίλυσης διαφορών (βλέπε παρακάτω). Επιπλέον σε αντίθεση με την GATT μπορεί να επιβάλλει κυρώσεις όταν κάποιο κράτος δεν τηρεί τους συμφωνημένους εμπορικούς κανόνες.

Η διαδικασία ένταξης ενός συμβαλλόμενου κράτους προϋποθέτει την προσυπογραφή από το προς ένταξη κράτος των συμφωνιών του ΠΟΕ (συμμόρφωση με τα ήδη συμφωνηθέντα), αλλά και την αποδοχή από τα ήδη υφιστάμενα μέλη. Το παραπάνω γεγονός εξ' ορισμού συνεπάγεται εθελούσιο περιορισμό εφαρμογής των διαθέσιμων πολιτικών σε θέματα διεθνούς εμπορίου που κάθε κυβέρνηση διαθέτει.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο ΠΟΕ είναι ιδιαίτερα σημαντικό όργανο μέσω του οποίου πραγματοποιείται η διεθνής οικονομική διακυβέρνηση και μάλιστα είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικός. Στις διατάξεις του ΠΟΕ δεν υπάγονται τα ενεργειακά προϊόντα (πετρέλαιο, φυσικό αέριο).

5.4.1 ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Τα θεσμικά όργανα του ΠΟΕ έχουν ως εξής:

- Υπουργική Συνδιάσκεψη

Είναι το ανώτατο όργανο του ΠΟΕ και συνεδριάζει 1 φορά το έτος (ή και διετία), και σε αυτό συμμετέχουν οι υπουργοί οικονομίας ή οικονομικών κάθε κράτους- μέλους. Έχει ως έργο την έγκριση πολυμερών εμπορικών συμφωνιών, την ερμηνεία των όρων τους σε περίπτωση που προκύψουν διαφωνίες, και τη σύσταση εξειδικευμένων επιτροπών προς μελέτη εξειδικευμένων οικονομικών και εμπορικών θεμάτων.

- **Γενικό Συμβούλιο**

Στο όργανο αυτό συμμετέχουν αντιπρόσωποι κρατών από όλα τα κράτη και στις συνεδριάσεις που λαμβάνουν χώρα στη Γενεύη εξετάζονται σημαντικά ζητήματα που αφορούν τον Οργανισμό. Είναι διαρκές όργανο και είναι επιφορτισμένο με το βάρος της ανάθεσης έργου στις επιτροπές. Υπό την εποπτεία του Γενικού Συμβουλίου βρίσκεται το Συμβούλιο για το Εμπόριο των Υψηλεσιών, το Συμβούλιο για το εμπόριο Προϊόντων και το Συμβούλιο για Θέματα Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας που Σχετίζονται με το Διεθνές Εμπόριο.

- **Σώμα Διευθέτησης Διαφορών.**

Είναι επιφορτισμένο με το έργο της επίλυσης διαφορών που αφορούν στο διακρατικό εμπόριο. Οι χώρες οι οποίες αποφασίζουν να καταφύγουν στον ΠΟΕ, προκειμένου να επιτύχουν την επίλυση των διαφορών τους πρέπει να είναι αποφασισμένες να εφαρμόσουν την όποια απόφαση του Σώματος Διευθέτησης Διαφορών, το οποίο έχει την αρμοδιότητα να επιβάλλει οικονομικής φύσεως ποινές στα κράτη- μέλη που δεν εφαρμόζουν τα συμφωνηθέντα ή δεν εφαρμόζουν τις αποφάσεις του, τις οποίες έχει τη δυνατότητα να παρακολουθεί εάν εκτελούνται, και εάν το κρίνει απαραίτητο να επιβάλλει εκ νέου κυρώσεις.

- **Σώμα Αναθεώρησης Πολιτικών Διεθνούς Εμπορίου**

Έχει την αρμοδιότητα να μελετά τις πολιτικές διεθνούς εμπορίου των κρατών- μελών και να προτείνει βελτιώσεις ή τροποποιήσεις στις πολιτικές αυτές.

5.4.2 ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΤΟΥ ΠΟΕ

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στο μηχανισμό επίλυσης διαφορών που εφαρμόζει ο ΠΟΕ, καθώς είναι αφενός μεν ρηξικέλευθος, αφετέρου δε λειτουργεί με μορφή δικαστηρίου και μάλιστα με μεγάλη έως σήμερα επιτυχία. Ο μηχανισμός λοιπόν επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ έχει όπως παρακάτω:

- **Panel**

Είναι επιτροπή εμπειρογνομόνων που αποτελείται από 3 έως 5 μέλη. Εισακούνε και τις 2 πλευρές και καταλήγουν στο panel report. Εάν η απόφαση δεν ικανοποιεί τα 2 μέρη, τότε έχουν το δικαίωμα να προχωρήσουν σε επόμενο επίπεδο.

- **Appellate Body**

Έχει ουσιαστικά το εφετείο του ΠΟΕ, το δευτεροβάθμιο όργανό του.

Οι αποφάσεις του ΠΟΕ είναι εκτελεστές. Η υπερισχύουσα «αντίπαλη» πλευρά έχει τη δυνατότητα επιβολής αντιμέτρων σε περίπτωση που δεν υπάρξει συμμόρφωση. Ο μηχανισμός προσδίδει αξιοπιστία και κύρος στον ΠΟΕ, που καταφέρνει να συμμορφώσει ακόμη και τις ισχυρότερες χώρες (ΗΠΑ) με τις αποφάσεις του.

5.4.3 ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΠΟΕ

Ο ΠΟΕ έχει καταφέρει να επιβάλλει δυο σημαντικές ρήτρες στο παγκόσμιο οικονομικό και εμπορικό στερέωμα.

- **Αρχή του Μάλλον Ευνοούμενου Κράτους (Most Favored Nation)**

Σύμφωνα με αυτή, σε περίπτωση που κράτος- μέλος του ΠΟΕ αποφασίσει να παρέξει πλεονέκτημα σε ένα κράτος, πρέπει να το παρέξει και στα υπόλοιπα. Έτσι εξασφαλίζεται ισότιμος ανταγωνισμός σε όλα τα εισαγόμενα αγαθά σε μια τρίτη αγορά. Η εφαρμογή του περιορίζεται μόνο μεταξύ κρατών- μελών του ΠΟΕ.

- **Αρχή της Εθνικής Μεταχείρισης (National Treatment)**

Κάθε χώρα είναι υποχρεωμένη να μεταχειρίζεται ισότιμα τα εγχώρια με τα εισαγόμενα προϊόντα. Με τον τρόπο αυτό προστατεύονται ουσιαστικά τα εισαγόμενα σε σχέση με τα εγχώρια προϊόντα.

Αρχές του ΠΟΕ (Αγραφες Αρχές)

- **Αμοιβαιότητα**

Κατά τις διαπραγματεύσεις πραγματοποιούνται αμοιβαίες υποχωρήσεις και στάθμιση πλεονεκτημάτων από τις χώρες.

- **Ασφάλεια Δικαίου**

Είναι υποχρεωτική προς όλα τα κράτη- μέλη του ΠΟΕ. Δεν γίνεται αποδεκτή η νομοθέτηση και ανατροπή των προβλέψεων (αναδρομική ισχύς νόμων).

- **Αναλογικότητα**

Όλα τα κράτη- μέλη οφείλει τα μέτρα που λαμβάνει να είναι τα ηπιότερα, αναλογικά, από το σύνολο των διαθέσιμων.

- **Διαφάνεια**

Το σύνολο των νόμων των κρατών- μελών οφείλουν να είναι δημοσιευμένοι- διαθέσιμοι σε όποιον τους αναζητήσει.

5.4.4 ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ

Όπως σε όλους τους Κανόνες, έτσι και σε αυτούς του ΠΟΕ υπάρχουν εξαιρέσεις. Οι εξαιρέσεις αυτές πρέπει να μην είναι αυθαίρετες, αδικαιολόγητες και προσχηματικές. Έτσι:

- Επιτρέπεται η διαφοροποιημένη και ευνοϊκότερη μεταχείριση των λιγότερο αναπτυγμένων κρατών (η λεγόμενη και σοσιαλιστική ρήτρα).
- Προβλέπονται περιφερειακές συμφωνίες (υπό μορφή τελωνειακών ενώσεων), καθώς έτσι υφίσταται γενικότερο όφελος επειδή αντιμετωπίζονται ως ένας εταίρος, γεγονός που έχει όφελος για τους υπόλοιπους (έτσι η ΕΕ δεν έχει δασμούς στο εσωτερικό της παρά μόνο έναντι τρίτων, παρόλα όμως αυτά όλες οι δεσμεύσεις που έχει αναλάβει η ΕΕ από τον ΠΟΕ πρέπει να συμβαδίζουν με αυτές που εκδίδει- πχ. απελευθέρωση τομέα δημοσίων συμβάσεων).
- Εξαιρέσεις για λόγους δημόσιας τάξης, ασφάλειας και δημόσιας υγείας (μέτρα covid-19, αποκλεισμός όπλων, μέτρα για τις τρελές αγελάδες). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι οι δημόσιες προμήθειες (πχ. οπλισμός) υπάγονται στους κανόνες του ΠΟΕ.
- Λήψη μέτρων προστασίας, όπως αθρόας εισροής εισαγωγών με κίνδυνο τη διατάραξη του ισοζυγίου πληρωμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΝΤΕΛΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΑΓΟΡΩΝ

6.1 ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ- ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Η φύσις απεχθάνεται το κενό»

Παλαινή λαϊκή ρήση.

Όπως ήδη προαναφέρθηκε στην παρούσα διπλωματική ημερομηνία κλειδί για την αλλαγή του ρου της παγκόσμιας οικονομικής ιστορίας ήταν η 15^η Αυγούστου 1973, όταν ο Νίξον εγκατέλειψε τη μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό, στέλνοντας στο χρονοντούλαπο της Ιστορίας το σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Μπρέτον Γουντς και πλέον εναπόθεσε τις ισοτιμίες των νομισμάτων των κρατών όλου του κόσμου στο «αόρατο χέρι της αγοράς». Από εκείνη τη στιγμή δημιουργήθηκε ένα μεγάλο κενό στα οικονομικά δρώμενα του πλανήτη, που όπως είναι φυσικό έπρεπε να καλυφθεί, ήταν μια στιγμή που γεννήθηκαν ευκαιρίες και δημιουργήθηκαν δυναμικές που αντικατόπτριζαν τις διάφορες σχολές σκέψης, αλλά και τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων της εποχής.

Το δεδομένο ήταν η υπαναχώρηση των ΗΠΑ από τη δέσμευση που είχαν αναλάβει απέναντι στις υπόλοιπες χώρες και το διεθνές οικονομικό σύστημα. Το ενδεχόμενο μιας ακόμη οικονομικής κατάρρευσης του διεθνούς συστήματος, απλά δεν ήταν επιλογή. Οπότε μονόδρομος ήταν η δημιουργία ενός νέου κατεστημένου, ή ενός σχεδόν νέου οικονομικού κατεστημένου (αφού οι οργανισμοί που η συνάντησή στο Bretton Woods ίδρυσε, θα συνέχιζαν τη λειτουργία τους υποστηρίζοντας τη νέα μορφή παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης).

6.2 ΝΕΑ ΤΑΞΗ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

«Τα πάντα ρει και ουδέν μένει»

Ηράκλειτος.

Η κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods (και αφού **η φύση απεχθάνεται το κενό**), οδήγησε σε μια νέα τάξη πραγμάτων. Το νέο σύστημα που δημιουργήθηκε, ή και «μη σύστημα» λόγω έλλειψης προσχεδιασμένης δομής, κανόνων, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων για τους συμμετέχοντες. Η νέα τάξη στα

οικονομικά δρώμενα, χαρακτηρίστηκε ως ad hoc σύστημα και de facto σύστημα λόγω του τρόπου κατάληξης σε αυτό. Ad hoc, διότι ήταν αποτέλεσμα του μη προγραμματισμένου και μη θεμιτού γεγονότος της κατάρρευσης, ενώ de facto διότι επιβλήθηκε από τις περιστάσεις χωρίς κατ' αρχάς να υπάρχει δυνατότητα επέμβασης. Ανεξάρτητα όμως από τη σημειολογική αξία της χρήσης του όρου σύστημα, η οποία δεν αποτελεί αντικείμενο εξέτασης εδώ, η διάδοχη κατάσταση το 1971 είχε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (Ocampo 2016).

Η νέα τάξη πραγμάτων σχεδιάστηκε από οικονομολόγους πολιτικούς επιστήμονες οι οποίοι επιστράτευσαν το σύνολο των δυνατοτήτων της προβλεπτικότητάς τους, όμως δεν κατάφεραν να αποδεσμευτούν από τις καταβολές τους, που τους χαρακτήριζαν. Οι συνθήκες μέσα στις οποίες ζούσαν και τα βιώματά τους αποτελούσαν περιοριστικούς παράγοντες για τη σχεδίαση ενός συστήματος παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης, το οποίο αντιμετώπιζοντας ικανό αριθμό κρίσεων, κατάφερε να επιβιώσει μέχρι σήμερα με τις ανάλογες διορθωτικές κινήσεις. Οι συνθήκες της ζωής τα τελευταία πενήντα χρόνια μεταβλήθηκαν σε όλους τους τομείς, όπως η τεχνολογία (που γνώρισε αλματώδη εξέλιξη), όπως και η βιομηχανική παραγωγή. Τα παραπάνω συμπαρέσυραν σημαντικές αλλαγές στην οικονομία των κρατών. Νέες προκλήσεις ξεπήδησαν όπως η παγκόσμια προστασία του κλίματος, η καταπολέμηση οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων και (σε αντίθεση με την εποχή της αποικιοκρατίας) η προφύλαξη των φυσικών πόρων των αναπτυσσόμενων κρατών. Η εποχή του διαδικτύου, η ηλεκτρονική διασύνδεση των αγορών και η ψηφιοποίηση των νομισμάτων δημιούργησαν νέα δεδομένα, που έγινε μεγάλη προσπάθεια να εισαχθούν ως όροι στην παγκόσμια οικονομία. Οι οργανισμοί που ιδρύθηκαν στη διάσκεψη του Bretton Woods αλλά και δημιουργία νέων όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ), η Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών (ITU), ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) αποτέλεσαν μια πραγματικότητα που στο πλαίσιο της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης θα συνέβαλαν στην ισορροπία και την αντιμετώπιση των κρίσεων κάθε είδους. Παράλληλα τα κράτη στο εσωτερικό τους προχώρησαν σε πληθώρα αλλαγών και μεταρρυθμίσεων προκειμένου να καταφέρουν όχι μόνο να επιβιώσουν στη διαμορφωθείσα οικονομική κατάσταση αλλά και να πρωτοστατήσουν στη νέα τάξη πραγμάτων.

Η νέα πραγματικότητα υπογραμμίζονταν από την ατονία της «παγκόσμιας κηδεμονίας» από τις ΗΠΑ και την επικράτηση των κρατών ως κύριοι δρώντες του συστήματος με σχέσεις που είναι πολυδιάστατες χαρακτηρίζονται από ανισορροπία σε πολιτικό, οικονομικό, στρατιωτικό και οικονομικό επίπεδο, κάτι που υπογραμμίζει ότι δεν απολαμβάνουν όλοι οι δρώντες τις δυνατότητες που προσφέρει το σύστημα. Όμως τα σημαντικά θετικά αποτελέσματα της διάσκεψης του Bretton Woods επέτρεψαν την άμεση επανεκκίνηση της παγκόσμιας οικονομίας που χαρακτηρίστηκε από απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και της απελευθέρωσης των αγορών. Σημαντικό ρόλο έπαιξαν, για ακόμη μια φορά οι οργανισμοί που ιδρύθηκαν από τη διάσκεψη του Bretton Woods, οι οποίοι μετεξελίχτηκαν και οι ίδιοι, (αντιλαμβανόμενοι πως σε αντίθετη περίπτωση θα είχαν την τύχη των δεινοσαύρων). Κυρίαρχη θέση στη νέα τάξη πραγμάτων θα έχει ο ΠΟΕ, το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα.

6.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΤΑΞΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Μετά την ημερομηνία ορόσημο του 15αύγουστου του 1973, το διεθνές οικονομικό στερέωμα απέκτησε δυναμικά χαρακτηριστικά τα οποία καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό τη συμπεριφορά κρατών και ιδιωτών. Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά ήταν τα παγκόσμια αποθεματικά, που μέχρι εκείνη τη στιγμή βασίζονταν στο δολάριο και κατ'επέκταση στο χρυσό. Έτσι το δολάριο σε μεγάλο βαθμό συνέχισε να αποτελεί αποθεματικό νόμισμα, όμως ήταν πλέον πολύ περισσότερο ευάλωτο σε κερδοσκοπικές επιθέσεις. Παράλληλα το διάσημο πολύτιμο μέταλλο, ο χρυσός, διατήρησε τη θέση του ως παγκόσμιο αποθεματικό, ενώ σε περιόδους κρίσεων²⁵ ενίσχυσε σημαντικά τη θέση του ως επενδυτικό καταφύγιο.

Ταυτόχρονα κάθε χώρα είχε (θεωρητικά τουλάχιστον) τη δυνατότητα να καθορίζει τον τρόπο υπολογισμού της αξίας του νομίσματός της. Υπήρχε όμως η υποχρέωση να μην χειραγωγεί το νόμισμά της και τη συναλλαγματική του ισοτιμία, κάτι που τα τελευταία χρόνια έχει προκαλέσει εντάσεις μεταξύ κυρίαρχων οικονομικών δυνάμεων (ΗΠΑ-Κίνας). Παράδειγμα στο τελευταίο αποτελεί η διολίσθηση του γιuan τον Αύγουστο του 2019 κάτω από το ψυχολογικό όριο της

²⁵ Όπως στην περίοδο της πανδημίας του Covid-19 και στην οικονομική κρίση του 2008.

ισοτιμίας 7 προς 1 με το δολάριο, για πρώτη φορά τα τελευταία δέκα χρόνια, κάτι που έδωσε την αφορμή για να κηρύξει η Ουάσιγκτον την Κίνα «χειραγωγό νομίσματος», καθώς η υποτίμηση του νομίσματος καθιστά φθηνότερα τα κινεζικά προϊόντα και εξομαλύνει τις επιπτώσεις των δασμών που έχουν ήδη επιβληθεί από τις ΗΠΑ. Παρόλα αυτά, επίσημα, οι συζητήσεις ΗΠΑ- Κίνας για την επίλυση των εμπορικών τους διαφορών (μεταξύ των οποίων και οι συναλλαγματικές ισοτιμίες) δεν είχαν διακοπεί. (Γενικά η κυβέρνηση Τράμπ θεωρώντας ότι το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ με την Κίνα ωφελούσε οικονομικά περισσότερο την Κίνα και αποδίδοντας το κυρίως σε αθέμιτες πρακτικές της κινέζικης κυβέρνησης που χρησιμοποιεί επιδοτήσεις και δασμούς για την υποστήριξη των κινεζικών προϊόντων, προέβη σε μία πολιτική που είχε ως σκοπό την σταδιακή απεξάρτηση της αμερικάνικης οικονομίας από την Κίνα) (Τζ.Τράμπ 2017).

Βασικό χαρακτηριστικό των ελεύθερων αγορών είναι η απελευθέρωση των ροών κεφαλαίων, όπου πλέον κάθε κράτος είχε τη δυνατότητα να καθορίζει τις ροές των κεφαλαίων από και προς τη χώρα, με κατεύθυνση (της συντριπτικής πλειοψηφίας των κρατών) προς τη βαθμιαία απελευθέρωση των ροών κεφαλαίων. Επίσης η σταθερότητα που επικράτησε την πεντηκονταετία μετά το 1973 επέτρεψε στα κράτη να προβαίνουν σε μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους σχεδιασμούς και να αυξάνουν την στήριξη του ισοζυγίου πληρωμών τους και να καλύπτουν τα όποια δημοσιονομικά τους κενά με συνδυασμούς δανειοληψίας και λήψης δημοσιονομικών μέτρων, ενώ παρατηρήθηκε μια προσπάθεια (η οποία δεν είχε πάντα τα επιθυμητά αποτελέσματα) απομάκρυνσης από το ΔΝΤ και τα κεφάλαιά του (τα οποία όπως ήδη αναφέρθηκε συνεπάγονταν εφαρμογή σκληρών «πακέτων» μέτρων) από τις δανειολήπτριες χώρες.

Ποτέ όμως κόσμος της αγοράς δεν ήταν επίπεδος. Τον προηγούμενο αιώνα ο δυτικός κόσμος διατηρούσε ακόμη την ανταγωνιστικότητα του στην αγορά εργασίας και η παγκοσμιοποίηση δημιουργούσε ένα κλίμα ευδαιμονίας διάχυτο τόσο στον επιχειρηματικό κόσμο όσο και στη μεσαία τάξη των εργατών. Ήταν μια κατάσταση «win-win» για όλους μέχρι την στιγμή που οι μεγάλες αγορές εργασίας της Ανατολής άνοιξαν την κερκόπορτα στο ελεύθερο εμπόριο. (Fishman 2006). Αυτό το νέο εργατικό δυναμικό ήταν πρόθυμο να δουλέψει για λιγότερα χρήματα και κάτω από δυσχερέστερες συνθήκες, γεγονός που δημιουργούσε προϋποθέσεις για μεγαλύτερα κέρδη για τις επιχειρήσεις. Δεδομένου των

παραπάνω οι οικονομίες της Δύσης έπρεπε να ανταγωνιστούν τις σκληρές και φθηνές αγορές εργασίας της Ασίας. Τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα να δημιουργηθούν πιέσεις στις ευρωπαϊκές αγορές εργασίας, οι οποίες κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν τις αντίστοιχες ασιατικές. Τα ισχύοντα εργασιακά κεκτημένα των ανεπτυγμένων χωρών και η διασφάλιση των ποιοτικών προτύπων στα προϊόντα και στις υπηρεσίες τέθηκαν υπό αμφισβήτηση, στον βωμό του σκληρού ανταγωνισμού του ελεύθερου εμπορίου. Η παγκοσμιοποίηση που εκτενώς αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο αποκτά πλέον νέα διάσταση (ή μάλλον την πλήρη της διάσταση) και διαρκώς επεκτείνεται και κατακτά νέες διαστάσεις του οικονομικού βίου των ανθρώπων ανά τη υφήλιο.

Ο νεοφιλελευθερισμός αποτελεί ακόμη ένα χαρακτηριστικό των εντελώς ελεύθερων αγορών (η πρόθεση νέο- έχει σκοπό να πετύχει τη διαφοροποίηση από την έννοια του φιλελευθερισμού) και αποτελεί προσπάθεια απομάκρυνσης από τις κενσκιανές θεωρίες ως προς την «οικονομία της αγοράς». Επίσης ο νεοφιλελευθερισμός προωθεί τη συρρίκνωση των κρατικών αρμοδιοτήτων σε οικονομικά θέματα και την ισχυροποίηση του εποπτικού και ρυθμιστικού ρόλου του, καθώς τα συμφέροντα του ατόμου-πολίτη είναι το κέντρο, με δεδομένη πάντα την πίστη στη δυνατότητα αυτορρύθμισης των αγορών.

6.4 ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ (ΔΝΣ)

Το ΔΝΣ είναι το σύνολο κανόνων, θεσμών και συμβάσεων που διέπουν την άσκηση νομισματικών πολιτικών, τις συναλλαγματικές ισοτιμίες και την παροχή διεθνούς ρευστότητας. Είναι στενά συνδεδεμένο με το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, καθώς επηρεάζει τη λειτουργία του- με την παροχή ρευστότητας στην αγορά. Το σύγχρονο ΔΝΣ έχει πολλά κοινά σημεία με τα προηγούμενα, (στη βάση της φύσης των προβλημάτων που καλείται να λύσει- δημιουργία νέων χρηματοοικονομικών εργαλείων λόγω του αυξητικού ρυθμού των διεθνών συναλλαγών²⁶ και του βαθμού απορρύθμισης των χρηματαγορών).

²⁶ Ο όγκος του χρήματος που διαχειρίζονται ημερησίως οι αγορές ξένου συναλλάγματος αυξήθηκε από αμελητέα ποσά στα τέλη του 1950, στα 590 δις δολάρια το 1989 και στα 1,5 τρις δολάρια (1998), πριν υποχωρήσει στο 1,2 τρις δολάρια το 2001.

Οι διεθνείς οργανισμοί (Όμιλος Παγκόσμιας Τράπεζας, ΔΝΤ) σε συνδυασμό με μεγάλες κεντρικές τράπεζες (Federal Bank, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Asian Development Bank-ADB και Κεντρική τράπεζα της Κίνας-PBOC), αποτελούν θεσμικά όργανα διαμόρφωσης του παγκόσμιου νομισματικού συστήματος. Το ΔΝΤ παρακολουθεί το ΔΝΣ και παρεμβαίνει όπου χρειαστεί προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική λειτουργία του και επιδιώκει, όπως προαναφέρθηκε στην παρούσα διπλωματική, την επίτευξη (στο βαθμό που είναι εφικτό) της σταθερότητας των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες σήμερα διαμορφώνονται στις αγορές συναλλάγματος, ανάλογα με τις υφιστάμενες προσδοκίες για οικονομική και κοινωνική τους ανάπτυξη, με ελάχιστες εξαιρέσεις²⁷.

Οι νομισματικές πολιτικές των κρατών, μεσο-μακροπρόθεσμα αποδίδουν εξέχοντα ρόλο στις νομισματικές και πιστωτικές εξελίξεις. Πολλοί παράγοντες επηρεάζουν τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής συμπεριφοράς μιας χώρας, του πληθωρισμού της και των επιτοκίων της. Η συναλλαγματική ισοτιμία ενός νομίσματος συνήθως καθορίζεται από τη δύναμη ή την αδυναμία της οικονομίας κάθε χώρας και των προοπτικών της. Ταυτόχρονα, το νόμισμα κάθε χώρας μπορεί να συμβάλει στο εμπορικό πλεόνασμα ή έλλειμμά της στο πέρασμα του χρόνου. Έτσι ένα ασθενές νόμισμα καθιστά τις εισαγωγές πιο ακριβές, μειώνοντας την αγοραστική δύναμη των πολιτών ενώ ενθαρρύνει τις εξαγωγές καθιστώντας τις φθηνότερες στο εξωτερικό.

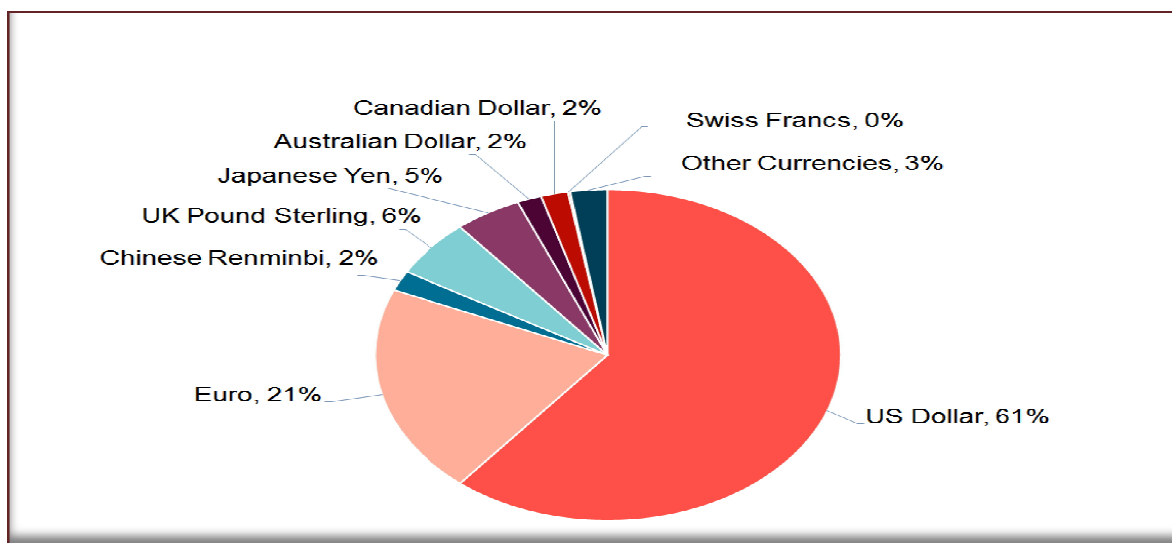
6.5 ΤΟ ΔΟΛΑΡΙΟ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΩΣ ΚΥΡΙΟ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ ΝΟΜΙΣΜΑ

Ο ρόλος του δολαρίου ΗΠΑ ως παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα καθορίζεται από τα ποσά των περιουσιακών στοιχείων σε δολάρια ΗΠΑ-χρεόγραφα ΗΠΑ, εταιρικά ομόλογα κ.λπ.- που κατέχουν κεντρικές τράπεζες εκτός της Fed- στα συναλλαγματικά τους αποθέματα. Για να μειωθεί ο ρόλος του δολαρίου ως παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα, αυτές οι κεντρικές τράπεζες θα πρέπει να απορρίψουν το δολάριο. Τα παγκόσμια αποθεματικά είναι περιουσιακά στοιχεία των κεντρικών τραπεζών που διατηρούνται σε διαφορετικά νομίσματα και

²⁷ Πχ. η Σαουδική Αραβία χρησιμοποιεί για το Ριάλ σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία, συνδεδεμένη με το δολάριο, ενώ η κεντρική τράπεζα της διατηρεί μεγάλα συναλλαγματικά αποθεματικά για τη διατήρηση της ισοτιμίας με παρεμβάσεις.

χρησιμοποιούνται κυρίως για την υποστήριξη των υποχρεώσεών τους. Ακόμη μερικές φορές οι κεντρικές τράπεζες χρησιμοποιούν αποθεματικά για να βοηθήσουν στη στήριξη των αντίστοιχων νομισμάτων τους.

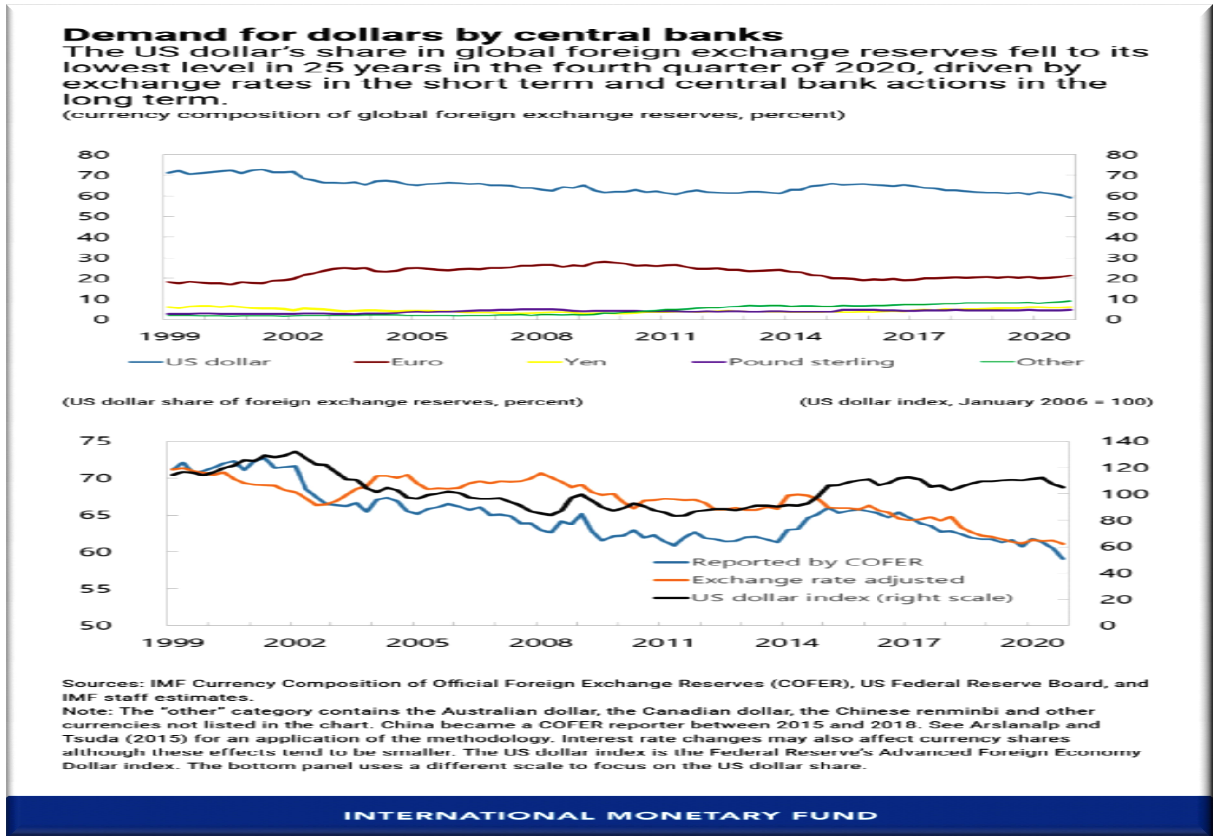
Το δολάριο, ωστόσο, παραμένει το μεγαλύτερο νόμισμα που κατέχουν οι παγκόσμιες κεντρικές τράπεζες. Τα στοιχεία του ΔΝΤ έδειξαν ότι τα αποθεματικά σε δολάρια ΗΠΑ ανήλθαν σε 6,937 τρισεκατομμύρια δολάρια, ή το 60,4% των διατιθέμενων αποθεματικών το τρίτο τρίμηνο, ενώ κατά

Εικόνα 1: Διάγραμμα παγκόσμιων αποθεματικών ανά νόμισμα.

Πηγή: <https://data.imf.org/?sk=E6A5F467-C14B-4AA8-9F6D-5A09EC4E62A4>

το δεύτερο ήταν 6,899 τρισεκατομμύρια δολάρια, που αντιστοιχεί σε μερίδιο 61,2% του συνόλου (IMF 2020)(εικ.1). Στο τέλος του τέταρτου τριμήνου του 2020, περίπου το 59% των παγκόσμιων συναλλαγματικών αποθεμάτων ήταν δολάρια, συνολικού ύψους άνω των 7 τρισεκατομμυρίων δολαρίων. Ήταν η πρώτη φορά που το μερίδιο του δολαρίου στα παγκόσμια νομισματικά αποθέματα έπεσε κάτω από το 60% από το 1997. Η αξία του δολαρίου το 1998 αυξήθηκε στο υψηλότερο επίπεδο εδώ και περισσότερο από μια δεκαετία, αντανακλώντας την έντονη ζήτηση για το νόμισμα μετά την οικονομική κρίση της Ανατολικής Ασίας. Συγκριτικά, το ευρώ αντιπροσώπευε το 21,2% των παγκόσμιων αποθεμάτων το τέταρτο τρίμηνο του 2020, ενώ το γιεν Ιαπωνίας αντιπροσώπευε μόλις πάνω από το 6%. Φέτος το δεύτερο τρίμηνο του 2021, το δολάριο αντιπροσώπευε το 59,23% των συνολικών αποθεματικών πέφτοντας στα χαμηλότερα επίπεδα 25ετών.(IMF 2021).

Εικόνα 2: Διάγραμμα παγκόσμιων αποθεματικών του δολαρίου σε βάθος 25ετίας.
 Πηγή: <https://blogs.imf.org/2021/05/05/us-dollar-share-of-global-foreign-exchange-reserves-drops-to-25-year-low/>

Η πτώση του δολαρίου στα παγκόσμια αποθέματα ακολούθησε την πτώση του δολαρίου καθώς η πανδημία του COVID-19 ριζώνει και η Federal Reserve μείωσε τα βραχυπρόθεσμα επιτόκια και αύξησε την προσφορά δολαρίων που διατίθενται στις κεντρικές τράπεζες προκειμένου να διευκολύνει τις οικονομικές συνθήκες. Παρόλα αυτά δεν διαφαίνεται το δολάριο να χάνει την ιδιότητά του ως παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα λόγω της έλλειψης αξιόπιστων εναλλακτικών λύσεων .

Η εκδότης χώρα ενός παγκόσμιου νομίσματος δεν υπόκειται στους ίδιους περιορισμούς προσαρμογής του ισοζυγίου της, με τις άλλες χώρες. Οι ΗΠΑ μπορούν να αναχρηματοδοτήσουν το έλλειμμά τους με κεφάλαια του δικού τους νομίσματος που χρησιμοποιούνται στο εξωτερικό. Δύνανται να έχουν δημοσιονομικά και εξωτερικά ελλείμματα χωρίς αυτό να δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα, παρά μόνο για τις άλλες χώρες που διαθέτουν αποθεματικά σε δολάρια, καθώς μια μείωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας υποβαθμίζει την αξία

των συναλλαγματικών τους αποθεμάτων. Αυτή άλλωστε, είναι «η παγίδα του δολαρίου» στην οποία έχει περιπέσει σήμερα η Κίνα.

6.6 ΚΥΡΙΑΡΧΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΝΤΕΛΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΑΓΟΡΩΝ

6.6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Προκειμένου να γίνει πλήρως κατανοητό το περιβάλλον της σύγχρονης διεθνοποίησης των εντελώς ελεύθερων αγορών οφείλουμε να ερευνήσουμε με λεπτομέρεια τις τάσεις που υφίστανται σε αυτές και διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό τη δυναμική που αυτές αναπτύσσουν, καθώς είναι πλήρως κατανοητό ότι αυτές σε καμιά περίπτωση δεν θα μπορούσαν να περιγραφούν με όρους στατικότητας και ακινησίας.

Η ανάλυση των τάσεων αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο στην κατανοητική προσέγγιση καθώς ο όρος της τάσης εμπεριέχει την έννοια της επανάληψης ενός φαινομένου, δηλαδή δεν γίνεται αναφορά σε μεμονωμένο και τυχαίο φαινόμενο, αλλά σε φαινόμενο το οποίο επαναλαμβάνεται, όχι απαραίτητα σε συγκεκριμένο μοτίβο. Έτσι καθίσταται δυνατή η μελέτη της επαναληπτικότητας και της μελλοντικής επανεμφάνισης ενός φαινομένου. Από το σύνολο των τάσεων θα εξεταστούν στην παρούσα διπλωματική, λόγω της φύσεως της αυτής κάθε αυτής, μόνο οι κυρίαρχες τάσεις, οι οποίες ασκούν κάποιου είδους κυριαρχική επίδραση στο διεθνές οικονομικό γίγνεσθαι. Οι τάσεις αυτές επικρατούν, καθορίζονται και καθορίζουν, ήτοι τελούν σε διαλεκτική και δυναμική αλληλεξάρτηση με τις διεθνείς οικονομικές εξελίξεις.

6.6.2 ΓΕΝΝΕΣΗ ΚΡΑΤΩΝ

Μετά το 1973 παρατηρούμε στο διεθνές στερέωμα τη διάσπαση ομοσπονδοποιημένων κρατών στα εξ ων συνετέθησαν. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκαν πολλά νέα αυτόνομα κράτη (πχ. διάλυση Γιουγκοσλαβίας, Τσεχοσλοβακίας και Σοβιετικής Ένωσης). Η κατάρρευση των κρατών αυτών είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία επιμέρους κρατικών οντοτήτων. Το φαινόμενο όμως να υπάρχουν σε λανθάνουσα μορφή «κράτη» εντός κρατών, ακόμη και εντός μη ομοσπονδοποιημένων κρατών, δημιουργεί κινήματα τα οποία σε

κατάλληλες (για αυτά) συνθήκες είναι δυνατόν να έρθουν στην επιφάνεια και να παράξουν εμφανή αποτελέσματα με μορφή αναταραχών που μπορεί (ή και όχι) να επιφέρουν οικονομικές και κοινωνικές εντάσεις. Σε πολλές περιπτώσεις υφίστανται ενδείξεις που ενισχύουν τις διασπαστικές τάσεις (πχ. Χώρα των Βάσκων, Σκωτία-που τηρεί και εσωτερικό διαφοροποιημένο ως προς τη λίρα Αγγλίας νόμισμα, Καταλωνία, Κουρδιστάν). Ταυτόχρονα είναι άξιο αναφοράς το γεγονός ότι πολλές οικονομίες είναι δομημένες στη βάση της ομοσπονδίας και αυτό συμβαίνει κυρίως σε μεγάλες οικονομίες (ΗΠΑ, Κίνα, Αυστραλία). Οι οικονομίες αυτές διακρίνονται από διακυβέρνηση σε διαφορετικά εσωτερικά επίπεδα. Η αποκέντρωση ή συγκέντρωση εξαρτάται από το πλαίσιο στο οποίο είναι δομημένη η καθεμιά από αυτές.

Ποιος είναι όμως ο λόγος ο οποίος ωθεί τις μικρές κρατικές οντότητες που διαβιούν κάτω από την ομπρέλα ομοσπονδοποιημένων οικονομιών να διεκδικήσουν την αυτοτέλειά τους; Τα αίτια είναι πολυεπίπεδα και μπορεί να φέρουν πολιτικό, ιστορικό, εθνικό, πολιτιστικό ή και οικονομικό μανδύα. Οι συνέπειες της αύξησης του αριθμού των κρατών στον κόσμο είναι σημαντικές, καθώς επηρεάζεται η παγκόσμια οικονομική διεθνής τάξη, στο βαθμό που επηρεάζονται η λήψη αποφάσεων, και διαμορφώνεται εκ νέου η οικονομική, εμπορική και πολιτική διάταξη. Συναφώς ο τρόπος καθορισμού των οικονομικών, πολιτικών και εμπορικών σχέσεων της Τσεχοσλοβακίας διαφέρει από αυτόν των δυο κρατών που προέκυψαν από τη διάλυσή της. Με τον τρόπο αυτό και κατ'αναλογία επηρεάζεται η διεθνής οικονομική τάξη και κατάσταση.

6.6.3 ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Τα τελευταία πενήντα χρόνια έχει παρατηρηθεί αλματώδης ανάπτυξη του τεχνολογικού παράγοντα. Οι μεταφορές, οι τηλεπικοινωνίες, η δημιουργία του διαδικτύου την δεκαετία του '80, η δημιουργία του «internet of things»²⁸, το ηλεκτρονικό εμπόριο στα τέλη της χιλιετίας έχουν οδηγήσει στη λεγόμενη «4^η βιομηχανική επανάσταση». Είναι φανερό ότι η τεχνολογική ανάπτυξη λειτουργεί

²⁸ Η ιδέα ενός συστήματος συνδεδεμένων ηλεκτρονικών υπολογιστών, μηχανικών και ψηφιακών συσκευών που διαθέτουν μοναδικούς τρόπους αναγνώρισης και την ικανότητα να μεταδίδουν δεδομένα κατά μήκος ενός δικτύου χωρίς να χρειάζεται ανθρώπινη παρέμβαση. <https://www.autoidlabs.org/>

ως επιταχυντής των εμπορικών συναλλαγών και δραστηριοτήτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των δυνατοτήτων της τεχνολογίας είναι προσπάθεια αντιμετώπισης τόσο του ίδιου του Covid-19, όσο και των αποτελεσμάτων του, όπως στο εκπαιδευτικό επίπεδο, που κατάφερε να καλύψει (σε όσο βαθμό ήταν δυνατό) τα κενά στην εκπαιδευτική δραστηριότητα η οποία προέκυψε από τις απανωτές καραντίνες που επιβλήθηκαν στους πολίτες ανά τον κόσμο.

Παράλληλα η τεχνολογική ανάπτυξη γεννά την ανάγκη θέσπισης διεθνών κανόνων που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά ιδιωτών και κρατών. Οι διατάξεις των Διεθνών Οργανισμών σε αυτό το πεδίο συχνά φτάνουν στα όριά τους και αναγκάζονται να προβούν σε μεταρρυθμίσεις προκειμένου να συνεχίσουν να ρυθμίζουν την παγκόσμια οικονομία.

Μελέτη του ΠΟΕ υπολογίζει ότι η τεχνολογία είναι σε θέση να αυξήσει το παγκόσμιο εμπόριο κατά 1,8% έως το 2030²⁹. Σειρά τεχνολογικών καινοτομιών όπως η αλυσίδα κοινοποιήσεων (blockchain), η τεχνητή νοημοσύνη (artificial intelligence), the internet of things, το 3-d printing, πρόκειται στα προσεχή χρόνια να προκαλέσουν απανωτές επαναστάσεις στα εμπορικά δρώμενα παγκοσμίως. Αυτό θα συμπαρασύρει σειρά μέτρων, κανόνων και προσαρμογής των αρμοδιοτήτων των Διεθνών Οργανισμών και πιθανώς να κλονίσουν την ύπαρξή τους.

6.6.4 ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΔΟΜΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Η απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων είχε ως αποτέλεσμα την τροποποίηση των δομών παραγωγής και εμπορίου, τόσο στις αναπτυγμένες, όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η επιχειρήσεις σήμερα έχουν τη δυνατότητα να μεταφέρουν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα μεταξύ των κρατών, φτάνει να διαθέτουν τα απαραίτητα κεφάλαια κίνησης και κατάλληλα εκπαιδευμένο για αυτό το σκοπό προσωπικό. Ολόκληρες επιχειρήσεις ή παραγωγικές μονάδες μεταφέρονται διασυνοριακά με μεγαλύτερη ευκολία από ότι σε άλλες εποχές. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι στις μέρες μας για πρώτη φορά εμφανίζονται σημάδια αναστροφής της πορείας των επιχειρήσεων προς αγορές των αναπτυσσόμενων

²⁹ Η μελέτη έλαβε χώρα προ της εμφάνισης του Covid-19

χωρών. Υπάρχουν δηλαδή επιχειρήσεις οι οποίες αποσύρονται από αγορές (όπως αυτή της Κίνας) και επιστρέφουν στην εγχώρια παραγωγή.

Προσφιλής παραγωγική διαδικασία στις διεθνείς επιχειρήσεις τα τελευταία χρόνια αποτελεί το φαινόμενο της διασποράς των πηγών παραγωγής και της ίδιας της παραγωγικής διαδικασίας. Το outsourcing όπως ονομάζεται το παραπάνω φαινόμενο οφείλει την ύπαρξή του στην τεχνολογική ανάπτυξη, και αποτελεί μια σύγχρονη μέθοδο παραγωγής, κατά την οποία οι επιχειρήσεις εκμεταλλεύονται το φτηνότερο παραγωγικό κόστος, με αποτέλεσμα τα εξαρτήματα ενός σύγχρονου πολύπλοκου προϊόντος (αυτοκίνητο, Η/Υ) να παράγονται σε διάφορες χώρες, να εξάγονται προς νέα χώρα όπου συναρμολογείται το προϊόν, συσκευάζεται και διατίθεται σε νέες αγορές. Το outsourcing παρά το γεγονός ότι φαίνεται αθώο εκ πρώτης όψεως και ακίνδυνο, εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους, καθώς προκύπτει κατά τη διαδικασία πληθώρα νομικών θεμάτων και θεμάτων ασφαλείας (κανονισμοί ασφαλείας, δασμοί, χώρα κατασκευής προϊόντος).

Αντίστοιχα υφίσταται το θέμα της (νόμιμης) κινητικότητας εργατικού δυναμικού μεταξύ των συνόρων. Στις περιπτώσεις που η κινητικότητα εργατικού δυναμικού αποκτά μαζικές διαστάσεις, δημιουργεί σοβαρά προβλήματα, τα οποία επεκτείνονται σε παγκόσμιο επίπεδο. Η μετακίνηση αυτή επηρεάζει το θεσμικό και νομικό πλαίσιο των Διεθνών Οργανισμών, καθώς και τις ροές των επενδύσεων.

6.6.5 ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Η πληροφορία ανέκαθεν είχε τεράστια αξία σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Το ίδιο συμβαίνει λοιπόν και στον οικονομικό τομέα. Η τεχνολογία επιτρέπει σε μεγάλο βαθμό την πληροφορία να αποτελέσει αποτέλεσμα συναλλαγής. Η ταχύτητα διάδοσης, αποθήκευσης και επεξεργασίας τεράστιων πληροφοριακών δεδομένων δημιουργεί ζητήματα στη διαχείριση των παγκόσμιων ελεύθερων αγορών, καθώς ο έλεγχος της πληροφορίας αυξάνει κατακόρυφα την ισχύ και την επιρροή του ατόμου- οργανισμού- επιχείρησης που την κατέχει. Η τεχνολογική χρήση της πληροφορίας δίνει στον κατέχοντα το «δικαίωμα³⁰» της επιβολής και της εισόδου σε προσωπικούς τομείς και δεδομένα

³⁰ καταχρηστική χρήση

που αμφισβητούν την ίδια την έννοια της ανθρώπινης ύπαρξης. Σε παγκόσμια κλίμακα υφίστανται τρομακτικά κενά στην προστασία των προσωπικών δεδομένων και παρά το γεγονός ότι οι νομοθέτες έχουν επιτελέσει σημαντικό έργο στον τομέα αυτό, ακόμη που υφίστανται δυνατότητες κερδοσκοπίας από την αήθη εκμετάλλευσή τους. Ο Διεθνείς Οργανισμοί καταβάλλουν σημαντική προσπάθεια στον τομέα αυτό, όμως υπάρχουν πολλές κυβερνήσεις οι οποίες δεν έχουν καταβάλλει την αντίστοιχη προσπάθεια επιβολής των διεθνών κανόνων στον τομέα αυτό.

6.6.6 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΓΟΡΩΝ

Σήμερα καμιά οικονομία δεν είναι αυτάρκης, αλλά υπάρχουν σχέσεις αλληλεξάρτησης. Αυτό είναι απόρροια της παγκοσμιοποίησης των αγορών. Η κατάσταση αυτή επιτρέπει στα οικονομικά φαινόμενα να διαδίδονται ταχύτατα από τη μια οικονομία στην άλλη με μορφή επιδημίας. Ταυτόχρονα τα σύνορα των οικονομιών, δεν μπορούν ούτε να προστατέψουν το εσωτερικό τους, ούτε να περιορίσουν τις παθογένειες άλλων οικονομιών. Το παραπάνω όμως έχει και μια «ιδιαίτερη» παρενέργεια, τον περιορισμό (και όχι πλήρη εξαφάνιση) των φορολογικών παραδείσων. Η διεθνής φορολογική πρόκληση θα αυξηθεί τα επόμενα χρόνια λόγω της αυξημένης ψηφιοποίησης και της κινητικότητας των περιουσιακών στοιχείων³¹. Η διεθνής συνεργασία στον τομέα αυτό αποτελεί ανάγκη, προκειμένου η απελευθέρωση του εμπορίου να αποβαίνει προς όφελος όλων και να μην ξεφεύγει από κάθε έλεγχο. (Damgaard, 2018)

Τα χρόνια μετά την κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods ακολούθησε μια εποχή αναστάτωσης και απώλειας του μέτρου που προκάλεσε διεθνείς στρεβλώσεις στον καταμερισμό εργασίας, των διεθνών πόρων και στα οφέλη των παγκοσμιοποιημένων αγορών. Παράγωγο της κατάστασης αυτής ήταν η ανισομερής κατανομή των οφελών υπέρ συγκεκριμένων εθνικών οικονομιών, επιχειρήσεων και ατόμων. Υπήρχαν λοιπόν ωφελημένοι σε μεγάλο βαθμό και άλλοι που μετρούσαν ζημίες. Το αποτέλεσμα ήταν να δημιουργηθεί μια (δικαιολογημένη σε μεγάλο βαθμό) δυσαρέσκεια σε βάρος των ελεύθερων αγορών. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα έχουν δημιουργηθεί κέντρα που στρέφονται

³¹ Όπως για πχ η φορολόγηση πολυεθνικών Facebook, Google, Tencent.

εναντίον της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και διαφαίνεται η λανθάνουσα τάση της εποχής της από-παγκοσμιοποίησης ή μετά-παγκοσμιοποίησης.

6.6.7 ΜΕΤΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟΣ

Όπως προαναφέρθηκε στην παρούσα διπλωματική, ο μερκαντιλισμός-προστατευτισμός είναι ικανός να δημιουργήσει πληθώρα (αρνητικής φύσεως) ζητημάτων. Έτσι ως προστατευτισμός ορίζεται η εγγενής διάθεση κάθε κράτους να προστατέψει την εγχώρια παραγωγή-οικονομία με λήψη διαφόρων μέτρων. Το νέο στο φαινόμενο αυτό έγκειται στην έξαρση του προστατευτισμού μέσω νέων μέτρων, ήτοι και μεταλλασσόμενος ή μεταλλαγμένος προστατευτισμός, ο οποίος αποτελεί αντίρροπη δύναμη στην παγκοσμιοποίηση. Έτσι, ενώ η παγκοσμιοποίηση τείνει στο άνοιγμα των συνόρων και των αγορών, ο προστατευτισμός προσπαθεί να πετύχει ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι τα αποτελέσματα των Γύρων της GATT αποτέλεσαν εφιαλτήριο για τον περιορισμό του προστατευτισμού.

Οι χώρες που υιοθέτησαν τους κανόνες του ΠΟΕ, εγκατέλειψαν σταδιακά τις προστατευτικές πρακτικές και άνοιξαν τα σύνορά τους, προσχωρώντας στις ελεύθερες αγορές. Ήρθε όμως η περίοδος που η παγκοσμιοποίηση έχασε το μέτρο, με αποτέλεσμα πολλές χώρες να κάνουν βήματα προς τα πίσω στον τομέα αυτό, και εφάρμοσαν προστατευτικά μέτρα, όπως μη δασμολογικά εμπόδια, περιορισμούς πρόσβασης στις αγορές, και έλεγχο (screening) των ξένων επενδύσεων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η προσπάθεια ευρωπαϊκών κρατών να περιορίσουν τις κινεζικές επενδύσεις στο έδαφός τους, αφού οι Κινέζοι είχαν αγοράσει κομβικές για τις ευρωπαϊκές οικονομίες επιχειρήσεις και συνέχιζαν να επεκτείνονται, με αποτέλεσμα οι κυβερνήσεις να θεωρήσουν πως οι οικονομίες τους όφειλαν να προστατευτούν. Έτσι ακόμη και η κορυφαία γερμανική οικονομία έλαβε προστατευτικά μέτρα όταν οι Κινέζοι είχαν αγοράσει το 10% της Daimler-Benz, και εφεξής σκρινάρουν τις κινεζικές επενδύσεις στην επικράτειά τους.

Ακόμη μια μορφή προστατευτισμού αποτελεί η αποχώρηση από διεθνείς ή περιφερειακές συμφωνίες, προκειμένου να υποστηριχθεί η λειτουργία των

εγχώριων επιχειρήσεων. Αυτό έκανε και η Μ. Βρετανία με την αποχώρησή της από την ΕΕ, το γνωστό BREXIT. Με την κίνηση αυτή η Μ. Βρετανία αυτοπεριορίζεται στα σύνορά της και δεν επιθυμεί πλέον τα ανοιχτά σύνορα με την ΕΕ. Σε αυτό το μήκος κύματος βρίσκονται και οι απειλές του πρώην προέδρου των ΗΠΑ Τραμπ, ο οποίος απειλούσε με αποχώρηση από διεθνείς συνθήκες, ενώ σταμάτησε και την χρηματοδότηση του ΠΟΥ. Το κίνητρο, πίσω από την εμπορική πολιτική του, ήταν να δημιουργήσει θέσεις εργασίας στις ΗΠΑ, να κλείσει το εμπορικό έλλειμμα και να ωφελήσει τους αμερικανούς πολίτες. (Τζ.Τράμπ 2017)

Αντίθετη μορφή προστατευτισμού, με ίδια όμως επιδιωκόμενα αποτελέσματα είναι ο λεγόμενος επιθετικός προστατευτισμός, με τον οποίο παρατηρείται παροχή κινήτρων (κυρίως φορολογικών) για προσέλκυση επενδύσεων, οι οποίες δεν απειλούν την εθνική οικονομία του κράτους που τον εφαρμόζει, παρά μόνο αποτελούν πηγή φορολογικών εσόδων.

6.6.8 ΕΞΑΣΘΕΝΙΣΗ ΤΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Με την τάση αυτή ο γράφων έχει ως στόχο να παρουσιάσει την απώλεια μέρους της δυνατότητας των κυβερνήσεων ανά τον κόσμο να χαράζουν αυτόνομη οικονομική πολιτική, καθώς όπως προαναφέρθηκε καμιά εθνική οικονομία δεν μπορεί να είναι αυτόνομη και αυάρκης. Έτσι είναι υποχρεωμένες οι κυβερνήσεις να ευθυγραμμίζονται με τις επιταγές των οργάνων της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης, προκειμένου να μπορούν να επιτελούν το ρόλο τους που δεν είναι άλλος από την προαγωγή της ευημερίας των λαών τους. Έτσι υπάρχουν κυβερνήσεις που στο πέρασμα των χρόνων άλλες έχουν παραδώσει σε υπερεθνικές δομές, και άλλες έχουν πέσει θύματα υφαρπαγής από μεγάλους οικονομικούς δρώντες (εθνικούς και μη).

Αποτέλεσμα είναι να υφίστανται κυβερνήσεις με ΑΕΠ μικρότερο από αυτό οικονομικών κολοσσών, ή ακόμα και επενδυτές που έχουν τη δύναμη να επηρεάζουν (ανάλογα με τα συμφέροντά τους) κυβερνήσεις, αποδεικνύοντας πως υφίσταται επικυριαρχία οικονομικών θεωρήσεων επί της ίδιας της δημοκρατίας. Όπως είναι φανερό οι κυβερνήσεις και οι ίδιοι οι πολίτες φέρουν ευθύνη για την παραπάνω τάση.

6.6.9 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται πολύ έντονα η τάση να αναπτύσσεται το διασυνοριακό εμπόριο υπηρεσιών. Οι υπηρεσίες είναι ένας παράγοντας της διεθνούς οικονομίας ο οποίος διαρκώς κερδίζει μερίδιο στο σύνολο της παγκόσμιας οικονομίας και μάλιστα σε βάρος του εμπορίου εμπορευμάτων. Το παραπάνω δυσχεραίνει σε μεγάλο βαθμό την εφαρμογή των διεθνών κανόνων εμπορίου, καθώς οι υπηρεσίες είναι άυλες και ως εκ τούτου είναι δύσκολο να ελεγχθούν. Έτσι σε αντίθεση με το εμπόριο προϊόντων που υπάρχουν μέθοδοι ρύθμισής του, στο εμπόριο υπηρεσιών αυτό δεν είναι εφικτό. Η θέσπιση ρυθμιστικού πλαισίου παγκοσμίως σε αυτόν τον τομέα είναι αναγκαία.

Υπηρεσίες όπως ο τουρισμός, η εκπαίδευση, η υγεία βρίσκονται σε μεγάλη άνοδο, και ο έλεγχός τους απαιτεί θέσπιση ρυθμιστικού πλαισίου. Η Γενική Συμφωνία για το Εμπόριο των Υπηρεσιών (General Agreement on Trade on Services-GATS) είναι μια προσπάθεια στην κατεύθυνση αυτή. Είναι μια συμφωνία στα πλαίσια του ΠΟΕ, που δε ρυθμίζει εξαντλητικά, αλλά θέτει ένα πλαίσιο κανόνων και αρχών, χωρίς όμως να δημιουργεί προβλήματα σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Συμφωνία για το Εμπόριο των Υπηρεσιών (Trade in Services Agreement-TISA) αποτελεί μετεξέλιξη της GATS, η οποία δεν βρίσκεται ακόμη σε ισχύ καθώς δεν έχει συμφωνηθεί στα πλαίσια του ΠΟΕ (στάδιο διαπραγματεύσεων).

6.6.10 ΕΞΑΡΣΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ

Το φαινόμενο της εμπορικής πειρατείας δημιουργεί σοβαρά προβλήματα σε επίπεδο διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης. Η παραβίαση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας γνωρίζει μεγάλη έξαρση από το 1995 και μετά. Τα στατιστικά στοιχεία και οι εκθέσεις δείχνουν ότι το μέγεθος της εμπορικής πειρατείας, σε παγκόσμια κλίμακα, είναι τεράστιο, όπως και οι εμπορικές ζημιές που υφίστανται οι δικαιούχοι των πνευματικών δικαιωμάτων (πρόσωπα ή και επιχειρήσεις).

Δυστυχώς σε αυτή την τάση σύμμαχος είναι η τεχνολογία (και όχι μόνο), καθώς μεγάλο μερίδιο ευθύνης φέρουν τοπικές κυβερνήσεις οι οποίες θεσπίζουν

μεν νόμους στην κατεύθυνση της προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων, όμως οι νόμοι αυτοί ποτέ δεν γνώριζαν ουσιαστική εφαρμογή. Το φαινόμενο αυτό οδήγησε στη σύναψη της Συμφωνίας TRIPs ή Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας Σχετιζόμενων με το Εμπόριο (Trade Related Aspects of Intellectual Property), η οποία συμφωνήθηκε στα πλαίσια του γύρου της Ουρουγουάης, και δεν προστατεύει μόνο τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά και τη δημόσια υγεία (προστασία από αμφιβόλου ποιότητας εμπορεύματα- παράνομα τσιγάρα).

6.6.11 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η εμφάνιση ανά την υφήλιο ακραίων καιρικών φαινομένων κρούει τον κώδωνα του κινδύνου στους ειδικούς επιστήμονες, οι οποίοι με τη σειρά τους πιέζουν για λήψη μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος σε ατομικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Τα μέτρα όμως αυτά τις περισσότερες φορές έχουν και οικονομικές προεκτάσεις. Η προσπάθεια περιορισμού των εκπομπών του CO₂ σε βιομηχανίες και μεταφορές απαιτούν τεράστια χρηματικά ποσά που δεν ξοδεύουν όλες οι χώρες αναλογικά. Έτσι π.χ. οι Σκανδιναβικές χώρες δίνουν τεράστια βαρύτητα στην τάση αυτή, ενώ άλλες δεν το πράττουν. Αυτό προκαλεί εμφανείς στρεβλώσεις στην παγκόσμια οικονομία, δημιουργώντας πλεονεκτήματα για ορισμένες χώρες και μειονεκτήματα (τουλάχιστον σε επίπεδο κόστους) για άλλες.

Το παραπάνω δημιουργεί ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα από επιπλέον κόστος συμμόρφωσης σε μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος, το οποίο παρά τις όποιες προσπάθειες έχουν γίνει στην κατεύθυνση αυτή δεν εξισορροπείται. Παράλληλα υπάρχουν κράτη που χρησιμοποιούν το περιβάλλον ως πρόσχημα προκειμένου να λάβουν προστατευτικά μέτρα για τις οικονομίες τους³².

³² Χαρακτηριστικό το παράδειγμα των ΗΠΑ που στα τέλη της δεκαετίας του 80 και στις αρχές της δεκαετίας 90 με το πρόσχημα ότι οι Μεξικανοί ψαράδες που ψάρευαν στον κόλπο του Μεξικού χρησιμοποιούσαν δίχτυα που εκτός από τον τόνο (που εξήγαγαν σε κονσέρβα στις ΗΠΑ σε καλύτερες τιμές από ότι οι Αμερικανοί με την παραγωγή τους μπορούσαν να πετύχουν) έπιαναν και τα δελφίνια του κόλπου του Μεξικό, εφάρμοσαν περιορισμούς στην ποσότητα του εισαγόμενου μεξικανικού τόνου. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Αλιευτικού Εμπορίου αργότερα αποφάνθηκε πως όλη η προσπάθεια των Αμερικανών ήταν προσχηματική με σκοπό την εφαρμογή προστατευτικών μέτρων για την οικονομία των ΗΠΑ και ότι ο πληθυσμός των δελφινιών στον κόλπο του Μεξικό δεν πλήττονταν από την αλίευση τόνου από τους Μεξικανούς ψαράδες.

6.6.12 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ DUMPING

Εδώ πλέον υπεισέρχεται η έννοια του κοινωνικού dumping που αφορά στις διαφορές μεταξύ των κρατών σε θέματα εργασιακών συνθηκών. Μεταξύ διαφορετικών χωρών ισχύουν διαφορετικά επίπεδα προστασίας των εργαζομένων, όπως συνθήκες ασφάλειας και υγείας, ύπαρξη διαφορετικών ειδικών κατηγοριών εργαζομένων, συνθήκες οι οποίες έχουν άμεσο αντίκρυσμα στο συνολικό κόστος παραγωγής και στο τελικό προϊόν. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η νόθευση του ανταγωνισμού και η παραβίαση των θεμελιωδών ανθρώπινων δικαιωμάτων, κάτι που υπογραμμίζει την αδήριτη ανάγκη για διεθνή συνεργασία πάνω στο συγκεκριμένο αντικείμενο του κοινωνικού dumping, και τη θέσπιση διεθνών κανόνων που θα παρέχει δυνατότητα ρεαλιστικού ελέγχου και επιβολής κυρώσεων στους παραβάτες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο : ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΠΟΥ ΣΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΑΝ ΤΟΝ 20^ο ΚΑΙ ΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ

7.1 Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ PLAZA

Την πενταετία 1980 - 1985 το δολάριο ΗΠΑ ανατιμήθηκε πάνω από 50% έναντι του γιεν, του γερμανικού μάρκου, του γαλλικού φράγκου και της βρετανικής λίρας. Το ισχυρό δολάριο άσκησε πίεση στη μεταποιητική βιομηχανία των ΗΠΑ, αναγκάζοντας πολλές μεγάλες αμερικάνικες εταιρείες όπως η Caterpillar και η IBM να πιέσουν με τη σειρά τους το Κογκρέσο προκειμένου να επέμβει προς βελτίωση των εξαγωγών τους. Κατά την συμφωνία της Plaza, οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία και η Γερμανία συμφώνησαν να παρέμβουν όποτε είναι απαραίτητο για να βοηθήσουν στη μείωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολαρίου. Έτσι το δολάριο μειώθηκε περισσότερο από 50% σε σχέση με το γιέν και το γερμανικό μάρκο πριν από το τέλος του 1987.

Μια μη αναμενόμενη συνέπεια της συμφωνίας της Πλάζα ήταν ότι προκάλεσε την άνοδο του εμπορίου της Ιαπωνίας καθώς και τις ξένες επενδύσεις στην Ανατολική Ασία, μειώνοντας την εξάρτηση από τις ΗΠΑ. Μεγάλη αποτυχία του συμφώνου ήταν η αδυναμία μείωσης του εμπορικού ελλείμματος ΗΠΑ-Ιαπωνίας, αν και μείωσε το έλλειμμα των ΗΠΑ με άλλες χώρες. Σήμερα πληθαίνουν οι απόψεις των οικονομικών αναλυτών που προτείνουν μια αντίστοιχη συμφωνία win-win (αμοιβαίας κερδοφορίας) μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας οι οποίες επιδίδονται σε οικονομικό και εμπορικό ανταγωνισμό.

7.2 Η ΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ 1997-99

Η κατάρρευση του ταϊλανδέζικου νομίσματος και η αποσύνδεση του από το δολάριο τον Ιούλιο του 1997, πυροδότησε την κρίση της Ταϊλάνδης που γρήγορα μεταδόθηκε στις χώρες της Ανατολικής Ασίας, στη Ρωσία και τη Βραζιλία και έγινε αισθητή τελικά σε ολόκληρο τον κόσμο, επιβεβαιώνοντας την πραγματικότητα της παγκόσμιας αλληλεξάρτησης. Η ασιατική κρίση αρχικά παρουσιάστηκε ως νομισματική, λόγω των αλυσιδωτών υποτιμήσεων, συνέχισε ως χρηματοπιστωτική λόγω της κατάρρευσης των χρηματιστηριακών αξιών και χρεωκοπιών τραπεζικών και χρηματοπιστωτικών οργανισμών, αλλά εν τέλει αποτέλεσε κρίση της πραγματικής οικονομίας, λόγω της βαθιάς ύφεσης που ακολούθησε.

Η ξαφνική διακοπή του αποκαλούμενου οικονομικού «θαύματος» των παραπάνω ασιατικών χωρών, οι οποίες είχαν γενικά καλά μακροοικονομικά και δημοσιονομικά μεγέθη, ξάφνιασε τους οικονομικούς αναλυτές και έγειρε ερωτήματα όσον αφορά τη σταθερότητα του ΔΝΣ. Η δραστική και διεισδυτική παρέμβαση του ΔΝΤ, δημιούργησε τελικά σειρά αντιδράσεων που οδήγησε στην αναθεώρηση του ρόλου του ΔΝΤ. Η ασιατική κρίση αποδόθηκε κυρίως στο γεγονός του ανεξέλεγκτου ανοίγματος των χωρών αυτών στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές δηλαδή στην αναπτυσσόμενη τότε διαδικασία της παγκοσμιοποίησης και την έκθεση τους στον οξυμένο διεθνή ανταγωνισμό, χωρίς την πρότερη θεσμική διασφάλιση τους. (William C. Hunter 2012)

7.3 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2008

Ο διεθνοποιημένος χαρακτήρας των αγορών συνέβαλλε ως καταλύτης στην παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008. Αυτή ξεκίνησε από ένα κέντρο, διαδόθηκε ταχύτατα και εξαπλώθηκε στα περισσότερα μέρη του πλανήτη εξαιτίας της αδυναμίας των εθνικών οικονομιών να αυτοπροστατευτούν. Επλήγησαν σοβαρότερα οι πιο αδύναμες οικονομίες και υπήρξαν και γεωπολιτικές συνέπειες, καθώς υποχρέωσε κυβερνήσεις σε αλλαγή στρατηγικών σχεδιασμών και τροποποίησης των εξωτερικών τους πολιτικών.

Αίτια της συγκεκριμένης κρίσης ήταν οι παθογένειες των οικονομικών πολιτικών που ασκούσαν οι διάφορες οικονομικές εξουσίες ανά τον κόσμο, και κυρίως η (σκόπιμη) απουσία της προληπτικής πολιτικής και ελέγχου στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Η διαπλοκή μεταξύ κρατών και χρηματοπιστωτικού συστήματος ήταν ένα φαινόμενο πολύ διαδεδομένο (και συνεχίζει σε μεγάλο βαθμό). Έτσι δεν υπήρχε αποτελεσματική προληπτική εποπτεία της φερεγγυότητας μεγάλου αριθμού χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να παράξουν «φούσκες» μέσω παροχής ανεξέλεγκτων δανείων. Όμως οι ίδιες οι τράπεζες αποτελούσαν τη βάση εθνικών οικονομιών και συνολικά και της παγκόσμιας οικονομίας.

Πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση λειτούργησε ως επιταχυντής που εμβάθυνε και επιτάχυνε ένα έργο που ήδη ήταν σε εξέλιξη. Οι αιτίες είναι γνωστές, το υπέρογκο αμερικάνικο χρέος, τα υψηλά

ποσοστά ανεργίας, οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης και η δημόσια και ιδιωτική νοοτροπία υπερβολικού δανεισμού. Η κρίση που άρχισε στις ΗΠΑ είχε όλα τα χαρακτηριστικά των κρίσεων που έλαβαν χώρα τις προηγούμενες δεκαετίες, όπως φούσκα στην αγορά ακινήτων, μαζική απόσυρση κεφαλαίων και γενικά επενδυτικών δραστηριοτήτων, κατάρρευση των παγκόσμιων ροών κεφαλαίου και αυξημένο βαθμό μετάδοσής της (Krugman 2016, κεφ.19).

Η κατάρρευση της Lehman Brothers, που προήλθε από ελλιπή άσκηση προληπτικής εποπτείας και ελέγχου της φερεγγυότητάς της, οδήγησε στην κατάρρευση πολλών άλλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, και με τον τρόπο αυτό συμπαρέσυρε, ως άλλο τσουνάμι, την παγκόσμια οικονομία. Έτσι έφτασαν να πληγούν τα δημοσιονομικά συμφέροντα πολλών χωρών, να δημιουργηθούν επενδυτικές ανησυχίες, να επικρατήσει ένα ευμετάβλητο και απρόβλεπτο διεθνές περιβάλλον και να προκληθεί ανεργία και περιορισμός των κοινωνικών και όχι μόνο δαπανών.

Συνέπεια της κρίσης ήταν η δημιουργία σοβαρών δημοσιονομικών προβλημάτων σε πολλές συνετές δημοκρατικές χώρες. Παράλληλα διευρύνθηκε το χάσμα πλούσιων και φτωχών σε διακρατικό και κοινωνικό επίπεδο, και ο δυτικός κόσμος βυθίστηκε στη μεγαλύτερη ύφεση των τελευταίων 80 ετών, με όλο και περισσότερες κοινωνικές διαστάσεις. Η ιδέα για παγκόσμια συνεργασία έγινε πλέον επιτακτική, ενώ αυτό που η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 κατέστησε εμφανές, ήταν σε μεγάλο βαθμό οι «ανεπάρκειες» του υφιστάμενου ΔΝΣ, ενώ φαίνεται να σηματοδότησε την αποδόμηση του. Οι σκληρές δημοσιονομικές πολιτικές εξυγίανσης που το ΔΝΤ προσπάθησε να εφαρμόσει σε οικονομίες που ζήτησαν τη συνδρομή του, κλόνισαν την κοινωνική συνοχή των κρατών και επηρέασαν την αναπτυξιακή προοπτική τους.

7.4 Η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΤΟΥ PITTSBURGH (2009)

Το 2009 πραγματοποιήθηκε η συνεδρίαση στο Pittsburgh των ΗΠΑ, όπου συζητήθηκε η ανάληψη μέτρων αντιμετώπισης της κρίσης και προσαρμογής του διεθνούς νομισματικού και χρηματοοικονομικού συστήματος. Σημαντικό θέμα της συνάντησης ήταν οι «παγκόσμιες ανισορροπίες» δηλαδή, υψηλά αμερικανικά ελλείμματα και κινεζικά πλεονάσματα, συσσώρευση αποθεματικών από τις

ασιατικές χώρες, συναλλαγματικές ισοτιμίες δυσανάλογες σε σχέση με τα θεμελιώδη μεγέθη των χωρών τους. Ελλείψει Μηχανισμών Διεθνούς Συνεργασίας, που να παρέχουν «ρευστότητα», οι ασιατικές χώρες είχαν συσσωρεύσει μεγάλες ποσότητες αποθεματικών ώστε να προστατευτούν από πιθανότητα «εξαιρετικής αστάθειας» στις ξένες συναλλαγές και αγορές κεφαλαίων. Αποτέλεσμα της συνεδρίασης ήταν η διεύρυνση του πλαισίου των αποφάσεων των G8³³, που αφορούν στο Διεθνές Οικονομικό Σύστημα, σε αυτό των G20 προκειμένου να συμπεριληφθούν και νέες αναδυόμενες μεγάλες οικονομικές δυνάμεις όπως Κίνα και Ινδία. Οι «δομικές-διαρθρωτικές αλλαγές» που διατυπώθηκαν, αποτέλεσαν «ιστορική καμπή» στον χαρακτήρα της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης.

7.5 Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΤΟΥ COVID-19

Μια νέα παγκόσμια οικονομική κρίση ξέσπασε ως απόρροια της εμφάνισης του COVID-19. Η πανδημία ξεκινώντας από την Κίνα εξαπλώθηκε σε όλο τον πλανήτη σε λίγους μήνες. Η ταχύτητα της εξάπλωσης της πανδημίας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις ελεύθερες και παγκοσμιοποιημένες αγορές, οι οποίες μόλις είχαν αρχίσει να βλέπουν θετικό ρυθμό ανάπτυξης μετά την έξοδο από την κρίση του 2008. Έτσι αφού δεν είναι δυνατόν να ελεγχθεί και να περιοριστεί η παγκόσμια αγορά, δεν είναι δυνατός ο περιορισμός της πανδημίας, η οποία επιφέρει άμεσες οικονομικές συνέπειες.

Οι πανδημίες δεν αποτελούν βέβαια νέο φαινόμενο, καθώς υπήρχαν από τα χρόνια του Θουκυδίδη, όμως η μεγάλη διαφοροποίηση σήμερα έγκειται στην απουσία περιορισμών μετακινήσεων και επαφών, ενώ βέβαιο είναι ότι το αποτύπωμα που η πανδημία θα αφήσει πρόκειται να είναι τεράστιο στην παγκόσμια οικονομία. Η εμφάνιση του COVID-19 επηρέασε όλες τις πτυχές του παραγωγικού, αναπτυξιακού και χρηματοοικονομικού τομέα. Οι παράπλευρες επιπτώσεις της κρίσης του κορωνοϊού (όπως η κατάρρευση στις τιμές του πετρελαίου), εμφανίζονται προς το παρόν να ευνοούν την Κίνα (που εισάγει φθηνότερα ενέργεια) και να λειτουργούν σε βάρος των Αμερικανών παραγωγών (που βλέπουν τις επενδύσεις τους να χάνουν αξία). Υπενθυμίζεται ότι οι ΗΠΑ ήταν η χώρα με τη μεγαλύτερη παραγωγή πετρελαίου παγκοσμίως (2019), ενώ η

³³ «Άτυπη» ομάδα των 8 πιο βιομηχανικά ανεπτυγμένων χωρών του κόσμου (όχι οι πλουσιότερες).

Κίνα η χώρα με τις μεγαλύτερες εισαγωγές. Υπό αυτό το πλαίσιο οι ισχύοντες σχεδιασμοί των κεντρικών τραπεζών ανατράπηκαν πλήρως και η νέα πολιτική στήριξης των οικονομιών με κάθε μέσο έγινε αποδεκτή και επιθυμητή από όλους.

Οι παρατεταμένες περιόδοι των lockdowns σε όλο τον κόσμο καταπόντισαν τις παγκόσμιες μεταφορές. Πολλές αεροπορικές εταιρείες αναγκάστηκαν να περιορίσουν τα δρομολόγιά τους στο ελάχιστο, ενώ κάποιες δεν απέφυγαν το «λουκέτο». Οι εταιρείες κατασκευής αεροσκαφών απέλυσαν χιλιάδες εξειδικευμένο προσωπικό που με πολλά έξοδα είχαν εκπαιδεύσει. Τα ίδια δυστυχώς αποτελέσματα υπήρξαν σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν και στους υπόλοιπους τομείς των μεταφορών και των ταξιδιών. Ο τομέας παροχής υπηρεσιών αναγκάστηκε να αλλάξει βιαίως προσανατολισμό, κατευθυνόμενος στην εξ'αποστάσεως εργασία, μεταβάλλοντας όχι μόνο τις ζωές των εργαζομένων, αλλά προπάντως τη σχέση τους με τους εργοδότες τους, δημιουργώντας για άλλους ευκαιρίες και για άλλους αδιέξοδα, ενώ τεράστιο πλήγμα δέχτηκε και η εστίαση. Εδώ πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι η νέα τάση για εξ'αποστάσεως εργασία ευνόησε εργαζόμενους που ζουν σε ανεπτυγμένες χώρες με παροχή ίντερνετ υψηλής ποιότητας, καθώς όχι μόνο διατήρησαν τις θέσεις τους, αλλά κάλυψαν και τα κενά που δημιουργήθηκαν στις αγορές παγκοσμίως, υπογραμμίζοντας τις διαφορές στις υποδομές μεταξύ των χωρών. Η ψυχολογία των πολιτών και ο αυτό-περιορισμός στις οικίες μείωσε την κατανάλωση στο ελάχιστο αναγκαίο επίπεδο (το παγκόσμιο εμπόριο συρρικνώθηκε κατά 32% και ο ΠΟΕ δεν είναι ιδιαίτερα αισιόδοξος για την επικείμενη ανάκαμψη), αφού και πολλοί εργαζόμενοι πλέον αγωνιούσαν για τις δουλείες τους.

Παράλληλα υπήρξε ένας αγώνας δρόμου χωρίς προηγούμενο, στην προσπάθεια των ανεπτυγμένων κυρίως κρατών να καλύψουν την τεράστια ζήτηση σε προϊόντα όπως οι μάσκες προστασίας, γάντια κλπ. Στο κομμάτι αυτό η Κίνα και η Ν. Κορέα και Ταϊβάν έδειξαν ιδιαίτερη ευελιξία (McGregor 2020). Παράλληλα στις φαρμακοβιομηχανίες, παρατηρήθηκε παρόμοιος αγώνας δρόμου, με τις εταιρείες να προσπαθούν όχι μόνο να παρασκευάσουν ένα αξιόπιστο και αποτελεσματικό εμβόλιο χωρίς πολλές παρενέργειες, αλλά και να φροντίσουν για την έγκαιρη διανομή του παγκοσμίως.

Οι χώρες αντιμετώπισαν τον COVID-19 με διαφορετικό τρόπο, με αποτέλεσμα οι διεθνείς αγορές να μην παρουσιάζουν αμιγή εικόνα. Πληθώρα ευκαιριών ξεπήδησαν για κάποιες χώρες που διαχειρίστηκαν την πανδημία «έξυπνα», δείχνοντας προσαρμοστικότητα και δημιουργικότητα. Τα αποτελέσματα όμως της κρίσης του COVID-19 πρόκειται να φανούν μετά από λίγο καιρό καθώς δεν έχει τελειώσει αυτή η δύσκολη περίοδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο : Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ

8.1 ΠΕΔΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

Μετά την κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods τα ισχυρότερα κράτη εναπόθεσαν τη διαχείριση του νομισματικού τους συστήματος στις κεντρικές τους τράπεζες. Η προσπάθεια αυτή ονομάστηκε «πεδίο αναφοράς», και παρά το γεγονός ότι δεν υπήρχε γραπτή συμφωνία, οι διοικητές των κεντρικών τραπεζών συνεργάζονταν μεταξύ τους με σκοπό τη ρύθμιση των συναλλαγματικών τιμών. Η πραγματικότητα όμως απέδειξε ότι οι εντελώς ελεύθερες αγορές προκαλούσαν προστριβές, προβλήματα και κρίσεις.

Έτσι λοιπόν τα ευρωπαϊκά κράτη δημιούργησαν το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα και το Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών, που στη συνέχεια αποτέλεσαν την απαρχή της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, με αποτέλεσμα τη γέννηση ενός συστήματος που προσομοίαζε σε ένα βαθμό τις σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες του Bretton Woods, αλλά με εντελώς διαφορετικά λειτουργικά χαρακτηριστικά.

8.2 ΑΡΙΣΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Ο όρος της άριστης νομισματικής περιοχής βρίσκει της ακριβή του περιγραφή στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό σύστημα, στο οποίο μια ομάδα χωρών συνδέουν τα νομίσματά τους με σταθερές ισοτιμίες μεταξύ τους, ενώ διακυμαίνονται ελεύθερα έναντι των νομισμάτων των υπολοίπων χωρών. Οι Mundell, McKinnon και Kenen είναι οι πρωτεργάτες της παρούσας θεωρίας.

Η δημιουργία της άριστης νομισματικής περιοχής εξαρτάται από:

- Το βαθμό της κινητικότητας των παραγωγικών συντελεστών μεταξύ των συμμετεχόντων, γεγονός που ισχύει στην ΕΕ.
- Το βαθμό που η οικονομία των συμμετεχόντων κρατών είναι ανοιχτή στο διεθνές εμπόριο³⁴.

³⁴ Μια μικρή αλλά ανοιχτή οικονομία δεν έχει τη δυνατότητα εκτέλεσης διορθωτικών ενεργειών στο ισοζύγιο πληρωμών μέσω της ισοτιμίας του νομίσματός της. Έτσι η οικονομία αυτή αποκτά πλεονέκτημα εάν έχει σταθερή νομισματική ισοτιμία με τους κύριους οικονομικούς της εταίρους.

- Το βαθμό διαφοροποίησης της παραγωγής. Στην περίπτωση αυτή μια χώρα με μεγάλο βαθμό διαφοροποίησης της παραγωγής μπορεί εύκολα να αντιμετωπίσει μια μείωση της διεθνούς ζήτησης των προϊόντων της και να προσαρμοστεί.

Πλεονεκτήματα της δημιουργίας άριστης νομισματικής περιοχής για τα συμμετέχοντα κράτη είναι η εξάλειψη του συναλλαγματικού κινδύνου που δημιουργεί η διακύμανση των ισοτιμιών. Επίσης δημιουργείται κατάσταση σταθερότητας που σταθεροποιεί τις τιμές και βοηθά τις επιχειρήσεις να χρησιμοποιούν επ'ωφελεία τους τις οικονομίες κλίμακος. Ενώ αντίθετα δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην ενάσκηση της νομισματικής πολιτικής από τις κυβερνήσεις των συμμετεχόντων κρατών, οι οποίες περιορίζονται και οφείλουν να ευθυγραμμίζονται με τους λοιπούς συμμετέχοντες.

8.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ- ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η επιτροπή Ντελόρ ανέλαβε τον Ιούνιο του 1988 να σχεδιάσει τη δημιουργία της οικονομικής και νομισματικής ένωσης της ΕΕ. Σχεδιάστηκαν 3 στάδια:

- 1^ο Στάδιο ('90-'93): Πλήρης απελευθέρωση κεφαλαίων για τις χώρες της ΕΕ³⁵ και παράλληλη δημιουργία ενιαίου χρηματοπιστωτικού χώρου.
- 2^ο Στάδιο ('94- '96): Ενίσχυση του συντονισμού μεταξύ των Κεντρικών Τραπεζών των χωρών της ΕΕ και δημιουργία του European Monetary Institute-EMI.
- 3^ο Στάδιο ('96-'99): Πλήρης εφαρμογή της Economic and Monetary Union-EMU με τις χώρες που θα ικανοποιούσαν τις προϋποθέσεις που είχαν τεθεί.

Το 3^ο στάδιο της EMU εφαρμόστηκε στην πραγματικότητα από την αρχή του '99 και για πρώτη φορά 11 χώρες απέκτησαν ένα νέο νόμισμα, το ευρώ. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σε συνεργασία με τις αντίστοιχες εθνικές αναλάμβανε την υποχρέωση της άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής, με

³⁵ Πλην Ελλάδος, Πορτογαλίας, Ισπανίας και Ιρλανδίας που διατήρησαν κάποιους περιορισμούς μέχρι το 1994.

σκοπό την ενίσχυση της σταθερότητας. Στις αρχές του 2002 το ευρώ απέκτησε φυσική οντότητα και ήταν το μόνο νόμισμα στην ΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο : ΨΗΦΙΑΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

9.1 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός έχει εξαπλωθεί σε κάθε γωνιά της ζωής μας και έχει αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο κάνουμε πληρωμές. Τα ψηφιακά νομίσματα και η τεχνολογία blockchain³⁶ (μπλοκτσέιν) είναι από τις πιο σημαντικές τεχνολογικές εξελίξεις των τελευταίων χρόνων και ήδη έχουν αρχίσει να μπαίνουν στις ζωές μας. Το πρώτο ψηφιακό νόμισμα, δημιουργήθηκε το 2009 (bitcoin³⁷). Από τότε έχουν υπάρξει σημαντικές εξελίξεις, με πολλά άλλα ψηφιακά νομίσματα να έχουν δημιουργηθεί και φτάνουμε στα Ψηφιακά νομίσματα κεντρικής τράπεζας [Central Bank Digital Currencies (CBDCs)] που εξετάζονται τον τελευταίο καιρό από το ΔΝΤ και πολλές Κεντρικές Τράπεζες και κυβερνήσεις, με κάποιες όπως η Κίνα να τα έχουν στα σχέδιά τους στο άμεσο μέλλον. Κατά τους τελευταίους 12 μήνες, περισσότερες από 60 χώρες έχουν πειραματιστεί με εθνικά ψηφιακά νομίσματα σύμφωνα με την Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών. Έτσι η Σουηδία, διεξάγει πραγματικές δοκιμές μιας ψηφιακής κορώνας και οι Μπαχάμες έχουν ως ψηφιακό νόμισμα το Sand Dollar. Από το 2013 η Κίνα έχει αρχίσει να αντιλαμβάνεται τη σημασία ενός ψηφιακού νομίσματος και έχει ξεκινήσει μια προσπάθεια δημιουργίας του, προκειμένου να αντιμετωπίσει τις ιδιωτικές εταιρείες διαχείρισης ψηφιακών πληρωμών. Εταιρείες όπως η paypal ή η alipay που δραστηριοποιούνται στο κινέζικο έδαφος, απειλούν εμμέσως τη σταθερότητα του συναλλαγματικού καθεστώτος της Κίνας. Αντιθέτως οι ΗΠΑ προχωρούν αργά χωρίς να αισθάνονται προς το παρόν την ανάγκη της υιοθέτησης ενός τέτοιου οικονομικού εργαλείου, ενώ η ΕΕ κάνει σημαντικά βήματα στον τομέα αυτό, πάλι όμως χαρακτηρίζεται από καθυστερήσεις που προκαλούνται από την ευθυγράμμιση του μεγάλου αριθμού κρατών-μελών της στο συγκεκριμένο θέμα.

³⁶ Η τεχνολογία blockchain προκύπτει από ένα δίκτυο ανθρώπων που δημιουργούν και μοιράζονται μια νέα τεχνολογία η οποία παρουσιάζεται ως μία δημόσια, μη δυνάμενη να τροποποιηθεί ως προς το ιστορικό της, διανεμημένη σειρά δεδομένων, ομαδοποιημένων σε χρονικά αριθμημένα «τμήματα», «συστοιχίες» (blocks).

³⁷ Το bitcoin είναι από τα πιο δημοφιλή κρυπτονομίσματα. Βασίζεται στην ιδέα δημιουργίας ενός ηλεκτρονικού συστήματος μετρητών χωρίς τη συμμετοχή μιας κεντρικής αρχής αλλά μεταξύ ομότιμων χρηστών. Τον Φεβρουάριο 21 η ισοτιμία bitcoin/ευρώ άγγιξε τα 48000 ευρώ.

9.2 ANALΥΣΗ CBDC (CENTRAL BANK DIGITAL CURRENCIES)

Το CBDC είναι μία νέα μορφή ψηφιακού χρήματος που λειτουργεί παρόμοια με τα κρυπτονομίσματα, αλλά έχει σημαντικές διαφορές. Η κύρια διαφορά είναι πως ένα CBDC δεν είναι ελεύθερα διαπραγματεύσιμο σε ανταλλακτήρια και ακολουθεί την τιμή ενός συγκεκριμένου νομίσματος όπως ευρώ, δολάριο κλπ. Στη γλώσσα των κρυπτονομισμάτων ονομάζεται stablecoin. Επίσης η διαφορά ενός CBDC με το ψηφιακό χρήμα που ήδη χρησιμοποιούμε, όπως οι πιστωτικές και οι χρεωστικές κάρτες, είναι πως το CBDC είναι στοιχείο της Κεντρικής Τράπεζας και όχι της αντίστοιχης εμπορικής. Στην ουσία ένα CBDC είναι μία εξελιγμένη μορφή του, ήδη υπάρχοντος, παραστατικού χρήματος που προσφέρει κάποια επιπλέον πλεονεκτήματα και βασίζεται πάνω στην τεχνολογία blockchain (John Kiff 2020, 63). Σκοπός του είναι να αυξήσει την αποτελεσματικότητα του νομίσματος ως μέσο συναλλαγής και του συστήματος πληρωμών, να βελτιώσει την εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής αντιμετωπίζοντας ζητήματα που σχετίζονται με ιδιωτικά συστήματα πληρωμών, όπως τη διαφύλαξη του απορρήτου ή τη μονοπωλιακή δύναμη (John Kiff 2020, 12). Στον αντίποδα μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια της χρηματοοικονομικής σταθερότητας. Λειτουργικούς κινδύνους του CBDC αποτελούν η ανθεκτικότητα σε κυβερνοεπιθέσεις, η λανθασμένη κατεύθυνση χρημάτων, η διαρροή δεδομένων και κίνδυνοι μείωσης της τραπεζικής αξιοπιστίας και κύρους (Forum 2020) .

Υπάρχουν δύο μορφές CBDC που μπορούν να δημιουργηθούν, το CBDC χονδρικής που αφορά μόνο τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τις μεταφορές χρημάτων μεταξύ των τραπεζών και το CBDC λιανικής που αφορά την απευθείας σχέση των Κεντρικών Τραπεζών με τους πολίτες μίας χώρας. Η τελευταία περίπτωση έχει προκαλέσει μεγαλύτερο ενδιαφέρον, καθώς θα μπορεί να προσφέρει στους πολίτες πλεονεκτήματα όπως δωρεάν συναλλαγές και μεταφορές χρημάτων, καλύτερα καταθετικά επιτόκια και εξάλειψη του κινδύνου χρεοκοπίας μίας τράπεζας ή κουρέματος καταθέσεων. Από την άλλη, οι τράπεζες έχουν εκφράσει τις έντονες ανησυχίες τους για το CBDC, γιατί στην ουσία θα καταργήσει σε ένα βαθμό τις εμπορικές τράπεζες, αφού οι συναλλαγές θα γίνονται απευθείας με την Κεντρική Τράπεζα. Το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ έχει υποστηρίξει ότι τα CBDC θα μπορούσαν να μειώσουν τα εμπόδια που σήμερα αφήνουν σχεδόν 2 δισεκατομμύρια ανθρώπους χωρίς τραπεζικές υπηρεσίες.

9.3 ΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΕΥΡΩ

Η ΕΕ ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2021 τις εργασίες προκειμένου να διερευνηθεί η μορφή που θα μπορούσε να έχει το ψηφιακό ευρώ. Αυτή η φάση διερεύνησης ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2021 και θα διαρκέσει δύο έτη περίπου. Σκοπός της ΕΕ είναι το ψηφιακό ευρώ να εξακολουθεί να είναι ευρώ, απλά σε ψηφιακή μορφή. Θα εκδίδεται από το Ευρωσύστημα (την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα- ΕΚΤ και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες)³⁸ και δεν πρόκειται να αντικαταστήσει τα μετρητά, αλλά να λειτουργεί συμπληρωματικά προς αυτά, δίνοντας μια πρόσθετη και ευκολότερη επιλογή πληρωμής, αλλά με την ασφάλεια της εκάστοτε κεντρικής τράπεζας. Με τον τρόπο αυτό θα αποτρέπεται η εξάρτηση από ψηφιακά μέσα πληρωμής που εκδίδονται και ελέγχονται από φορείς εκτός της ζώνης του ευρώ, πράγμα που ενδεχομένως να μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και τη νομισματική κυριαρχία (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα 2021).

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων θα αποτελέσει βασική προτεραιότητα, ούτως ώστε το ψηφιακό ευρώ να μπορεί να συμβάλει στη διατήρηση της εμπιστοσύνης στις πληρωμές στην ψηφιακή εποχή, ενώ παράλληλα θα γίνουν και οι αντίστοιχες αλλαγές στην ευρωπαϊκή νομοθεσία. Παράλληλα το ψηφιακό ευρώ σχεδιάζεται κατά τρόπο που να εξασφαλίζει ότι θα είναι συμβατό με ιδιωτικές λύσεις πληρωμής, διευκολύνοντας την παροχή πανευρωπαϊκών λύσεων και πρόσθετων υπηρεσιών στους καταναλωτές. Στον τομέα των πληρωμών σημειώνονται ριζικές αλλαγές και οι κεντρικές τράπεζες θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο σε αυτήν τη διαδικασία ενώ θεματοφύλακας και υπεύθυνη για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης των πολιτών στο ψηφιακό ευρώ θα είναι η ΕΚΤ, όπως συμβαίνει και για τα αντίστοιχα τραπεζογραμμάτια (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα 2021).

Ενθαρρυντικό γεγονός στη διαδικασία σχεδίασης του ψηφιακού ευρώ αποτελεί το γεγονός ότι οι δοκιμαστικές εργασίες που έχουν γίνει μέχρι στιγμής

³⁸ «Το έργο μας είναι να διασφαλίσουμε ότι στην ψηφιακή εποχή οι πολίτες και οι επιχειρήσεις συνεχίζουν να έχουν πρόσβαση στην ασφαλέστερη μορφή χρήματος, το χρήμα κεντρικής τράπεζας». Christine Lagarde, Πρόεδρος της ΕΚΤ

δείχνουν ότι δεν υπάρχουν σημαντικοί τεχνολογικοί περιορισμοί για την έκδοση ψηφιακού ευρώ και ότι διατίθενται πολλές επιλογές για τη σχεδίασή του³⁹.

9.4 ΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ RENMINBI (E-YUAN)

Η Κίνα έχει καταβάλει μια τολμηρή προσπάθεια να αναδιαμορφώσει τον τρόπο λειτουργίας των χρημάτων, αναπτύσσοντας το δικό της ψηφιακό νόμισμα (e-Yuan). Η κεντρική τράπεζα της χώρας, η οποία άρχισε τις δοκιμές του e-Yuan το 2020 σε τέσσερις πόλεις, πρόσφατα επέκτεινε αυτές τις δοκιμές σε μεγαλύτερες πόλεις όπως το Σενζέν, το Πεκίνο και τη Σαγκάη. (N. P. Li 2021). Η κινέζικη κυβέρνηση έχει πρόθεση να κυκλοφορήσει επίσημα το ψηφιακό νόμισμα πριν τη πραγματοποίηση των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων το έτος 2022. Το e-yuan στοχεύει στη κάθετη μείωση της επιρροής των Alipaba-Ali pay και Tencent's WeChat Pay, δύο ιδιωτικών υπηρεσιών που μαζί αντιπροσωπεύουν πάνω από το 90% των ηλεκτρονικών πληρωμών που πραγματοποιούνται στην Κίνα, αφού μπορεί να χρησιμοποιηθεί ανεξάρτητα από τις δύο πλατφόρμες. Οι χρήστες απλώς δημιουργούν ψηφιακούς λογαριασμούς ή ψηφιακά πορτοφόλια σε τράπεζες όπου διατηρούν καταθέσεις. Στη συνέχεια, εγκαθιστούν αυτά τα πορτοφόλια στα smartphone τους, επιτρέποντάς τους να κάνουν πληρωμές με αυτά, χωρίς να απαιτείται σύνδεση στο Διαδίκτυο (Coco Feng-South China Morning Post 2021). Το e-yuan ενισχύει επίσης τις δυνατότητες επιτήρησης, καθώς η διάδοσή του θα έδινε, θεωρητικά, πληθώρα εμπορικών δεδομένων στην PBOC. Θα μπορούσε επίσης να διευκολύνει έναν ελεγχόμενο τύπο νομισματικής πολιτικής που βασίζεται στις πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο σχετικά με τις συναλλαγές.

Παρόλο που η Κίνα επιδιώκει να πραγματοποιήσει μελλοντικές συναλλαγές με εμπορικούς εταίρους σε e-yuan, οι ανησυχίες σχετικά με το απόρρητο των δεδομένων φαίνεται να εμποδίζουν την ευρύτερη αποδοχή. Οι ΗΠΑ και ορισμένες άλλες δυτικές δυνάμεις έχουν ήδη δείξει την απροθυμία τους να επιτρέψουν στην

³⁹ Ένα ψηφιακό ευρώ θα αποτελούσε ψηφιακό σύμβολο προόδου και ολοκλήρωσης στην Ευρώπη, είπε ο Fabio Panetta, μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής, κατά την παρουσίαση της έκθεσης για το ψηφιακό ευρώ.

Huawei, την κινεζική εταιρεία τηλεπικοινωνιών, να εγκαταστήσει συστήματα 5G λόγω ανησυχιών περί απορρήτου. Η αποδοχή ενός ψηφιακού νομίσιματος που παρέχει στην κεντρική τράπεζα της Κίνας ένα παράθυρο για συναλλαγές σε πραγματικό χρόνο στις δυτικές αναπτυγμένες οικονομίες, είναι πιθανό να αντιμετωπίσει παρόμοιες αντιρρήσεις. Υπό αυτήν την έννοια, η ανάπτυξη του e-yuan μπορεί να καταλήξει στην ενίσχυση του διχασμού μεταξύ Κίνας και Δύσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^ο : ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

10.1 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ BRETTON WOODS

Για το σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών που προέκυψε από το Bretton Woods θα εξεταστούν στο παρόν κεφάλαιο τα προβλήματα της λειτουργίας του, καθώς υφίστανται συγκεκριμένα ιστορικά δεδομένα τα οποία φωτίζουν τις αδυναμίες του συστήματος παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης που επέβαλε. Τα θετικά σημεία του συστήματος του Bretton Woods έχουν παρουσιαστεί εκτενώς στο κεφάλαιο 4 της παρούσας διπλωματικής.

Ένα από τα βασικότερα προβλήματα του Bretton Woods ήταν η ρευστότητα που αντιμετώπιζαν οι μεγάλοι ηττημένοι του Β΄ ΠΠ, καθώς και οι ευρωπαϊκές χώρες οι οποίες υπέστησαν τεράστιες ζημιές στις υποδομές και τις οικονομίες τους κατά τη διάρκεια του πολέμου. Αποτέλεσμα ήταν ότι οι χώρες αυτές εισήγαγαν τεράστιες ποσότητες αγαθών και λάμβαναν μεγάλα δάνεια προκειμένου να καταφέρουν να αναστηλώσουν τις οικονομίες τους και ως εκ τούτου είχαν ελλειμματικά ισοζύγια. Από την άλλη πλευρά οι ΗΠΑ που πρωτοστατούσαν στην προμήθεια των παραπάνω χωρών με τα αναγκαία (με το αζημίωτο βέβαια), παρουσίαζαν θετικό ισοζύγιο. Αυτό συνέβαινε μέχρι το 1957 (όταν η αναστήλωση των ευρωπαϊκών κρατών είχε ολοκληρωθεί), και οι ΗΠΑ απέκτησαν ελλείμματα, τα οποία στην αρχή ήταν σχετικά μικρά και στη συνέχεια με την πάροδο του χρόνου διογκώνονταν. Επιπλέον το περιορισμένο του μεγέθους των παγκόσμιων αποθεμάτων χρυσού δεν ήταν πλέον (από τη δεκαετία του '50) επαρκές για να χρηματοδοτήσει την παγκόσμια αύξηση του παραγόμενου προϊόντος. Όλα τα παραπάνω οδήγησαν στο επόμενο μεγάλο πρόβλημα του συστήματος του Bretton Woods, στο πρόβλημα της απώλειας εμπιστοσύνης στο σύστημα.

Το πρόβλημα της εμπιστοσύνης στο σύστημα των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Bretton Woods προκύπτει από την ίδια τη δυνατότητα της μετατροπής των δολαρίων σε χρυσό. Έτσι όσο οι ποσότητες των δολαρίων εκτός ΗΠΑ αυξάνονταν, ταυτόχρονα μειώνονταν οι πιθανότητες να μετατραπούν αυτά σε χρυσό. Αυτό συνέβαινε διότι η οικονομία των ΗΠΑ ήταν ελλειμματική και δημιουργήθηκαν σοβαρές αμφιβολίες για τη δυνατότητα των ΗΠΑ να διατηρήσουν σταθερή την ισοτιμία των 35\$/ ουγγιά χρυσού. Το αποτέλεσμα

ήταν η δημιουργία ενός διλήμματος, αφού είτε οι κεντρικές τράπεζες των κρατών θα ζητούσαν την ανταλλαγή των δολαρίων τους με χρυσό- καταναλώνοντας τα αποθέματα χρυσού των ΗΠΑ, είτε οι ΗΠΑ θα αντέστρεφαν το αρνητικό τους ισοζύγιο πληρωμών και οι κεντρικές τράπεζες των άλλων χωρών θα έχαναν τη βασική πηγή ρευστότητάς τους. Και οι δυο παραπάνω επιλογές θα είχαν καταστροφικά αποτελέσματα για τη διεθνή οικονομική σταθερότητα και θα είχαν ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα από τους στόχους του Bretton Woods, δηλαδή ακόμη μια παγκόσμια κρίση.

Ακόμη ένα βασικό πρόβλημα του συστήματος του Bretton Woods, ήταν ο περιορισμένος αριθμός μέτρων που είχαν στα χέρια του οι κυβερνήσεις προκειμένου να επιλύσουν τα προβλήματα ρευστότητάς τους. Όπως είναι φυσικό σε δυσχερέστερη θέση ήταν οι αδύναμες οικονομίες, οι οποίες ή έπρεπε να υποτιμήσουν το νόμισμά τους, ή να εφαρμόσουν σκληρά δημοσιονομικά μέτρα και να δανειοδοτηθούν, σε μια προσπάθεια διατήρησης του πληθωρισμού τους στα επίπεδα του πληθωρισμού των ΗΠΑ⁴⁰. Το πρόβλημα δεν υφίστατο για τις ΗΠΑ οι οποίες είχαν το παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 6.5 της παρούσης. Οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ έχοντας αντιληφθεί από νωρίς το τακτικό πλεονέκτημά τους στο νομισματικό τομέα, στα μέσα της δεκαετίας του '60 είχαν αποφασίσει να επικεντρωθούν σε άλλους στόχους (Βιετνάμ- καταπολέμηση κομμουνισμού) από την ισοτιμία χρυσού- δολαρίου.

Όπως γίνεται εύκολα κατανοητό, τα παραπάνω προβλήματα του Bretton Woods είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους και προκύπτουν από τα κενά της ίδιας της σχεδίασης του συστήματος της διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης που προέκυψε από τη συνάντηση. Ήταν δεδομένο ότι οι χώρες είχαν τεράστιες διαφορές στη δυναμική τους και στα οικονομικά τους δεδομένα με τη λήξη του Β'ΠΠ, καθώς και αποκλίνουσες μακροοικονομικές πολιτικές με διαφορετική επίδραση στο εθνικό εισόδημά τους και τη συνολική ζήτηση των εθνικών τους προϊόντων, όμως με τους διεθνείς οργανισμούς που προέκυψαν από το Bretton Woods και τη χρήση του δολαρίου ως παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα και με σταθερή σύνδεση με το χρυσό, όπως και με την ενθάρρυνση των κυβερνήσεων να εφαρμόζουν ανεξάρτητες οικονομικές πολιτικές, τα σχεδιαστικά κενά του Bretton

⁴⁰ Υπάρχει ακόμη και η πιθανότητα «εισαγωγής» ξένου πληθωρισμού.

Woods ήρθαν στην επιφάνεια και η κατάρρευση του συστήματος ήταν απλά θέμα χρόνου.

10.2 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΑΓΟΡΩΝ

Η σύγχρονη διεθνοποίηση των εντελώς ελεύθερων αγορών και οι κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες παρουσιάζουν πληθώρα πλεονεκτημάτων σε σχέση με το σύστημα παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης του Bretton Woods. Βασικό πλεονέκτημα είναι ότι οι κυβερνήσεις των κρατών έχουν στη φαρέτρα τους περισσότερα όπλα και επιλογές για να ρυθμίσουν προς όφελος των πολιτών τους τη νομισματική τους πολιτική. Έτσι μπορούν να προχωρήσουν σε λήψη επιθετικών μέτρων (επεκτατική νομισματική πολιτική) για επίλυση (τυχόν) προβλημάτων και για την επίτευξη της ευημερίας των πολιτών. Αντιθέτως στο σύστημα του Bretton Woods δεν υπήρχε η δυνατότητα ενάσκησης ανεξάρτητης νομισματικής πολιτικής, αφού οι κεντρικές τράπεζες των κρατών όφειλαν να παρεμβαίνουν σε κάθε ανισορροπία του ισοζυγίου πληρωμών, με σκοπό τη διατήρηση της σταθερής ισοτιμίας, μεταβάλλοντας τα συναλλαγματικά διαθέσιμα και ως εκ τούτου και την προσφορά χρήματος.

Ένα ακόμη πλεονέκτημα των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών είναι η δυνατότητα προστασίας τις χώρες από αυξομειώσεις της εξωτερικής ζήτησης για τα εγχώρια προϊόντα. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με μεταβολή των επιτοκίων, που θα εξισορροπήσει τη μεταβολή της προσφοράς χρήματος που προκαλείται από την αλλαγή στο εισόδημα των πολιτών. Επίσης η παρέμβαση των κεντρικών τραπεζών δεν κρίνεται αναγκαία για τη διατήρηση της ισορροπίας στο ισοζύγιο πληρωμών, καθώς η υποτίμηση του νομίσματος με αποτέλεσμα τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας είναι πάντα μια επιλογή στην περίπτωση αυτή. Με τον τρόπο αυτό είναι δυνατή η προστασία της αγοράς από κερδοσκοπικές επιθέσεις και η επίτευξη εξωτερικής ισορροπίας.

Επίσης οι χώρες έχουν πλέον τη δυνατότητα να επιτυγχάνουν τους μακροοικονομικούς τους στόχους (προσαρμόζοντας κατάλληλα την προσφορά χρήματος) ελεύθερα. Ταυτόχρονα επιτυγχάνεται η αύξηση της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας των χρηματοοικονομικών τοποθετήσεων, άρα και αύξηση του ΑΕΠ, καθώς υφίσταται ελευθερία στην

επιλογή των τοποθετήσεων. Ακόμη καθίσταται δυνατή η δυνατότητα χρηματοδότησης των επενδύσεων και η ενίσχυση των ρυθμών ανάπτυξης. Οι αναπτυσσόμενες χώρες μπορούν να δημιουργήσουν κατάλληλες συνθήκες (πχ. παροχή επιτοκίων ή και φοροελαφρύνσεων) για προσέλκυση κεφαλαίων, προκειμένου να επιταχύνουν την ανάπτυξή τους και να επιτευχθεί η σύγκλιση των οικονομιών μεταξύ των κρατών⁴¹. Το παραπάνω έχει ένα ακόμη αποτέλεσμα, τη μείωση του συνολικού επιπέδου κινδύνου των επενδύσεων που επιτυγχάνεται μέσω της διασποράς των τοποθετήσεων και των επενδύσεων, η οποία παρέχει μια αίσθηση ασφάλειας στους επενδυτές που έχουν πληθώρα επιλογών στη διάθεσή τους.

10.3 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΑΓΟΡΩΝ

Όπως είναι φανερό -και όπως βιώνουμε- σήμερα τη σύγχρονη διεθνοποίηση των εντελώς ελεύθερων αγορών το σύστημα έχει αρκετά απτά μειονεκτήματα και κενά. Ένα βασικό μειονέκτημα είναι το γεγονός ότι είναι δυνατή η ανάπτυξη κερδοσκοπίας, η οποία αποκτά εύκολα αποσταθεροποιητικό χαρακτήρα. Οι κερδοσκόποι είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν επ'ωφελεία τους τα ευεργετήματα της ελευθερίας αγοραπωλησίας συναλλάγματος και να προκαλέσουν αστάθεια στις ισοτιμίες, είτε με την αστάθεια και την αταξία ως αυτοσκοπό, είτε (συχνότερα) κυνηγώντας το κέρδος και αδιαφορώντας για τις επιπτώσεις των πράξεών τους. Ένα ακόμη μειονέκτημα που προκαλείται από την ίδια τη φύση των κυμαινόμενων ισοτιμιών είναι η αβεβαιότητα η οποία μπορεί να προκύψει από τις διαρκείς μεταβολές των ισοτιμιών, γεγονός που αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για το διεθνές εμπόριο.

Σε κατάσταση κυμαινόμενων ισοτιμιών είναι δυνατό μια χώρα να μην ασκεί ικανή αντιπληθωριστική πολιτική, με αποτέλεσμα να επιτρέπει υψηλές τιμές πληθωρισμού στο εσωτερικό της, κάτι που δεν μπορεί να γίνει στο καθεστώς του Bretton Woods με τις σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες, όπου οι εκάστοτε κεντρικές τράπεζες θα κατανάλωναν τα συναλλαγματικά τους αποθέματα προκειμένου να ισορροπήσουν το ισοζύγιο πληρωμών τους και να ρίξουν τον πληθωρισμό τους, και αφού τα συναλλαγματικά αποθέματα δεν είναι απεριόριστα

⁴¹ παρά το γεγονός ότι μετά το Bretton Woods τα περισσότερα κεφάλαια παραμένουν σε ανεπτυγμένες χώρες, αναποτελεσματικά τοποθετημένα.

θα έπρεπε να ρυθμίσουν με κατάλληλες πολιτικές τον πληθωρισμό τους. Με βάση αυτό όμως προκύπτει ένας ακόμη κίνδυνος, η πρόκληση ανισορροπιών και σε άλλες οικονομίες (ελέω παγκοσμιοποίησης) με τη μεταφορά πληθωρισμού σε άλλες χώρες. Σε ορισμένες περιπτώσεις το φαινόμενο είναι δυνατό να αποκτήσει δυναμική χιονοστιβάδας, αν δεν αντιμετωπιστεί έγκαιρα ή με τα κατάλληλα μέτρα, και να προκαλέσει κρίσεις (κρίση Ασίας 1997, κρίση 2008 κλπ). Αντιθέτως όταν γίνουν οι κατάλληλες διορθωτικές κινήσεις και συντονιστούν οι πολιτικές των κυρίαρχων κρατών είναι δυνατόν να βρεθούν λύσεις για την αντιμετώπιση του πληθωρισμού πχ. αρχή δεκαετίας '80 όπου οι ανεπτυγμένες χώρες ακολουθώντας αντιπληθωριστικές-περιοριστικές νομισματικές πολιτικές είχαν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Στις σύγχρονες διεθνοποιημένες και εντελώς ελεύθερες αγορές είναι δυνατή η εμφάνιση του συνδρόμου της «κατάρας των πλουτοπαραγωγικών χωρών- the resource curse». Αυτό απαντάται κυρίως στις αναπτυσσόμενες και υπανάπτυκτες χώρες, οι οποίες όμως έχουν πλουτοπαραγωγικές πηγές στην επικράτειά τους, τις οποίες όμως με άμεσες ξένες επενδύσεις εκμεταλλεύονται ξένες εταιρίες που επενδύουν στη χώρα. Έτσι εισέρχονται μεγάλα κεφάλαια στη χώρα, λόγω των επενδύσεων που έγιναν σε αυτή, αλλά και λόγω των εξαγωγών που προκαλεί η εν λόγω επένδυση. Η εισροή χρήματος όμως είναι δυνατό να προκαλέσει ανατίμηση του εγχώριου νομίσματος και ακολούθως να μειωθεί η ανταγωνιστικότητα των λοιπών προϊόντων της χώρας. Αυτό μπορεί να προκαλέσει ζημίες σε κάποιους παραγωγικούς τομείς της χώρας και συνολικά η χώρα να μην καταφέρει να επωφεληθεί από την εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11^ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

11.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα διπλωματική ο γράφων κλήθηκε να δώσει μια εμπειριστατωμένη απάντηση στο κατά πόσο το σύστημα διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης του Bretton Woods ήταν περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματικό από τη σύγχρονη διεθνοποίηση των εντελώς ελεύθερων αγορών, ερώτημα που ταλανίζει μεγάλη μερίδα των σύγχρονων και όχι μόνο οικονομολόγων, οι οποίοι μέσω διαφορετικών θεωριών υποστηρίζουν τη μια ή την άλλη άποψη. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα και των δυο καταστάσεων, καθώς και οι στόχοι και προσδοκίες από τη συνάντηση στο Bretton Woods που αναλύθηκαν στην παρούσα διπλωματική οδηγούν σε ξεκάθαρα συμπεράσματα.

Το σύστημα διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης του Bretton Woods με τις σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες μεταξύ των κρατών είχε όριο ζωής. Παρά το γεγονός ότι πραγματοποιήθηκε ένας ολοκληρωμένος σχεδιασμός, ο οποίος προφανώς και εξυπηρετούσε τα συμφέροντα της μεγάλης δύναμης της εποχής (ΗΠΑ), υπήρχαν σαφή μειονεκτήματα. Η πρόσδεση ολόκληρης της οικονομίας σε ένα νόμισμα, και αυτού με ένα πολύτιμο μέταλλο, το οποίο διατίθεται σε πεπερασμένες ποσότητες στην αγορά (και στον πλανήτη), εξ'ορισμού περιορίζει την ανάπτυξη, αφού δεν επιτρέπεται ουσιαστικά να ξεπεράσει η ανάπτυξη το ρυθμό εμφάνισης του χρυσού στην αγορά. Η περιοριστική φύση του συστήματος ήταν φανερή από την αρχή της εφαρμογής του.

Δεν πρέπει όμως κανείς να ξεχνά τις ιστορικές συνθήκες στις οποίες οικοδομήθηκε το σύστημα του Bretton Woods. Η υφήλιος είχε μόλις βγει από τα χαλάσματα του Β΄ΠΠ και μέσα στη διεθνή αταξία και τη μυρωδιά του θανάτου υπήρχε η ανάγκη για ειρήνη, συναίνεση και πρόοδο, ακόμη και αν για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός χρειαζόταν να γίνουν παραχωρήσεις προς όφελος σταθερής αλλά συνεχούς αναπτυξιακής πορείας των κρατών. Και αυτό ακριβώς έγινε. Το σύστημα που σκοπό είχε τη μετάβαση από μια πλήρως προβληματική κατάσταση σε ένα καλύτερο αύριο, απέφυγε τη δημιουργία κρίσεων που θα ανέκοπταν την ανάπτυξη και η παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση που επιχειρήθηκε στέφθηκε με επιτυχία. Οι μηχανισμοί και οι διαδικασίες που

εφάρμοζαν τα κυρίαρχα κράτη αναλύθηκαν στην παρούσα διπλωματική και οι οργανισμοί που είχαν την ευθύνη της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης παρουσιάστηκαν τόσο ως προς τη δομή και τη φύση τους, όσο και ως προς τις επιδιώξεις, τους στόχους και τις μεθόδους τους.

Στις σύγχρονες διεθνοποιημένες και εντελώς ελεύθερες αγορές υπάρχει βαθιά ριζωμένο το αίσθημα της ελευθερίας κινήσεων. Αυτό αντικατοπτρίζεται και στις ενέργειες των κρατών. Σήμερα είναι πολύ δύσκολο μια κυρίαρχη χώρα (και κυρίως μια σεβαστού μεγέθους οικονομία) να αποδεχτεί την επικυριαρχία άλλης χώρας (πχ. ΗΠΑ, Κίνα). Στις σημερινές αγορές οι κρίσεις ελλοχεύουν, όπως και οι κερδοσκόποι (ιδιώτες και κράτη). Η παγκοσμιοποίηση γίνεται μοχλός για αύξηση των κερδών και οι κυβερνήσεις έχουν πληθώρα εργαλείων στη διάθεσή τους προκειμένου να επιτύχουν τους οικονομικούς τους στόχους. Το διεθνές εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών ανθεί και ωθεί τις οικονομίες που καταφέρνουν να αποφύγουν τους σκοπέλους των κρίσεων στην πρόοδο. Δυστυχώς όμως ακόμη υπάρχουν μεγάλες διαφορές στο βιοτικό επίπεδο των πολιτών, ανάλογα με τη χώρα στην οποία ζουν, γεγονός που εκτός της πεποίθησης των πολιτών γεννά και κοινωνικά-θρησκευτικά ριζοσπαστικά κινήματα τα οποία απειλούν να δυναμίσουν τις προσπάθειες για ένα καλύτερο αύριο. Τα μειονεκτήματα των εντελώς ελεύθερων αγορών με τις κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες, τα οποία αναφέρθηκαν παραπάνω αφήνουν μια επίγευση γεμάτη ερωτηματικά για το μέλλον και την κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να κινηθεί η παγκόσμια οικονομία.

Η θέληση των κρατών για επιβίωση και βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών τους δημιούργησε καταστάσεις όπως αυτή της ΕΕ, όπου η άριστη νομισματική περιοχή παίζει το ρόλο της. Ακόμη η δημιουργία ψηφιακών εθνικών νομισμάτων (stable coins), δεικνύει τη θέληση των κρατών να περιορίσουν τα αρνητικά φαινόμενα των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών και τις κερδοσκοπικές προσπάθειες ορισμένων παρέχοντας διαφάνεια και σταθερότητα στις συναλλαγές. Η χρήση των ψηφιακών νομισμάτων υποστηρίζεται όλο και σε μεγαλύτερο βαθμό από τους πολίτες σε πολλές χώρες, οι οποίοι αξιοποιούν τα πλεονεκτήματα της ευχρηστίας τους, αλλά και την ασφάλεια που παρέχουν οι

κεντρικές τράπεζες, ενώ άνθιση έχουν και τα κρυπτονομίσματα, τα οποία όμως δεν έχουν εφάμιλλα χαρακτηριστικά ασφαλείας με τα stablecoins.

11.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

*«Κανείς δεν μπορεί να μπει στο ίδιο ισοτάμι δυο φορές»
Ηράκλειτος.*

Είναι γεγονός ότι στη σύγχρονη εποχή ακόμη οι κύριοι δρώντες στο παγκόσμιο σύστημα είναι τα κράτη και μάλιστα με τη μορφή του έθνους- κράτους. Η παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση και οι ελεύθερες αγορές έχουν να διαχειριστούν κράτη, που με νόμους και θεσμούς ελέγχουν τις πράξεις των πολιτών τους, οι οποίοι μέσω της ιδιωτικής πρωτοβουλίας αποτελούν και αυτοί δρώντες του πολύπλοκου συστήματος- και δεν θα μπορούσε κάτι ελεύθερο να είναι λιγότερο περίπλοκο και πολύπλοκο, μακριά από στενές οριοθετήσεις. Από την εποχή του Bretton Woods, παρόλη την επιρροή των διεθνών επιχειρήσεων, το κράτος ήταν ο κύριος «παίχτης», με το νόμισμα, τους πολίτες και τους νόμους του. Οι διεθνείς οργανισμοί που είχαν ιδρυθεί εφάρμοζαν τη διεθνή οικονομική διακυβέρνηση, οι οποίοι σε συνεργασία με τις κεντρικές τράπεζες των κρατών αποσόβησαν τις κρίσεις την περίοδο που ίσχυε η συμφωνία του Bretton Woods, όμως οι διεθνείς εξελίξεις οδήγησαν στην κατάρρευση του συστήματος αυτού. Το σύστημα των ελεύθερων αγορών που ακολούθησε έχει σημεία που πύσχουν και πρέπει να γίνουν αλλαγές και τροποποιήσεις προκειμένου να συνεχίσει το παγκόσμιο οικονομικό στερέωμα την πορεία του προς την εξέλιξη με τον δυνατόν ομαλότερο τρόπο.

Είναι προφανές ότι οποιαδήποτε εκ νέου προσπάθεια εφαρμογής μέτρων και συστημάτων που εφαρμόστηκαν στο παρελθόν (σύστημα Bretton Woods) δεν πρόκειται ποτέ να ευδοκιμήσει. Δεν φταίει ότι δεν ήταν σωστό το σύστημα διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης που προέκυψε από το Bretton Woods. Αντιθέτως ήταν ίσως το καταλληλότερο για τις συνθήκες της εποχής του, και δίχως άλλο τα κατάφερε εξαιρετικά. Παρόλα αυτά οι σημερινές συνθήκες έχουν αλλάξει και αυτές έχουν υπογραμμίσει τη συμπεριφορά των αγορών. Οι οικονομικές σχέσεις των κρατών αποκτούν νέες δυναμικές μορφές και ακροβατούν μεταξύ του παρελθόντος τους και του μέλλοντος, έτσι διατηρούν κρατικές οικονομικές

πολιτικές και συμπεριφορές, φορολογώντας πολίτες, αγαθά και υπηρεσίες, ενώ παράλληλα προσπαθούν να εφαρμόσουν υπερεθνικές στάσεις και δράσεις.

Οι οικονομικές πολιτικές ορίζονται από πολιτικούς που αγωνίζονται για τα πιστεύω τους, αλλά και για την επανεκλογή τους, μη εφαρμόζοντας πάντα τις πολιτικές που θα είχαν μακροχρόνια τα βέλτιστα αποτελέσματα για τους πολίτες των κρατών τους. Ακόμη υπάρχουν προβληματισμοί μεταξύ της δημοκρατικής νομιμοποίησης των πολιτικών πράξεων και των πεπραγμένων σε διακρατικό επίπεδο. Στο σημείο αυτό οι διεθνείς οργανισμοί έχουν προεξέχοντα ρόλο, τον οποίο ο κάθε οργανισμός οφείλει να επανεξετάζει και να προσαρμόζει διαρκώς με γνώμονα τη διεθνή πρόοδο και ευημερία, και όχι με κοντόφθαλμο σκεπτικό. Τα κράτη μη έχοντας άλλη επιλογή, αναγκάζονται να εναποθέσουν μέρος των πολιτικών αποφάσεών τους επί των διεθνών οργανισμών και μάλιστα πολλές φορές αποφεύγουν να λαμβάνουν αποφάσεις επί θεμάτων μετακυλύοντας το βάρος των αποφάσεών τους στους διεθνείς οργανισμούς στους οποίους συμμετέχουν, απλά και μόνο διότι έτσι εξυπηρετούνται μακροχρόνια τα συμφέροντά τους. Η σύγχρονη διεθνής οικονομική πραγματικότητα επικροτεί την ενίσχυση της παγκοσμιοποιημένης πολιτικής, όμως όπως αναλύθηκε στην παρούσα διπλωματική τα κυρίαρχα κράτη δεν επιθυμούν την επικυριαρχία άλλων κρατών, κάτι που σημαίνει πως η επιστροφή σε καταστάσεις τύπου Bretton Woods θεωρείται απίθανη.

Η πιθανή νέα διεθνής οικονομική διακυβέρνηση οφείλει να στηρίζεται στα δημοκρατικά ιδεώδη. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι η βάση (διεθνείς οργανισμοί) υφίσταται, πρέπει όμως να προχωρήσει προς το μέλλον. Ενώ η διαφορετικότητα των εθνών-κρατών οφείλει να γίνεται σεβαστή, δεν πρέπει να αγνοείται η ύπαρξη και ο σεβασμός της ισχύος των κρατών, μέγεθος που ιστορικά έπαιξε καθοριστικό ρόλο. Η ισορροπία στο κομμάτι αυτό σήμερα φαντάζει δυσκολότερη από οποιαδήποτε άλλη εποχή. Η σχέση εγχώριων οικονομικών και παγκοσμιοποιημένων οικονομικών αποφάσεων που επηρεάζουν τη ζωή των πολιτών είναι διαφορετική σε κάθε κράτος και καθορίζεται από την ιστορία, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τον τρόπο που κάθε κράτος ορίζει τη θέση του στο παγκόσμιο στερέωμα.

Όμως είναι αποδεκτό ότι στη φύση δεν δημιουργούνται αδιέξοδα. Η ανθρωπότητα έχει καταφέρει να ανταπεξέλθει σε εξαιρετικά δύσκολες καταστάσεις, πάντα όμως με το ανάλογο τίμημα. Σήμερα έχει αποδείξει ότι έχει θέληση για ευημερία. Η δημιουργία των stablecoins είναι αδιαμφισβήτητα μια κίνηση σε αυτή την κατεύθυνση, που σκοπό έχει να εξυπηρετήσει τις άμεσες και ασφαλείς μεταφορές κεφαλαίων, τοποθετήσεις καθώς και την ενίσχυση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, και είναι πολλές οι χώρες που κινούνται στην κατεύθυνση αυτή. Επίσης καταστάσεις όπως αυτή της ΕΕ, που σε αρκετά μεγάλο βαθμό έχει πετύχει ικανούς ρυθμούς ανάπτυξης και ευημερία των πολιτών της, είναι καταστάσεις σε σωστή κατεύθυνση. Σίγουρα υπάρχουν προβλήματα και χώρες που ευημερούν σε μεγαλύτερο βαθμό από άλλες, όμως ποτέ δεν υπήρξε απόλυτα δίκαιο και αποδοτικό σύστημα. Πάντα υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Η άριστη νομισματική περιοχή που βρίσκει εφαρμογή στην ΕΕ συνδράμει στην ευημερία των κρατών της Ένωσης. Παράλληλα προτείνεται από τον γράφων ο συνδυασμός των πλεονεκτημάτων των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών και των κυμαινόμενων της σύγχρονης εποχής. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με ορισμό ζώνης εντός της οποίας να είναι εφικτή η διακύμανση της εκάστοτε ισοτιμίας νομισμάτων, με πάντοτε τη διατήρηση δυνατότητας μεταβολής αυτής της ζώνης μετά από απόφαση του ΔΝΤ, το οποίο θα επιφορτίζεται με το καθήκον της προσαρμογής αυτής σύμφωνα με τα σύγχρονα οικονομικά δεδομένα. Έτσι θα επιτευχθεί μεγαλύτερη σταθερότητα στις αγορές και θα δημιουργηθούν συνθήκες για πιο «γενναίες» επενδύσεις και τοποθετήσεις κεφαλαίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12^ο : ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το ερώτημα που απασχόλησε την παρούσα διπλωματική αφορούσε στο εάν το σύστημα διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης του Bretton Woods ήταν περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματικό σε σχέση με τη σύγχρονη διεθνοποίηση των εντελώς ελεύθερων αγορών. Μέσα από την προσπάθεια του γράφοντος αναλύθηκαν και οι δυο καταστάσεις, τα ιστορικά δεδομένα που οδήγησαν στην υιοθέτηση του κάθε ενός συστήματος, όπως και αναλύθηκαν οι παράγοντες που οδήγησαν στην πτώση του ενός και στην διαδοχή του από το επόμενο. Εξετάστηκαν τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματά τους, όπως και οι μηχανισμοί-οργανισμοί που λειτουργούν σε κάθε μια από τις παραπάνω καταστάσεις.

Η αναγκαιότητα της εποχής στις οποίες εφαρμόστηκαν τα δυο διαφορετικά συστήματα υπογραμμίζει τη σημαντικότητα του καθενός και το γεγονός ότι ήταν η δέουσα λύση για κάθε εποχή, με τα κενά και τα προβλήματά του. Δεν θα ήταν δυνατή η εφαρμογή του ενός συστήματος στη θέση του άλλου, ενώ στο κεφάλαιο 11 ακολούθησαν συμπεράσματα και προτάσεις του γράφοντος με μελλοντική προοπτική για διεθνή ευημερία.

Η ιστορία αν και κάνει κύκλους δεν εφαρμόζεται δυο φορές με τον απόλυτα ίδιο τρόπο. Η ρήση του Ηράκλειτου⁴² είναι η καταλληλότερη για την απάντηση του ερωτήματος που βασάνισε τον γράφοντα, γιατί ποτέ το ποτάμι δεν είναι ακριβώς το ίδιο (είναι δυναμικό) και ποτέ ο άνθρωπος που το περνά δεν είναι ο ίδιος (είναι πιο έμπειρος και προσεκτικός) και με την εμπειρία που αποκτά είναι σε θέση να διαβεί ακόμη μεγαλύτερους ποταμούς, και αυτή τη φορά πρέπει να δοθεί βάση όχι μόνο στους αριθμούς και τη ρύθμιση των κανόνων των αγορών, αλλά στη συνολική ευημερία που δεν θα βλάπτει συγκεκριμένα μέρη της υφελίου, και θα οδηγήσει σε παγκόσμια ανάπτυξη.

⁴² Έναρξη κεφαλαίου 11, «Κανείς δεν μπορεί να μπει στο ίδιο ποτάμι δυο φορές».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- BBC NEWS A quick guide to the US-China trade war. Ιανουάριος 16, 2020. <https://www.bbc.com/news/business-45899310> (accessed Αύγουστος 26, 2021).
- Berry, A., Culpeper, R. & Frances, S., (1997), *Global Development Fifty Years after Bretton Woods*, London: Palgrave Macmillan UK.
- Boughton, J. (2013), *Harry Dexter White and the History of Bretton Woods*, Institute for New Economic Thinking, Institute for New Economic Thinking November 9, <https://www.ineteconomics.org/perspectives/blog/harry-dexter-white-and-the-history-of-bretton-woods>
- Bordo, M., (1993), *The Gold Standard, Bretton Woods and Other Monetary regimes: A historical Appraisal*, Federal reserve Bank of St. Louis Publications, March/April 1993: 123-191
- Bordo, M., (1993), *The Bretton Woods International Monetary System: A Historical Overview*, In Bordo, M. & Eichengreen, B., (eds), *A Retrospective on the Bretton Woods System: Lessons for International Monetary Reform*, Chicago: University of Chicago Press <http://www.nber.org/chapters/c6867>
- Bordo, M., (2014), *Tales from the Bretton Woods*. Working Paper No. 20270, Cambridge: National Bureau of Economic Research
- Bull, Hedley. *Η άναρχη κοινωνία*. Αθήνα : Ποιότητα, 2007.
- Bureau., U.S. Census. «U.S. International Trade in Goods and Services, July 2020.» Ιούλιος 2020. <https://www.bea.gov/data/intl-trade-investment/international-trade-goods-and-services> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 26, 2020).
- Casarini, Nicola. *Remaking Global Order*. OXFORD: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2009.
- CHINA, MINISTRY OF COMMERCE PEOPLE'S REPUBLIC OF. "MOFCOM Announcement No.38 of 2018 on the Preliminary Ruling on the Anti-dumping Investigation against Imports of Grain Sorghum Originating in the United States."

Απρίλιος 18, 2018.
<http://english.mofcom.gov.cn/article/policyrelease/buwei/201804/20180402736187.shtml> (accessed Σεπτέμβριος 26, 2021).

Claessens, S., & Kose, M. A. (2013), Financial Crises: Explanations, Types, and Implications. International Monetary Fund. IMF, September 5, https://www.imf.org/~media/Websites/IMF/imported-fulltext-pdf/external/pubs/ft/wp/2013/_wp1328.ashx

Coco Feng-South China Morning Post .
<https://www.scmp.com/tech/policy/article/3122924/beijing-exploring-digital-yuan-cross-border-payments-joining-hong-kong>. Πεκίνο, 24 Φεβρουάριος 2021.

Eichengreen, B. & Leblang, D., (2002), Capital Account Liberalization and Growth: Was Mr. Mahathir Right? Working Paper 9427, Cambridge: National Bureau of Economic Research, 2002

Eichengreen, B. (1993). Epilogue: Three Perspectives on the Bretton Woods System. In Bordo, M. & Eichengreen, B., (eds), A Retrospective on the Bretton Woods System: Lessons for International Monetary Reform, Chicago: University of Chicago Press <http://papers.nber.org/books/bord93-1>

Fishman, Ted C. *KINA AE*. Αθήνα : Κλειδάριθμος, 2006.

Forum, World Economic.—. Strategic Intelligence. 2020.
<https://intelligence.weforum.org/topics/a1Gb00000038qmPEAQ?tab=publications> (πρόσβαση Οκτώβριος 21, 2021).

Frankel, J., (2003), Experience of and Lessons from Exchange Rate Regimes in Emerging Economies. Working Paper 10032, Cambridge: National Bureau of Economic Research

G.Walton, H.Rockoff. *History of the American Economy Eleventh Edition*. Mason: South-Western, Cengage Learning, 2010.

Gilpin, Robert. *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού (Μετάφραση Κατσιλιέρης Γιώργος)*. Αθήνα : Ποιότητα, 2002.

HAL BRANDS . American Grand Strategy and the Liberal Order. USA: RAND National Defense Research Institute, 2016.

Helleiner, E., (2014), Forgotten Foundations of Bretton Woods : International Development and the Making of the Postwar Order. Ithaca, US: Cornell University Press, 2014

Helleiner, E., (2010), A Bretton Woods moment? The 2007-2008 crisis and the future of global finance, International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 86, No.3,

Global economic governance in transition, Μάιος 2010: 619-636.

IMF. GOLD IN THE IMF. Μαρτίου 16, 2021. <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/14/42/Gold-in-the-IMF> (accessed Οκτώβριος 05, 2021).

IMF. 23 Δεκέμβριος 2020. <https://data.imf.org/?sk=E6A5F467-C14B-4AA8-9F6D-5A09EC4E62A4> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 12, 2021).

IMF. 2021. <https://data.imf.org/?sk=E6A5F467-C14B-4AA8-9F6D-5A09EC4E62A4> (accessed Οκτώβριος 6, 2021).

IMF.2021.

<https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/14/51/Special-Drawing-Right-SDR>(accessed Οκτώβριος 15, 2021).

International Monetary Fund. (1998). Financial Crises: Characteristics and Indicators of Vulnerability. In World Economic Outlook (Chapter IV). Washington: IMF. https://www.imf.org/~media/Websites/IMF/imported-flagshipissues/external/pubs/ft/weo/weo0598/pdf/_0598ch4pdf.ashx

Jannick Damgaard, Thomas Elkjaer, and Niels Johannesen. Piercing the Veil Finance & development, June 2018, VOL. 55, NO. 2

John Kiff, Jihad Alwazir, Sonja Davidovic, Aquiles Farias,. A Survey of Research on Retail Central Bank Digital Currency. WORKING PAPER, IMF Monetary and Capitals Markets Department, Information Technology Department, and the, 2020.

Joseph Barloon, General Counsel, Office of the U.S. Trade Representative. "Additional Implementing Modification to Section 301 Action: China's Acts, Policies, and Practices Related to Technology Transfer, Intellectual Property, and Innovation."

Daily Journal of the US Government. Οκτώβριος 6, 2019. <https://www.federalregister.gov/documents/2019/06/10/2019-12104/additional-implementing-modification-to-section-301-action-chinas-acts-policies-and-practices> (accessed Σεπτέμβριος 26, 2021).

Keynes, M. J., (2001), Η γενική θεωρία της απασχόλησης, του τόκου και του χρήματος, Αθήνα: Παπαζήση

Krugman, P. & Obstfeld, M. *Διεθνής Οικονομική. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Κριτική, 2016.

Lane, Jan Eric. *Globalization and Politics*. Hampshire: Ashgate, 2006

Li, Cheng. Hopes and Doubts in Beijing. November 13, 2020. https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-11-13/hopes-and-doubts-beijing?utm_medium=social (accessed Οκτώβριος 05, 2021).

Li, Nathaniel Popper and Cao. «NY TIMES.» *China Charges Ahead with a new Digital Currency*. 01 Μάρτιος 2021. <https://www.nytimes.com/2021/03/01/technology/china-national-digital-currency.html> (πρόσβαση Αύγουστος 31, 2021).

—. «NY TIMES.» *China Charges Ahead With a National Digital Currency*. 01 Μάρτιος 2021. <https://www.nytimes.com/2021/03/01/technology/china-national-digital-currency.html> (πρόσβαση Αύγουστος 2021, 04).

Liberal. Κίνα: Πρωτοβουλία για την ασφάλεια δεδομένων και κατηγορίες στις ΗΠΑ για «μπούλινγκ». Σεπτέμβριος 08, 2020. <https://www.liberal.gr/world/kina-protoboulia-gia-tin-asfaleia-dedomenon-kai-katigories-stis-ipa-gia-mpoulingk-%C2%A0/322001> (accessed Σεπτέμβριος 19, 2021).

M.Endres, Andony. *The architects of international finance. The Bretton Wood era.* New York: Taylor&Francis Group, 2005.

Magnusson, Lars. *The Political Economy of Mercantilism.* London: Routledge, 2015.

Matsumoto, Rabah Arezki and Akito. *Shifting Commodity Markets in a Globalized World.* Washington: International Monetary Fund, Publication Services, 2017.

McGregor. *Apple Banned From China As A Result Of Battle With Qualcomm.* 10 Δεκέμβριος 2018. <https://www.forbes.com/sites/tiriasresearch/2018/12/10/apple-banned-from-china-as-a-result-of-battle-with-qualcomm/?sh=6aa831517ca1> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021).

McGregor, Grady. *Firms redeploy factories to make coronavirus supplies.* 17 Μάρτιος 2020. <https://fortune.com/2020/03/17/coronavirus-mask-hand-sanitizer-factory/> (πρόσβαση Οκτώβριος 02, 2021).

Mearheimer, John. *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων.* Αθήνα: Ποιότητα, 2007.

Munjaj, Surrender. *INSTITUTE OF ECONOMIC AFFAIRS, Global supply chains in a post-COVID world.* Σεπτέμβριος 21, 2020. <https://iea.org.uk/global-supply-chains-in-a-post-covid-world/> (accessed Οκτώβριος 2, 2021).

Nesvisky, Matt. *World Economic Forum.* Αύγουστος 26, 2015. <https://www.weforum.org/agenda/2015/08/how-severe-are-the-effects-of-job-losses-from-the-financial-crisis/> (accessed Σεπτέμβριος 21, 2021).

Obstfeld Maurice, Paul Krugman. *Διεθνής Οικονομική.* Αθήνα: Κριτική, 2002.

Ocampo, Jose Antonio. *A Brief History of the International Monetary System since Bretton Woods.* Helsinki: United Nations University. 2016. <https://www.wider.unu.edu/publication/brief-history-international-monetary-system-bretton-woods> (πρόσβαση Αύγουστος 29, 2021).

Press, Gil. "Forbes." A very short history of the internet of things. Ιούνιος 14, 2014. <https://www.forbes.com/sites/gilpress/2014/06/18/a-very-short-history-of-the-internet-of-things/?sh=2cef72fc10de> (accessed Οκτώβριος 02, 21).

Ricardo, D., (1815), *An essay on the influence of a low price of corn on the profits of stock*. London: John Murray

Ricardo, D., (1817), *On the Principles of Political Economy, and Taxation*. London: John Murray, 1817

Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2011). *This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly*. Princeton: Princeton University Press.

Rosenberg, Eli. *The Washington Post*. Οκτώβριος 8, 2020. https://www.washingtonpost.com/business/2020/10/08/jobless-claims-inched-downward-840000-last-week-pandemic-continues-weigh-labor-market/?utm_medium=social&utm_source=twitter&utm_campaign=wp_main (accessed Οκτώβριος 8, 2021).

Sher Verick, Iyanatul Islam. *The Great Recession 2008-2009 and the jobs crisis Employment Sector Paper No61/2010*. Employment Sector Paper No61/2010, Geneva: International Labour Organization, 2010.

Smith, Adam. *Wealth of Nations*. London: W. Strahan and T. Cadell, 1776.

Steingart, Gabor. *The war for wealth*. New York: Mc Graw Hill, 2008.

Stephen Olson, Clyde Prestowitz. *The Evolving Role of China in International Institutions*. Washington DC: The Economic Strategy Institute, 2011.

Stiglitz, Joseph E. *Globalization and Its Discontents Revisited : Anti-Globalization in the Era of Trump*. New York, United States: WW Norton & Co, 07 IouV 2018.

Stiglitz, Joseph. *Making Globalization Work*. New York: W.W. Norton&Company, 2006.

Whitelaw, Ian. *Τα Μεγαλύτερα Λάθη της Ιστορίας και οι Άνθρωποι που τα Διέπραξαν*. Αθήνα: Κλειδάριθμος, 2014.

William C. Hunter, George G. Kaufman, Thomas H. Krueger. *The Asian Financial Crisis: Origins, Implications and Solutions*. Springer, 2012.

Williamson, John. *Latin American adjustment: how much has happened*. Washington D.C.: Institute for international Economics, 1990.

World trade statistical review. annual report, WTO, 2020.

«Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.» 2021.
https://www.ecb.europa.eu/paym/digital_euro/html/index.el.html (πρόσβαση Σεπτέμβριος 09, 2021).

Κουσκουβέλης, Ηλίας. *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα, 2004.

Λίτσας, Σπυρίδων. *US Foreign Policy in the Eastern Mediterranean*. Switzerland: Springer, 2020.

Μηχανή του Χρόνου. 15 Ιούλιος 2015. <https://www.mixanitouxronou.gr/ti-proevlepe-i-perifimi-sinthiki-ton-versallion-gia-tous-ittimenous-germanous-sto-a-pagkosmio-polemo-giati-tin-apokalesan-discheri-simvivasmo-ke-anixe-to-dromo-ston-chitler-ke-ton-v-pagko/> (πρόσβαση Αύγουστος 05, 2021).

Νεγρεπόντη-Δελιβάνη. *Συνωμοτική Παγκοσμιοποίηση*. Αθήνα: Παπαζήση, 2001.

Ρουμελιώτης, Παναγιώτης. *Προς έναν πολυπολικό κόσμο*. Αθήνα: LIBANH, 2009.

Σαλαβράκος, Διονύσιος. *Χρήμα πολιτική και πόλεμος*. Θεσσαλονίκη: Κάδμος, 2008.

Σαν Σήμερα. Η Διάσκεψη του Μπέτον Γούντς.
<https://www.sansimera.gr/articles/950> (πρόσβαση Αύγουστος 9, 2021).

Τζ.Τράμπ, Ντόναλντ. *Αμερική σπουδαία ξανά*. Αθήνα: Μίνωας, 2017.

Χατζηδημητρίου, Ιωάννης. *Διεθνείς Επιχειρηματικές Δραστηριότητες*. Θεσσαλονίκη : ANIKOYΛA, 2003.